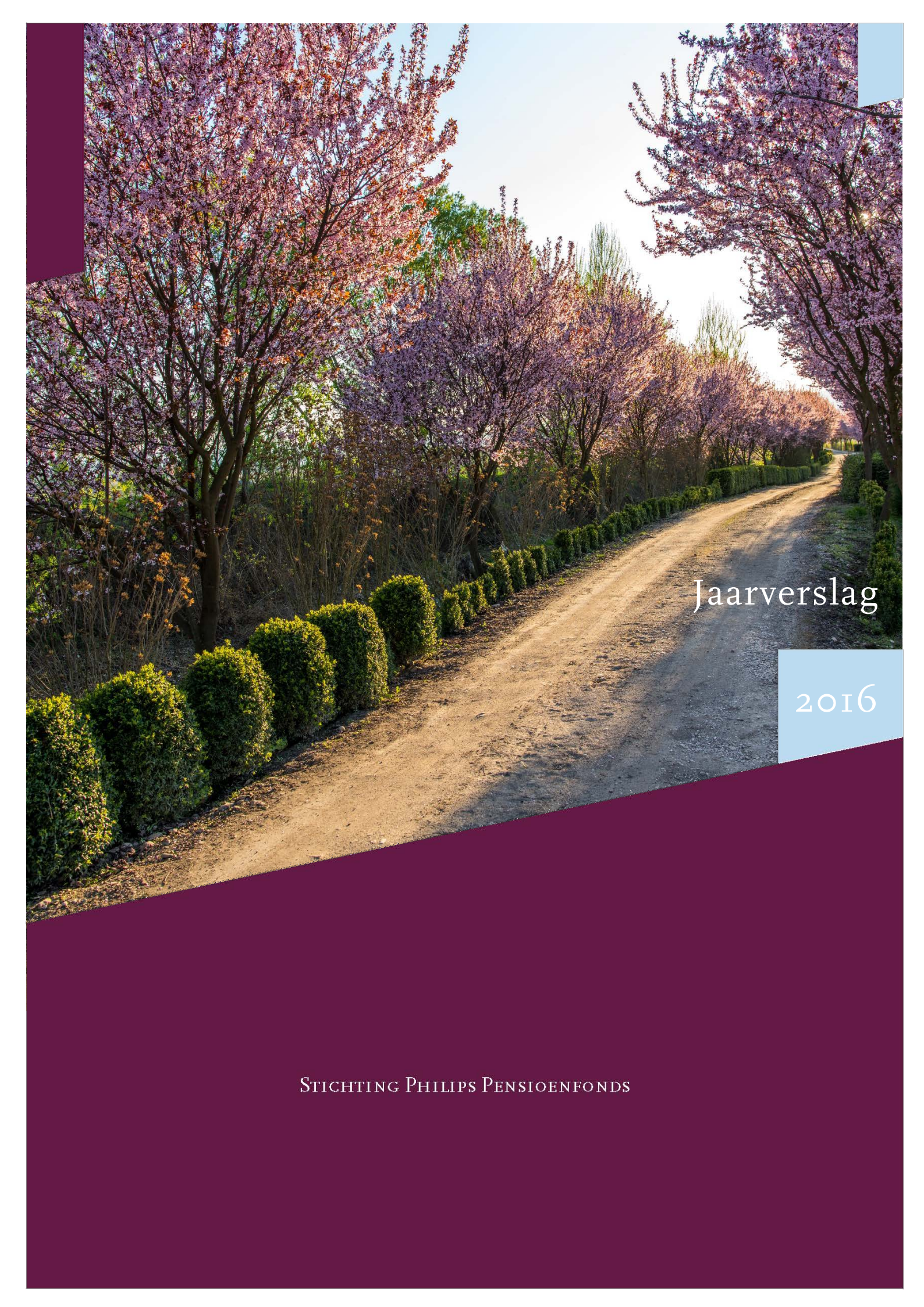

Jaarverslag

2016

STICHTING PHILIPS PENSIOENFONDS

Inhoud

88^e verslagjaar

	Voorwoord	4
I	Kerngegevens, Profiel en Personalialia	7
1.1	Kerngegevens	8
1.2	Profiel	13
1.3	Personalialia	17
2	Bestuursverslag	19
2.1	Financiële positie	20
2.2	Risicoparagraaf	24
2.3	Beleggingen	34
2.4	Pensioenen	44
2.5	Goed pensioenfondsbestuur	55
2.6	Communicatiebeleid	59
2.7	Vastgoedfraude	62
2.8	Kosten	63
2.9	Verwachtingen 2017	72
3	Intern toezicht	73
4	Verantwoording	78
5	Philips Pensioenfonds in cijfers	84
5.1	Kerncijfers: vijfjarenvergelijking	85
5.2	Ontwikkelingen deelnemers	88
5.3	Pensioenregelingen Philips	89

6	Jaarrekening	91
6.1	Balans per 31 december 2016	92
6.2	Staat van baten en lasten over 2016	93
6.3	Kasstroomoverzicht over 2016	94
6.4	Toelichting behorende tot de jaarrekening	95
6.5	Toelichting op de balans	104
6.6	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2016	122
6.7	Risicobeheer	131
6.8	Gebeurtenissen na balansdatum	142
7	Overige gegevens	143
7.1	Financiering en uitvoering	144
7.2	Actuariële verklaring	147
7.3	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	149
8	English Summary	157
8.1	Key Data	158
	Colofon	164

Voorwoord

Als we terugkijken op het jaar 2016, dan gaat dit jaar de boeken in als een jaar met onvoorziene politieke ontwikkelingen. Het meest in het oog springend waren de keuze van de bevolking van het Verenigd Koninkrijk om de Europese Unie te verlaten en de verkiezing van Donald Trump tot president van de Verenigde Staten. Ontwikkelingen met grote negatieve gevolgen voor de financiële markten, zo verwachtte men. Deze bleven echter, verrassend genoeg, uit. Sterker nog, we zagen een aantrekkende economische groei die gepaard ging met een rentestijging in de laatste maanden van het jaar. En dat zijn ontwikkelingen die pensioenfondsen, en dus ook Philips Pensioenfonds, terugzien in een versterking van hun financiële positie. Wij geven u hier graag een overzicht van wat deze en andere ontwikkelingen voor Philips Pensioenfonds hebben betekend in het jaar 2016 en blikken kort vooruit naar 2017.

Financiële positie

De actuele dekkingsgraad van Philips Pensioenfonds steeg in 2016 van 109,3% aan het begin van het jaar, na een aanvankelijke daling tot 101% in februari, naar 112,3% aan het einde van het jaar. De groei in dekkingsgraad tot 112,3%, zien we vertraagd terug in de beleidsdekkingsgraad van het Fonds, die het gemiddelde weergeeft van de actuele dekkingsgraad in de voorgaande 12 maanden. In 2016 liet de beleidsdekkingsgraad nog een daling zien (van 111,6% eind 2015 naar 108,0% eind 2016); in de eerste maanden van 2017 zagen we de beleidsdekkingsgraad toenemen als gevolg van de stijging van de actuele dekkingsgraad sinds het dieptepunt in februari 2016. Samengevat staat Philips Pensioenfonds er met een beleidsdekkingsgraad van 108,0% eind 2016 nog niet goed voor. De vereiste dekkingsgraad ligt met 117,8% ruim boven dit niveau, wat betekent dat het Fonds nog steeds een reservetekort heeft en daarom in herstel blijft. De lange termijn ambitie van het Fonds is om, binnen vastgestelde risicogrenzen, na uiterlijk 15 jaar alle gemiste indexaties en eventuele pensioenverlagingen te hebben ingehaald en een zodanige financiële positie te hebben dat ook in de toekomst volledige (prijs)indexatie toegekend kan worden. Het Fonds ligt met het huidige beleggingsbeleid nog steeds op koers om de genoemde ambities te halen.

Beleggingen

Met een beleggingsresultaat van 10,2% is 2016 een goed beleggingsjaar te noemen. Ter relativering moet echter gezegd worden, dat dit resultaat voor een belangrijk deel kan worden toegeschreven aan de daling van de rente in 2016. Die rentedaling zorgde er eveneens voor, dat de pensioenverplichtingen gedurende het jaar stegen. Vandaar dat het effect op de dekkingsgraad, zoals hierboven toegelicht, relatief beperkt was. Hoewel de rente over geheel 2016 daalde, steeg deze in de laatste maanden van het verslagjaar. Eind 2016 werd duidelijk dat er ontwikkelingen waren die aanleiding zouden kunnen zijn voor het doorzetten van die rentestijging in de komende jaren. Daarom is vanaf eind 2016 nagedacht over een aanpassing in de beleggingsmix om het Fonds minder gevoelig te maken voor een rentestijging. Deze aanpassing is begin 2017 doorgevoerd en houdt in dat de beleggingen in vastrentende waarden (zoals staatsobligaties) zijn verminderd, omdat deze beleggingen bij een stijgende rente in waarde dalen. De vrijgekomen gelden zijn herbelegd in beleggingscategorieën die minder invloed ondervinden van een rentestijging. We verwachten hiermee de indexatiekansen te vergroten. Meer informatie over deze aanpassing van de beleggingsmix is opgenomen in paragraaf 2.3.3.

Pensioenen

De pensioenen zijn in 2016 en 2017 niet verhoogd door indexatie. Om de pensioenen (gedeeltelijk) te kunnen verhogen, moet de beleidsdekkingsgraad hoger zijn dan 116%. De beleidsdekkingsgraad lag echter ruim onder dit niveau. Er was in de voorgaande jaren wel sprake van prijsstijgingen: 0,5% in 2015 en 1,6% in 2016. Dat betekent dat de indexatie-achterstand van alle deelnemers van het Fonds is opgelopen.

Wel kon voor de pensioenopbouwers in 2016 en 2017 een volledige pensioenopbouw worden gerealiseerd op basis van het geambieerde opbouwpercentage van 1,85%. Daarvoor hebben we wel in beide jaren de premiereserve moeten aanspreken. Het vaste premiepercentage van 24% was in 2016 en 2017, vanwege de lage rentestand, niet voldoende. Omdat de pensioenopbouw voor de komende periode niet voldoende zeker is gesteld, kon de premiereserve de afgelopen jaren niet gebruikt worden om voor pensioenopbouwers een indexatie op basis van looninflatie min prijsinflatie te realiseren.

Een wijziging die samenhangt met de kans op volledige pensioenopbouw, is de aanpassing die is doorgevoerd in de wijze waarop de kostendekkende premie voor de pensioenopbouw wordt berekend. Voortaan wordt hierin, indien de actuele dekkingsgraad zich bevindt tussen de minimaal vereiste dekkingsgraad (104,2%) en de vereiste dekkingsgraad (117,8%), rekening gehouden met een buffer die gelijk is aan de feitelijke financiële buffer van het Fonds. Bij een actuele dekkingsgraad van 110% is er sprake van een buffer van 10% en dus is de bufferopslag in de premie in dat geval ook 10%. Door deze wijziging wordt de kans op een verlaging van de pensioenopbouw verminderd. Tegelijk met dit besluit is de grens vanaf wanneer een verhoging van pensioen kan plaatsvinden, vastgezet op 116%. Voorheen was die grens gelijk aan de vereiste dekkingsgraad, die per eind 2016 met 117,8% hoger lag dan 116%. Dat betekent dat door de wijziging er eerder sprake kan zijn van indexatie.

Uitvoeringskosten

Voor deelnemers van Philips Pensioenfonds is een groot voordeel dat de kosten laag kunnen blijven, doordat van schaalgrootte geprofiteerd kan worden. Dat betekent ook dat het Bestuur altijd scherp let op de kosten, afgewogen tegen de kwaliteit van de producten of diensten die worden ingekocht. In het vorige verslagjaar zagen we de kosten voor pensioenuitvoering hoger worden, als gevolg van de transitie naar een andere pensioenbeheerder.

In 2016 zagen we diezelfde kosten aanmerkelijk teruglopen (van € 171 naar € 96 per deelnemer), doordat bij de nieuwe pensioenbeheerder PGGM de kosten voor pensioenuitvoering op een lager niveau liggen. De vermogensbeheerkosten stegen in 2016 enigszins, onder andere doordat de omvang van het vermogen is gegroeid. En het beleggen van een grotere pot met geld, leidt in absolute zin tot een stijging van de vermogensbeheerkosten. Het Fonds heeft in 2015, net zoals veel andere pensioenfonds uit binnen- en buitenland, deelgenomen aan het jaarlijkse vergelijkingsonderzoek naar vermogensbeheerkosten zoals uitgevoerd door CEM Benchmarking. Het CEM rapport over het jaar 2016 komt pas eind 2017 beschikbaar. In vergelijking met andere pensioenfonds zijn de vermogensbeheerkosten van het Fonds laag. De vermogensbeheerkosten van het Fonds bedroegen over 2015 namelijk 0,19% van het gemiddeld belegd vermogen, versus de mediaan van Nederlandse deelnemers van 0,37%.

Vooruitblik

Wij zijn als Bestuur blij dat we na enkele jaren zonder indexatieverwachtingen op middellange termijn nu heel voorzichtig de boodschap kunnen brengen dat over twee jaar een gedeeltelijke indexatie wellicht weer tot de mogelijkheden gaat behoren. Of dat ook echt zo is, hangt geheel af van de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad, en dus van renteontwikkelingen en beleggingsopbrengsten. Die zijn uiteraard lastig voorspelbaar.

Door de eerdergenoemde aanpassing in ons beleggingsbeleid, bereiden wij ons in elk geval voor op mogelijke renteontwikkelingen. Deze beleidswijziging moet uiteindelijk bijdragen aan het verhogen van uw indexatiekansen. Ook voor de pensioenopbouw van de huidige Philips-medewerkers, zijn renteontwikkelingen erg belangrijk. Met de rentestand van begin 2017 is het bedrag in de premiereserve onvoldoende om in 2018 volledige pensioenopbouw mogelijk te maken. Voor volledige pensioenopbouw is nog een kleine rentestijging nodig. Zoals hierboven al vermeld, verwachten wij dat de in 2016 ingezette stijging van de rente gaat doorzetten, maar zekerheid daarover is er uiteraard niet.

Ontwikkelingen binnen de onderneming zijn de komende periode punt van aandacht voor het Bestuur. In 2016 werd de afsplitsing van Philips Lighting een feit. Het Bestuur heeft in nauw overleg met Royal Philips en Philips Lighting besloten dat de medewerkers van Philips Lighting vooralsnog aangesloten blijven bij Philips Pensioenfonds. Tot eind 2018 geldt voor hen dezelfde pensioenregeling als voor de medewerkers van Royal Philips. Voor de periode vanaf 2019 moet nog besluitvorming plaatsvinden.

Naast de ontwikkelingen binnen de ondernemingen Royal Philips en Philips Lighting, volgt het Bestuur de ontwikkelingen over een nieuw pensioenstelsel nauwgezet. Het nieuwe pensioenstelsel gaat naar verwachting immers iedereen, dus ook de deelnemers van Philips Pensioenfonds, direct raken.

Het Bestuur zal zich uiteraard beraden over de beleidsconsequenties van een nieuw pensioenstelsel voor het Fonds. Daarbij zullen, zoals altijd, de belangen van alle betrokkenen op evenwichtige wijze worden gewogen.

Op welke manier het nieuwe pensioenstelsel de deelnemers precies gaat raken is op dit moment nog niet duidelijk. Zodra er meer duidelijkheid is, zullen wij u daarover uiteraard informeren.

Spreekt u ons er gerust op aan als u op dat vlak meer of andere dingen verwacht. U bereikt ons direct via het e-mailadres algemeenbestuur.ppf@philips.com

Namens het Algemeen Bestuur,

Roel Wijmenga
Voorzitter Algemeen Bestuur

I Kerngegevens, Profiel en Personalia

2016

I.I Kerngegevens¹

Bedragen in miljoenen euro's

In deze paragraaf worden de belangrijkste kerncijfers van Philips Pensioenfonds genoemd. De in deze paragraaf opgenomen teksten zijn samenvattingen van toelichtingen die in andere paragrafen in dit jaarverslag uitgebreider aan de orde komen.

I.I.I Financiële positie

	Eind 2016	Eind 2015
Pensioenvermogen ²	18.799	17.443
Voorziening pensioenverplichtingen	16.729	15.941
Actuele dekkingsgraad ³	112,3%	109,3%
Beleidsdekkingsgraad ³	108,0%	111,6%
Vereiste dekkingsgraad ⁴	117,8%	116,7%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%
Reële dekkingsgraad	89,5%	91,4%
Reële marktrente-dekkingsgraad	77,2%	79,5%
Premiedekkkingsgraad	110,3%	119,5%

De actuele- en beleidsdekkingsgraad van het Fonds worden in deze paragraaf toegelicht. De toelichting op de andere dekkingsgraden van het Fonds is opgenomen in paragraaf 2.1.1 'Toelichting verschillende dekkingsgraden'.

De actuele dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het vermogen van een pensioenfonds en de pensioenverplichtingen (alle nu en in de toekomst uit te keren pensioenen) die daar tegenover staan. Voor de actuele dekkingsgraad gaan we uit van de nominale pensioenverplichtingen. Hiermee bedoelen we de pensioenverplichtingen waarbij we geen rekening houden met verhoging van de pensioenen door indexatie in de toekomst. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend door het gemiddelde te nemen van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen twaalf maanden. Dat betekent dat het effect van het verloop

¹ Voor een overzicht van de kerncijfers van 2012 tot en met 2016, zie paragraaf 5.1 'Kerncijfers: vijftienvergelijking'

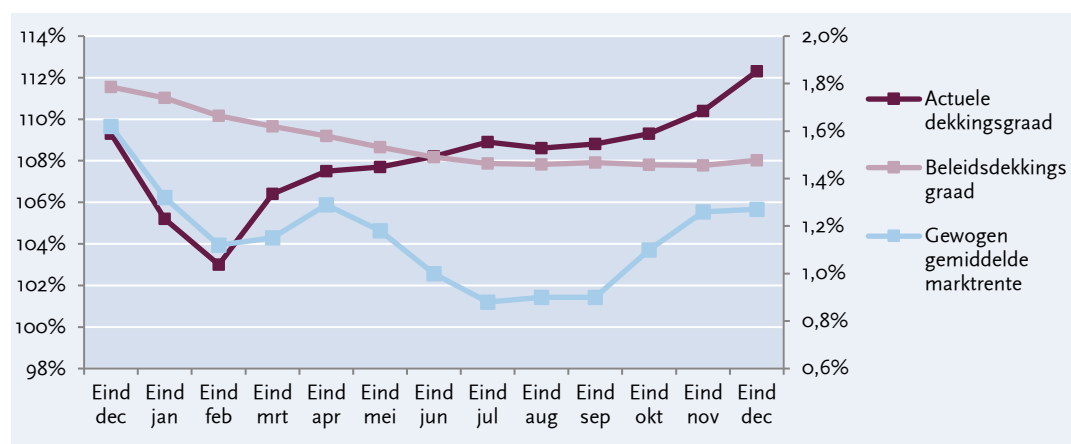
² Het pensioenvermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen onder aftrek van de overige schulden (waaronder de premiereserve) en overlopende passiva. Het weergegeven pensioenvermogen is derhalve exclusief de beleggingen voor risico deelnemers. Het pensioenvermogen inclusief beleggingen voor risico deelnemers was eind 2015: € 17.579 miljoen en eind 2016: € 18.924 miljoen.

³ In de berekening van zowel de actuele als de beleidsdekkingsgraad zijn ook de beleggingen voor risico deelnemers en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers meegenomen.

⁴ De vereiste dekkingsgraad is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid.

van de actuele dekkingsgraad gedempt te zien is in de beleidsdekkingsgraad. Daarom wordt alleen het verloop van de actuele dekkingsgraad toegelicht.

Ontwikkeling actuele en beleidsdekkingsgraad 2016

De actuele dekkingsgraad daalde in de eerste twee maanden van 2016, maar liet vanaf februari een stijgend verloop zien. Per saldo steeg de actuele dekkingsgraad over 2016 als geheel met 3 procentpunten tot 112,3%. Hoewel de rente in de laatste maanden van 2016 steeg, daalde deze over 2016 als geheel. Door de dalende rente steeg weliswaar de waarde van de beleggingen in vastrentende waarden, maar ook de pensioenverplichtingen namen daardoor toe. De stijging van de pensioenverplichtingen was groter dan de waardestijging van de beleggingen in vastrentende waarden.

Desondanks steeg de dekkingsgraad. Dit kwam door de goede rendementen van de overige beleggingen van het Fonds, met name van de beleggingen in aandelen.

Herstelplan

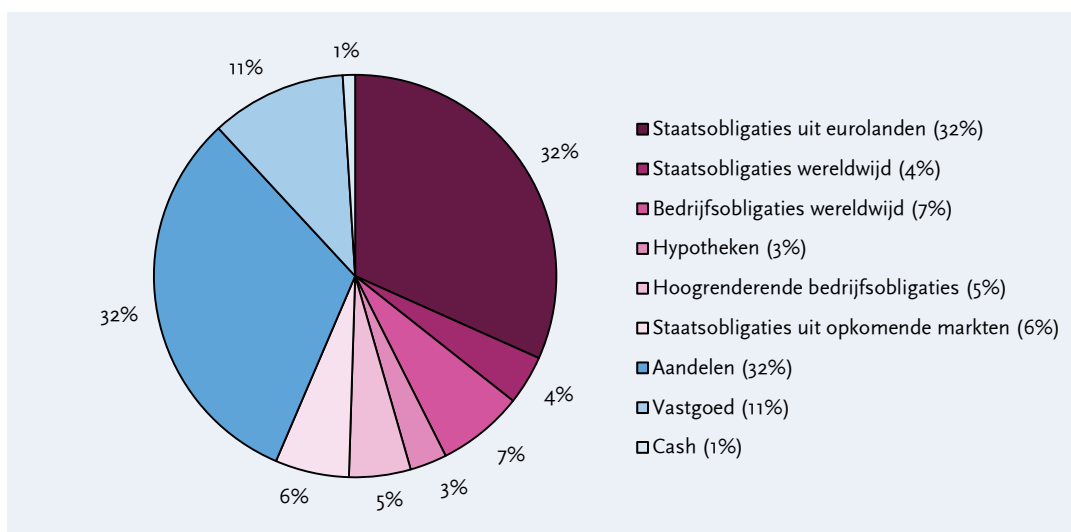
De beleidsdekkingsgraad van Philips Pensioenfonds ligt sinds 1 januari 2015 lager dan het wettelijk vereiste niveau. Dat betekent dat de financiële buffer van het Fonds onvoldoende is. Het Fonds moet, zolang die buffer onvoldoende is, jaarlijks een herstelplan opstellen. In dit herstelplan is beschreven hoe het Fonds ervoor gaat zorgen dat de beleidsdekkingsgraad van het Fonds weer op het niveau van de vereiste dekkingsgraad komt. Uit het herstelplan vloeit voort dat het Fonds met voortzetting van het huidige beleid op termijn weer op de vereiste dekkingsgraad kan komen. Meer informatie over het herstelplan is opgenomen in paragraaf 2.2.4.

1.1.2 Beleggingen

	Eind 2016	Eind 2015
Totaal belegd vermogen ⁵	18.876	17.568

⁵ Het belegd vermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds. Het pensioenvermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen onder aftrek van de overige schulden (waaronder de premiereserve) en overlopende passiva.

Feitelijke portefeuillevverdeling (eind 2016)⁶

Rendement beleggingen	2016	2015
Totaalrendement ⁷	10,2%	0,2%

Een toelichting op de rendementen wordt gegeven in paragraaf 2.3.2 'Beleggingsbeleid algemeen en resultaten'.

10

Beleggingsbeleid in het kort

De doelstelling (ambitie) van het beleggingsbeleid is om een belangrijke bijdrage te leveren aan het realiseren van een reëel pensioen. Daarmee wordt bedoeld een waardevast pensioen voor pensioenontvangers en premievrije polishouders en een welvaartsvast pensioen voor pensioenopbouwers. Om die ambitie te realiseren, is het van groot belang dat de pensioenen geïndexeerd kunnen worden. Om op lange termijn indexatie van de pensioenen mogelijk te maken, moet het Fonds voldoende rendement behalen met de beleggingen.

Gedurende 2016 was de volgende strategische verdeling tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden van kracht. Met deze verdeling is er een goede kans op het halen van de ambitie, namelijk een reëel pensioen, zonder dat de risico's te groot worden. Hierbij wordt uitgegaan van de scenario's die het Fonds, mede op basis van historie, hanteert om vast te stellen of de ambitie haalbaar is.

De strategische verdeling was per ultimo 2016 als volgt:

- 60% van het vermogen van het Pensioenfonds wordt belegd in vastrentende waarden. Deze bestaan grotendeels uit relatief 'veilige' beleggingen, die een deel van de pensioenuitkeringen die het Fonds in de toekomst verwacht te moeten doen, in aanzienlijke

⁶ In 2014 is de allocatie naar 'vastgoed' uitgebreid. Omdat de opbouw van een indirect niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille enige tijd vergt, wordt tijdelijk belegd in een combinatie van beursgenoteerd vastgoed en cash om het gewenste vastgoed-profiel te benaderen.

⁷ Het gegeven rendement is inclusief afdekking rente-, valuta- en inflatierisico. Het totaalrendement exclusief afdekking rente- en inflatierisico bedroeg eind 2015 0,4% en eind 2016 8,8%.

mate zeker kunnen stellen omdat de opbrengsten zich relatief goed laten voorspellen. Denk hierbij met name aan staatsobligaties met een spreiding binnen en buiten Europa. Tevens wordt in risicovollere vastrentende waarden belegd, zoals bedrijfsobligaties en obligaties van opkomende markten. Door het hogere risico zijn de opbrengsten van deze beleggingen minder goed te voorspellen. Het hogere risico wordt hierbij gecompenseerd door een hogere rendementsverwachting.

- 40% van het vermogen van het Pensioenfonds wordt belegd in zakelijke waarden. Dat zijn de meer 'risicovolle' beleggingen. Met de zakelijke waarden wordt beoogd een overrendement te behalen ten opzichte van de groei van de verplichtingen. Denk hierbij aan beleggingen in aandelen en onroerend goed.

1.1.3 Pensioenen

Aantal deelnemers	Eind 2016	Eind 2015
Pensioenopbouwers⁸	13.912	13.788
- Philips flex pensioen	12.602	12.435
- Philips flex pensioen ES	830	821
- Philips eindloonregeling	476	528
- Philips Executives Pension Plan	4	4
Pensioenontvangers	56.411	56.329
- Ouderdomspensioen	38.367	37.912
- Nabestaandenpensioen	17.764	18.111
- Wezenpensioen	280	306
Houders premievrije polissen	30.895	30.483
Totaal	101.218	100.600

Ontwikkelingen deelnemersbestand en overige gegevens

Het totaal aantal pensioenopbouwers van het Fonds is in 2016 toegenomen van 13.788 naar 13.912. Tot de categorie pensioenopbouwers behoren ook ex-Philips-medewerkers die vanwege arbeidsongeschiktheid of een vertrekregeling recht hebben op voortzetting van hun pensioenopbouw. Het aantal medewerkers dat pensioen opbouwt bij Philips Pensioenfonds is in 2016 toegenomen van 12.816 naar 13.007. In de volgende tabel is de uitsplitsing van de pensioenopbouwers weergegeven.

Aantal pensioenopbouwers	Eind 2016	Eind 2015
Philips-medewerkers	13.007	12.816
Ex-Philips-medewerkers met een vertrekregeling	42	41
Ex-Philips-medewerkers die arbeidsongeschikt zijn	863	931
Totaal	13.912	13.788

⁸ Deelnemers die een arbeidsongeschiktheidspensioen ontvangen (eind 2016: 863 deelnemers), zijn opgenomen in de aantallen onder 'pensioenopbouwers'.

Premies	2016	2015
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>		
Werkgever	210	204
Werkgever koopsommen	3	2
Werknemers pensioenregeling	15	14
Werknemers vrijwillige verzekeringen	1	1
Totaal	229	221

Uitkeringen	2016	2015
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>		
Pensioenuitkeringen	673	682
Afkopen	1	1
Waardeoverdrachten individueel	4	4
Totaal	678	687

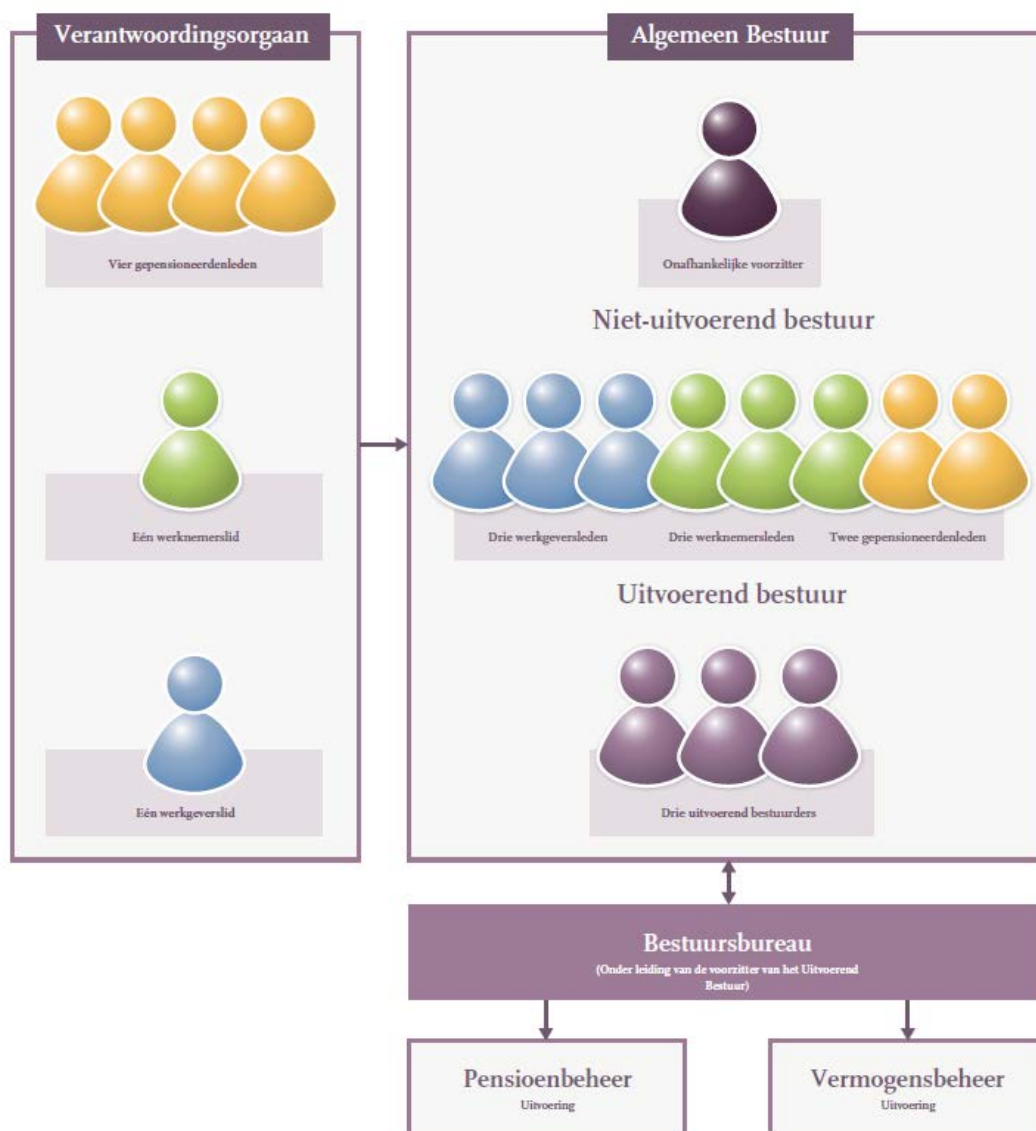
Indexaties	2016	2015
Pensioenopbouwers in het Philips flex pensioen	0%	0%
Pensioenopbouwers in het Philips Executives Pension Plan	0%	0%
Pensioenontvangers en houders premievrije polissen	0%	0%

1.2 Profiel

1.2.1 Doelstelling

Philips Pensioenfonds is belast met de uitvoering van de pensioenregelingen die gelden voor huidige en voormalige Philips-werknemers in Nederland. Dit houdt in: het administreren van pensioenrechten en -aanspraken en uitbetalen van pensioenen en het op solide wijze beleggen en beheren van de betaalde pensioenpremies en het overige vermogen van het Fonds. Wanneer in dit jaarverslag gesproken wordt over de onderneming Philips wordt bedoeld Royal Philips en Philips Lighting, tenzij dit expliciet vermeldt wordt.

1.2.2 Structuur

Meer informatie over de personalia van het Algemeen Bestuur is opgenomen in paragraaf 1.3.

Algemeen Bestuur

Het Algemeen Bestuur bestaat uit twaalf leden: een onafhankelijk voorzitter, drie vertegenwoordigers van de werkgever, drie vertegenwoordigers van de werknemers, twee gepensioneerdleden en drie onafhankelijke⁹ deskundigen. De voorzitter en de vertegenwoordigers van de werkgever, de werknemers en de gepensioneerdleden zijn lid van het Algemeen Bestuur als niet-uitvoerende bestuurders. De drie onafhankelijk deskundigen zijn lid van het Algemeen Bestuur als uitvoerende bestuurders. De uitvoerende bestuurders vormen samen het Uitvoerend Bestuur. Het Algemeen Bestuur wordt aangevoerd door een onafhankelijk voorzitter, die onder meer als taak heeft om toe te zien op een goede samenstelling en op het functioneren van het Algemeen en Uitvoerend Bestuur. Voor personalia, zie paragraaf 1.3.

Intern toezicht

De niet-uitvoerende bestuurders hebben een dubbele functie: naast een besluitvormende rol vervullen zij ook een toezichthoudende rol. Zij houden met name toezicht op het Uitvoerend Bestuur. De niet-uitvoerende bestuurders worden in de uitoefening van het interne toezicht ondersteund door de Audit & Risk commissie. De kerntaken van de Audit & Risk commissie zijn opgenomen op pagina 15.

Adviseur

Het Algemeen Bestuur laat zich bij de uitvoering van zijn taken bijstaan door een juridisch adviseur.

Uitvoerend Bestuur

Het Uitvoerend Bestuur (de uitvoerende bestuurders) bestaat uit de Algemeen Directeur van het Fonds (tevens voorzitter van het Uitvoerend Bestuur), de Directeur Beleggingen en de Directeur Pensioenen. Voor personalia, zie paragraaf 1.3. Het Uitvoerend Bestuur heeft de taak de dagelijkse gang van zaken bij het Fonds te leiden. Het Uitvoerend Bestuur is belast met de volgende hoofdtaken:

- De beleidsvoorbereiding ten behoeve van het Algemeen Bestuur;
- De uitvoering van het beleid, zowel op het gebied van beleggingen als pensioenbeheer;
- De uitbesteding van werkzaamheden aan derden en het toezicht daarop;
- Het beheren van de risico's van het Fonds.

Het Uitvoerend Bestuur wordt bij zijn taken ondersteund door het Bestuursbureau. De medewerkers van het Bestuursbureau zijn, evenals het Uitvoerend Bestuur, in dienst van het Fonds. Het Bestuursbureau staat onder leiding van de voorzitter van het Uitvoerend Bestuur.

Commissies

Het Algemeen Bestuur kan besluiten één of meer commissies te benoemen; de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie(s) wordt bepaald door het Algemeen Bestuur. Het Algemeen Bestuur heeft besloten binnen de huidige structuur één commissie te benoemen: de Audit & Risk commissie. De niet-uitvoerende bestuursleden benoemen de leden van de Audit & Risk commissie.

De ARC bestaat uit één werkgeverslid van het Algemeen Bestuur, één werknemerslid van het Algemeen Bestuur en één gepensioneerdlid van het Algemeen Bestuur. Voor personalia, zie paragraaf 1.3.

⁹ Met de toevoeging 'onafhankelijk' wordt bedoeld dat deze bestuursleden geen vertegenwoordiger zijn van een geleding en niet in dienst zijn van de werkgever.

De kerntaken van de Audit & Risk commissie zijn gebaseerd op de regelgeving en bestaan uit:

1. het houden van toezicht op en het, gevraagd en ongevraagd, adviseren van het Algemeen Bestuur over de risicobeheersing van het Pensioenfonds;
2. het houden van toezicht op en het, gevraagd en ongevraagd, adviseren van het Algemeen Bestuur over het beleggingsbeleid en de risico's in het beleggingsbeleid;
3. het houden van toezicht op en het, gevraagd en ongevraagd, adviseren van het Algemeen Bestuur over de financiële informatieverstopping en over de budgettering van het Pensioenfonds.

De Audit & Risk commissie heeft geen besluitvormende bevoegdheden. In 2017 zullen de kerntaken van de Audit & Risk commissie worden aangepast op basis van de zelfevaluatie van het Algemeen Bestuur.

Bestuursbureau

Met het Bestuursbureau heeft het Bestuur de beschikking over een eigen, onafhankelijke staf van 20 medewerkers. Dit is de stand per eind 2016, exclusief de leden van het Uitvoerend Bestuur.

Verantwoordingsorgaan

Het Algemeen Bestuur legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het Verantwoordingsorgaan is bevoegd daarover een oordeel te geven. Daarnaast heeft het Verantwoordingsorgaan ingevolge de wet bepaalde adviesrechten.

Samenstelling

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit één werkgeverslid, één werknemerslid en vier gepensioneerd-leden (voor personalia, zie paragraaf 1.3). Daarnaast is voor de werknemers en de werkgever een plaatsvervangend lid aangewezen.

Accountant/Actuaris

Philips Pensioenfonds heeft Ernst & Young Accountants LLP (EY) als externe accountant aangesteld en Willis Towers Watson als externe actuaar.

Uitbesteding

De uitvoerende werkzaamheden voor het pensioen- en vermogensbeheer zijn uitbesteed.

- PGGM geeft uitvoering aan het pensioenbeheer.
- BlackRock draagt zorg voor de uitvoering van het vermogensbeheer.

Pensioenbeheerder PGGM

In het contract met de pensioenbeheerder PGGM is een Service Level Agreement (SLA) opgenomen. In deze overeenkomst zijn afspraken gemaakt over de te leveren prestaties bij een groot aantal processen dat de pensioenbeheerder uitvoert voor Philips Pensioenfonds. Het Fonds wordt periodiek geïnformeerd over de realisatie van de SLA-afspraken. Daarnaast vindt er frequent overleg plaats over allerlei lopende zaken.

Vermogensbeheerder BlackRock

Met de vermogensbeheerder BlackRock is een Investment Management Agreement (IMA) afgesloten waarin specifieke beleggingsrichtlijnen en -restricties zijn opgenomen. De door BlackRock gerealiseerde beleggingsrendementen worden vergeleken met een door Philips Pensioenfonds vastgestelde benchmark. Het Fonds bespreekt periodiek de gerealiseerde beleggingsresultaten met de vermogensbeheerder. Daarnaast vindt er frequent overleg plaats over allerlei lopende zaken.

Uitbestedingsbeleid

Het Fonds toetst regelmatig of de manier waarop de uitbestede activiteiten worden uitgevoerd in overeenstemming is met de gemaakte afspraken. Daarbij wordt ook gebruikgemaakt van onafhankelijke derden. Maandelijks wordt met de belangrijkste uitbestedingspartners aan de hand van rapportages overleg gevoerd over de uitvoering van de uitbestede activiteiten. Overigens vindt op diverse niveaus frequent overleg plaats met de uitbestedingspartners. Verder is het beleid van het Fonds om via ISAE3402-rapportages zicht te krijgen op de effectieve werking van de interne beheersmaatregelen bij de uitbestedingspartners. Een ISAE3402-rapportage is een rapportage van de uitbestedingsorganisatie voorzien van een oordeel van een onafhankelijke auditor. Hierin geeft de auditor van de uitbestedingsrelatie aan of de uitbestedingsorganisatie zijn in de rapportage genoemde processen op orde heeft en of de beheersingsmaatregelen in de processen gedurende een bepaalde periode effectief hebben gewerkt.

De werkzaamheden en resultaten van de verschillende uitbestedingspartners van Philips Pensioenfonds worden periodiek geëvalueerd, waarbij wordt nagegaan of de uitbestedingsrelatie nog aan de eisen voldoet en bijdraagt aan het behalen van de doelen. Op basis van de evaluatie kan worden besloten tot het bijstellen of beëindigen van de relatie.

I.3 Personalia

Algemeen Bestuur Philips Pensioenfonds		Jaar van aftreden/ herbenoeming	Uiterste jaar van aftreden
<i>Onafhankelijk voorzitter</i>			
De heer Dr. R.Th. Wijmenga (1957)			

<i>Vertegenwoordigers van de werkgever (leden A)</i>			
De heer Mr. R.W.L.M. Mangelmans (1969)		2018	2026
De heer Drs. B.F.W. Lindenhovius (1971)		2019	2027
De heer Drs. P. van der Steen MFE (1961)	Voorzitter Audit & Risk commissie	2019	2023

<i>Leden benoemd door de aangeslotenen (leden B)</i>			
De heer Ing. P.H. Breimer MSc (1967)	Tot 1 juli 2016	-	-
De heer Ir. A.L. Uittenbroek (1971)	Lid Audit & Risk commissie	2018	2026
De heer Dr. T.J.J. Denteneer (1960)		2018	2026
Mevrouw Drs. F.E. Leene (1970)	Vanaf 1 november 2016	2020	2028

<i>Gepensioneerdenleden (leden C)</i>			
De heer Ing. A.P.A. van Geloven (1940)	Tot 1 april 2017		
De heer Drs. Ing. J.H. Scholing (1945)	Tot 1 maart 2017		
De heer Drs. R.G.A. ter Huurne (1959)	Vanaf 1 maart 2017	2021	2029
De heer C.J.M. Reuvers (1953)	Vanaf 1 april 2017, Lid Audit & Risk commissie	2021	2029

Uitvoerend Bestuur	
<i>Onafhankelijk deskundigen (leden D)</i>	
De heer Mr. J.B.J. Kemme (1963)	Algemeen Directeur
Mevrouw Drs. A.C. Joosten-Hendriks (1975)	Directeur Beleggingen
De heer J.A. Kuijsten AAG (1958)	Directeur Pensioenen

Juridisch adviseur Algemeen Bestuur

De heer Prof. dr. A.F. Verdam (1957)

Leden Verantwoordingsorgaan

Werkgeverslid

De heer G.M. van de Luitgaarden RA
(1960)

2019

2023

De heer Drs. J.Y. Jongma RC (1971)

Plaatsvervangend lid

2019

2023

Werknemerslid

De heer Drs. R.J.V.M. Poulssen RC (1961)

Voorzitter, tot 1 mei 2016

-

-

Mevrouw C. van der Wateren RC (1973)

Vanaf 1 februari 2017

2021¹⁰

-

Mevrouw Drs. K. Aalbertsen RC (1978)

Plaatsvervangend lid

2021

-

Gepensioneerdenleden

De heer Drs. P.E.J. Boost (1943)

Voorzitter, vanaf 1 mei 2016

2019

2023

De heer J. Cuperus (1941)

2019

2023

De heer Dr. Ir. H.W.A.M. Hanneman
(1943)

Secretaris

2019

2023

De heer A.J.M. Verhagen (1943)

2019

2023

Externe deskundigen

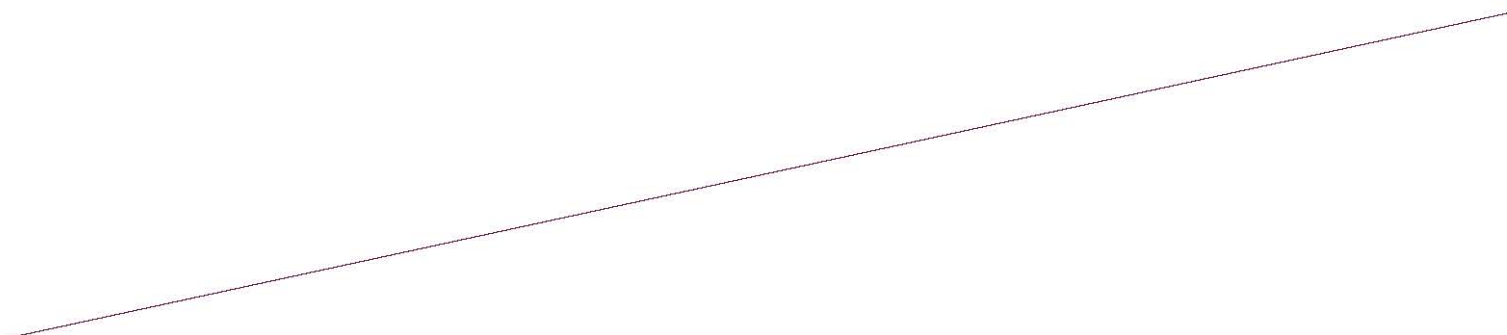
De heer Drs. F.A.M. ten Brink

Adviseur Audit & Risk commissie,
tot 16 september 2016

Mevrouw Drs. H. Kapteijn RA

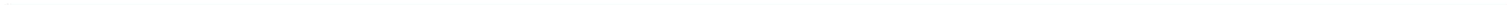
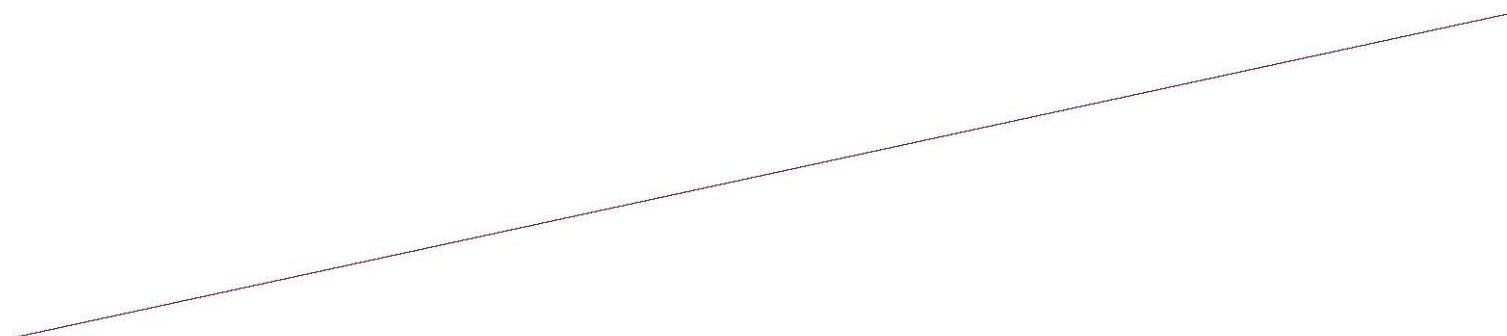
Adviseur Audit & Risk commissie

¹⁰ Het werknemerslid van het Verantwoordingsorgaan wordt voor een termijn van 4 jaar gekozen. Daarna vinden opnieuw verkiezingen plaats. Het plaatsvervangend lid wordt aangewezen door het gekozen werknemerslid van het Verantwoordingsorgaan.

2 Bestuursverslag

2016

2.I Financiële positie

Bedragen in miljoenen euro's

	Eind 2016	Eind 2015
Pensioenvermogen ¹¹	18.799	17.443
Voorziening pensioenverplichtingen	16.729	15.941
Actuele dekkingsgraad ¹²	112,3%	109,3%
Beleidsdekkingsgraad ¹²	108,0%	111,6%
Vereiste dekkingsgraad ¹³	117,8%	116,7%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%
Reële dekkingsgraad	89,5%	91,4%
Reële marktrente-dekkingsgraad	77,2%	79,5%
Premiedekkkingsgraad	110,3%	119,5%

2.I.1 Toelichting verschillende dekkingsgraden

Met de invoering van de nieuwe financiële spelregels per 1 januari 2015 (nieuwe FTK) heeft de wetgever nieuwe dekkingsgraad-begrippen geïntroduceerd. De verschillende dekkingsgraden van het Fonds worden in deze paragraaf toegelicht. Ook wordt het verloop gedurende het verslagjaar toegelicht.

Actuele en beleidsdekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad geeft de verhouding weer tussen het vermogen van een pensioenfonds en de pensioenverplichtingen (alle nu en in de toekomst uit te keren pensioenen) die daar tegenover staan. De wetgever bepaalt op welke manier de pensioenverplichtingen – die gebruikt worden voor de berekening van de actuele dekkingsgraad – vastgesteld moeten worden. De actuele dekkingsgraad is van belang voor het bepalen van de beleidsdekkingsgraad.

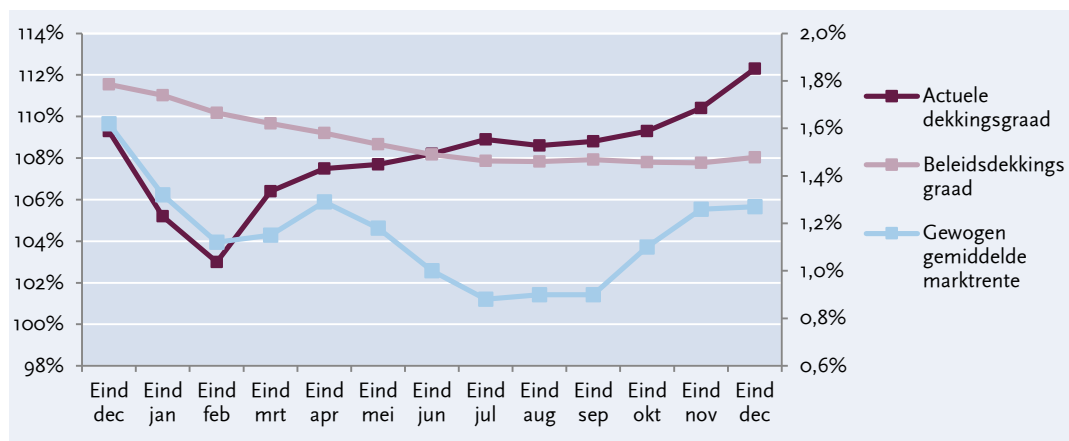
De beleidsdekkingsgraad wordt berekend door het gemiddelde te nemen van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen twaalf maanden. Een pensioenfonds is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te gebruiken als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld beslissingen over indexatie. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of een pensioenfonds voldoende buffers heeft.

¹¹ Het pensioenvermogen is de som van de beleggingen voor risico van het Fonds, de vorderingen, overlopende activa en liquide middelen onder aftrek van de overige schulden (waaronder de premiereserve) en overlopende passiva. Het weergegeven pensioenvermogen is derhalve exclusief de beleggingen voor risico deelnemers. Het pensioenvermogen inclusief beleggingen voor risico deelnemers was eind 2015: € 17.579 miljoen en eind 2016: € 18.924 miljoen.

¹² In de berekening van zowel de actuele als de beleidsdekkingsgraad zijn ook de beleggingen voor risico deelnemers en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers meegenomen.

¹³ De vereiste dekkingsgraad is gebaseerd op het strategisch beleggingsbeleid.

Ontwikkeling actuele- en beleidsdekkingsgraad 2016

Verloop gedurende verslagjaar

De actuele dekkingsgraad daalde in de eerste twee maanden van 2016, maar liet vanaf februari een stijgend verloop zien. Per saldo steeg de actuele dekkingsgraad over 2016 als geheel met 3 procentpunten tot 112,3%. Hoewel de rente in de laatste maanden van 2016 steeg, daalde deze over 2016 als geheel. Door de dalende rente steeg weliswaar de waarde van de beleggingen in vastrentende waarden, maar ook de pensioenverplichtingen namen daardoor toe. De stijging van de pensioenverplichtingen was groter dan de waardeverhoging van de beleggingen in vastrentende waarden.

Desondanks steeg de dekkingsgraad. Dit kwam door de goede rendementen van de overige beleggingen van het Fonds, met name van de beleggingen in aandelen.

Vereiste dekkingsgraad

De vereiste dekkingsgraad geeft aan hoe hoog de beleidsdekkingsgraad van een pensioenfonds wettelijk moet zijn. Is de beleidsdekkingsgraad gelijk aan of hoger dan de vereiste dekkingsgraad, dan beschikt het pensioenfonds over een financiële buffer die voldoende is. Deze buffer dient om schommelingen in de waarde van de beleggingen en de verplichtingen op te vangen. Is de beleidsdekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad, dan is de buffer onvoldoende groot. De hoogte van de vereiste dekkingsgraad verschilt per pensioenfonds en is met name afhankelijk van het beleggingsbeleid. Hoe meer risico in het beleggingsbeleid wordt genomen, hoe hoger de vereiste dekkingsgraad.

Verloop gedurende verslagjaar

De stijging van de vereiste dekkingsgraad (eind 2015: 116,7%, eind 2016: 117,8%) heeft hoofdzakelijk de volgende twee oorzaken. De allocatie naar grondstoffen is begin 2016 afgebouwd. Dit had tot gevolg dat er in de beleggingsportefeuille minder spreiding was, waardoor het diversificatie-effect afnam. Hierdoor nam de aan te houden buffer op totaal niveau toe. Daarnaast is het kredietrisico toegenomen met name vanwege een lagere kredietwaardigheid van Oostenrijk. Dit had het gevolg dat voor Oostenrijks staatspapier een hogere buffer moet worden aangehouden.

Reële dekkingsgraad

Hoe de reële dekkingsgraad moet worden bepaald, is wettelijk voorgeschreven. De reële dekkingsgraad is gelijk aan de beleidsdekkingsgraad van het Fonds gedeeld door de beleidsdekkingsgraad die het Fonds zou moeten hebben om naar verwachting structureel te kunnen komen tot volledige indexatie op basis van prijsinflatie. Per eind 2016 was de reële dekkingsgraad van het Fonds 89,5%.

Reële marktrente-dekkingsgraad

Philips Pensioenfondsen hanteert naast de beleidsdekkingsgraad ook de reële marktrente-dekkingsgraad. Om de reële marktrente-dekkingsgraad te bepalen, moet een inschatting worden gemaakt van de toekomstige prijsstijgingen, de inflatie. Hiervoor wordt het percentage gebruikt dat uitgaat van de marktverwachtingen voor de Europese inflatie. Dit percentage wordt ook wel de 'break-even inflatie' genoemd.

Als er voldoende geld in kas is om naar verwachting structureel zowel de nominale pensioenen als de indexatie te kunnen betalen, spreken we van een reële marktrente-dekkingsgraad van 100%. Het Fonds streeft ernaar, om binnen 15 jaar een reële marktrente-dekkingsgraad van 100% te realiseren. In het beleid wordt daarom niet alleen gestuurd op de beleidsdekkingsgraad, maar ook op de reële marktrente-dekkingsgraad.

Verloop gedurende verslagjaar

De reële marktrente-dekkingsgraad op basis van de break-even inflatie, bedroeg eind 2016 77,2% (eind 2015: 79,5%). Om de financiële ambitie van het Fonds te realiseren moet de reële marktrente-dekkingsgraad op termijn stijgen naar een niveau van 100%. Philips Pensioenfondsen wil dit niveau met het beleggingsbeleid binnen 15 jaar bereiken. Daarvoor is een gemiddelde stijging van de reële marktrente-dekkingsgraad nodig van ongeveer 1,5 procentpunt per jaar. In het boekjaar was er sprake van een daling van 2,3 procentpunt. Ondanks de daling van de reële marktrente-dekkingsgraad in 2016 verwacht het Fonds met het huidige beleggingsbeleid binnen 15 jaar het niveau van 100% te bereiken.

Premiedekkingsgraad

Met de premiedekkingsgraad wordt uitgedrukt of de premie die wordt betaald, voldoende is om nieuwe pensioenopbouw te financieren. Voor de vaststelling van de premiedekkingsgraad wordt de methode gevolgd die DNB ook toepast. De premiedekkingsgraad is dan gelijk aan de verhouding tussen de feitelijk (te) ontvangen premie en de premie die benodigd is voor de inkoop van nieuwe pensioenaanspraken, zonder rekening te houden met bufferopslagen in de premie. Hiervoor gaan we uit van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur, exclusief de opslag voor het vereist eigen vermogen. Bij de vaststelling van de hoogte van de feitelijke premie wordt ook rekening gehouden met het bedrag dat in het betreffende jaar onttrokken wordt aan de premiereserve. Dit bedrag wordt toegevoegd aan de feitelijke premie en is beschikbaar voor inkoop van pensioenaanspraken.

DNB gaat bij de berekening van de premiedekkingsgraad uit van aangepaste bedragen ten opzichte van de in de jaarrekening vermelde cijfers. Dit om een vergelijking van de percentages voor de verschillende pensioenfondsen in Nederland mogelijk te maken. De premiedekkingsgraad zoals die door DNB voor Philips Pensioenfondsen in 2016 wordt berekend is gelijk aan 110,3%. De vergelijkbare premiedekkingsgraad was in 2015 119,5%.

2.1.2 Crisisplan

Op grond van de wet zijn alle pensioenfondsen in Nederland verplicht om te beschikken over een crisisplan. Ook Philips Pensioenfonds heeft een crisisplan opgesteld. In het crisisplan staat beschreven wat het Algemeen Bestuur gaat doen als het Pensioenfonds in een crisissituatie terechtkomt of dreigt te komen. Het crisisplan is breder van opzet dan het herstelplan, maar omvat ook de situatie dat de financiële situatie zodanig is, dat het Fonds wettelijk verplicht is een herstelplan op te stellen.

Het staat pensioenfondsen vrij in hun crisisplan zelf aan te geven wat zij verstaan onder een crisissituatie. Philips Pensioenfonds vindt dat er sprake is van een crisissituatie als de beleidsdekkingsgraad lager is dan 100%. In die situatie komt een van de belangrijkste doelstellingen van Philips Pensioenfonds, het veiligstellen van de nominale pensioenen van zijn deelnemers, in gevaar. Met de nominale pensioenen bedoelen we de opgebouwde pensioenen waarbij we geen rekening houden met verhoging van de pensioenen door indexatie in de toekomst. Het Fonds kan in het geval van een crisissituatie overgaan tot het doorvoeren van een verlaging van de pensioenen en pensioenaanspraken.

Het Fonds streeft ernaar de pensioenen jaarlijks te indexeren. Als de beleidsdekkingsgraad tussen de 100% en 123% ligt, is deze doelstelling in gevaar. Deze gevarenzone wordt door het Fonds verdeeld in een 'hoog gevaar' en een 'laag gevaar'-zone.

Om te bepalen of het Fonds zich bevindt in een gevarenzone of een crisissituatie, wordt gekeken naar de beleidsdekkingsgraad. We onderscheiden vier verschillende zones waarin de financiële positie van het Fonds zich in kan bevinden:

1. Gezonde beleidsdekkingsgraad ($\geq 123\%$)
Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 123% spreekt het Fonds van een gezonde dekkingsgraad. Er is voldoende vermogen aanwezig om in de toekomst volgens het principe van toekomstbestendig indexeren volledige indexatie te kunnen toekennen.
2. Gevarenzone: laag gevaar (116%-123%)
Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 123%, maar hoger dan 116%, spreekt het Fonds van een gevarenzone 'laag gevaar'. Het vermogen van het Fonds is dan nog altijd groter dan de waarde van de verplichtingen. Het Algemeen Bestuur kent dan geen volledige indexatie toe.
3. Gevarenzone: hoog gevaar (100%-116%)
Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan 116%, maar hoger dan 100%, spreekt het Fonds van een gevarenzone 'hoog gevaar'. Het vermogen van het Fonds is dan nog altijd groter dan de waarde van de verplichtingen. Het Algemeen Bestuur kent dan geen indexatie toe. Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% is dat overigens wettelijk ook niet toegestaan.
4. Crisissituatie ($< 100\%$)
Is de beleidsdekkingsgraad lager dan 100%? Dan zijn er geen buffers meer. In dat geval spreekt het Fonds van een crisissituatie. Volgens het geldende beleid kan het Fonds dan overgaan tot het verlagen van de pensioenen en pensioenaanspraken.

De grenzen van de beleidsdekkingsgraad zoals opgenomen in de indexatiestaffel zijn ook aangehouden in het crisisplan. Overigens kan, in bijzondere omstandigheden, door het Bestuur worden besloten om af te wijken van de indexatiestaffel. De indexatiestaffel wordt verder toegelicht in paragraaf 2.4.1 'Indexatie'.

2.2 Risicoparagraaf

Bedragen in miljoenen euro's

Philips Pensioenfonds heeft als statutaire doelstelling om in opdracht van de onderneming Philips, de door Philips met zijn werknemers gesloten pensioenovereenkomsten uit te voeren. Bij het uitvoeren van deze opdracht staat het nakomen van de financiële toezegging en het waarmaken van de financiële ambitie, binnen de gekozen risicogrenzen, centraal. Bovendien heeft het Fonds de ambitie met goede communicatie actief bij te dragen aan het financieel bewustzijn van de aangesloten. Randvoorwaarde bij het nastreven van deze ambities is dat de uitvoering van de overeenkomst correct, maatschappelijk verantwoord en zo (kosten)efficiënt mogelijk plaatsvindt.

Na een omschrijving van de ambities en onderliggende principes, wordt in deze paragraaf eerst de risicohouding met betrekking tot deze ambities toegelicht. Daarna wordt ingegaan op de risico's in het verslagjaar, de belangrijkste beheersmaatregelen en worden de relevante gebeurtenissen, ontwikkelingen en verbeteringen gedurende 2016 beschreven. De risicoparagraaf wordt afgesloten met de beschrijving van het risicomanagement-proces en met de aandachtspunten voor 2017.

2.2.1 Ambities en principes, beliefs

Financiële ambitie

Het Fonds heeft een reële ambitie. De reële ambitie houdt in dat het Fonds een waardevast pensioen voor pensioenontvangers en premievrije polishouders wil bieden en een welvaartsvast pensioen voor pensioenopbouwers.

Wat betekent dit concreet voor de verschillende deelnemersgroepen van Philips Pensioenfonds?

- Voor *pensioenontvangers* en *houders van een premievrije polis* streven we naar een pensioen dat jaarlijks verhoogd wordt door indexatie met de prijsinflatie (op basis van de afgeleide consumentenprijsindex van het Centraal Bureau voor de Statistiek). Deze verhoging wordt gefinancierd uit het pensioenvermogen.
- Voor *pensioenopbouwers* streven we, in lijn met de cao-afspraken die in 2013 zijn gemaakt, naar volledige pensioenopbouw met een opbouwpercentage van 1,85%. De pensioenopbouw moet gefinancierd worden uit de premie en indien nodig kunnen hiervoor de beschikbare middelen uit de premiereserve ingezet worden. Daarnaast streven we voor deze deelnemers naar het verhogen van de opgebouwde pensioenen door indexatie met de hiervoor genoemde prijsinflatie alsmede met het (positieve) verschil tussen de looninflatie (de collectieve cao-schaalaanpassingen binnen Philips) en de prijsinflatie. De verhoging met het verschil tussen loon- en prijsinflatie moet gefinancierd kunnen worden uit de premiereserve.

Het Fonds voert binnen vastgestelde risicogrenzen een beleid dat erop gericht is om na uiterlijk 15 jaar alle gemiste indexaties en eventuele verlagingen van pensioenen, aanspraken en pensioenopbouw te hebben ingehaald en een zodanige financiële positie te hebben dat ook in de toekomst volledige (prijs)indexatie toegekend kan worden. Hierbij streeft het Fonds naar een reële marktrente-dekkingsgraad van 100%. Overigens is het inhalen van gemiste pensioenopbouw alleen mogelijk indien de premiereserve daarvoor ruimte biedt.

Principes financiële ambitie

De geformuleerde financiële ambitie is gebaseerd op een aantal principes:

Op lange termijn zijn volledige opbouw en koopkrachtbehoud belangrijker dan de nominale waarde van het pensioen

Voor een 'goed' pensioen is volledige opbouw, dat wil zeggen in lijn met de streefopbouw, een belangrijke voorwaarde. Philips Pensioenfonds is daarbij mede afhankelijk van adequate afspraken over de daarvoor benodigde premie-afdracht aan het Fonds. Inflatie holt de waarde van de opgebouwde pensioenen uit. Gezien het langetermijnkarakter van pensioenen is het belangrijk dat de koopkracht van het pensioen via indexatie behouden blijft. In 2013 is een enquête uitgevoerd onder (een representatieve steekproef van) de deelnemers van het Fonds. De resultaten hiervan bevestigen dat deelnemers een goed pensioen in reële termen nastreven waarbij zij bereid zijn om enig risico te lopen.

We houden rekening met het verschil in horizon van de verschillende deelnemersgroepen

Gepensioneerden bevinden zich in de uitkeringsfase. Voor hen is het pensioen nu een belangrijke inkomensbron. Belangrijk is dat de koopkracht hiervan gedurende de komende jaren op peil blijft, zonder al te grote schommelingen. Actieven bevinden zich in de opbouwfase. Voor een actieve die al veel pensioen heeft opgebouwd, is de opbouw van relatief beperkt belang, maar zowel indexatie nu als indexatie in de toekomst van groot belang. Voor een actieve die nog maar weinig pensioen heeft opgebouwd, is nu vooral de opbouw van belang en daarnaast indexatie in de toekomst (omdat dan het opgebouwde pensioen veel groter zal zijn). Schommelingen in opbouw en indexatie gedurende de komende jaren raken de actieve deelnemer niet meteen, omdat actieven op dit moment geen pensioen ontvangen. Houders van een premievrije polis bouwen geen pensioen meer op in de regeling van Philips Pensioenfonds. Indexatie nu is voor hen dus even belangrijk als indexatie in de toekomst. Schommelingen gedurende de komende jaren raken de slapende deelnemers niet meteen, omdat slapers op dit moment nog geen pensioen ontvangen.

Het hoeft niet eenvoudig te zijn om de ambitie te halen, maar het moet wel haalbaar zijn

Bij voorkeur lukt het om de ambitie van het Fonds in het merendeel van de gevallen te behalen. Om te bepalen of de ambitie haalbaar is, moeten we een inschatting maken van structurele verbanden op de financiële markten (risicopremies, renteniveaus, correlaties etc.) en van beleidskeuzes die buiten de bevoegdheid van het Algemeen Bestuur vallen (premie-afspraken op de cao-tafel). De mate waarin een bepaalde ambitie haalbaar is, zal door de tijd wijzigen, bijvoorbeeld als gevolg van veranderingen in de financiële situatie van het Fonds maar ook door extreme of structurele veranderingen in de financiële markten of wijzigende preferenties van de cao-partners. Bijvoorbeeld: bij een hoge dekkingsgraad is het eenvoudiger om de ambitie waar te maken dan bij een lage dekkingsgraad en als markten sterk zijn ondergewaardeerd is het makkelijker om de ambitie waar te maken dan wanneer markten extreem overgewaardeerd zijn. Bij een hoge rente is de opbouw ambitie eenvoudiger waar te maken dan bij een lage rente en als meer zekerheid ten aanzien van pensioen wordt nagestreefd door de cao-partners is de ambitie eenvoudiger waar te maken dan wanneer er vooral naar lage kosten wordt gestreefd. Het hoeft niet eenvoudig te zijn om de ambitie te halen, maar het moet wel haalbaar zijn. Het definiëren van een onmogelijk haalbare ambitie is zinloos.

Op het moment dat de ambitie niet meer haalbaar blijkt, is een discussie nodig over aanpassing van het beleid en/of aanpassing van de ambitie.

Onder bepaalde omstandigheden kan de situatie ontstaan dat de ambitie niet meer haalbaar is bij het beleid (inclusief risicogrenzen) dat op dat moment wordt gevoerd. Dit kan verschillende

oorzaken hebben (bijvoorbeeld een crisissituatie op de financiële markten, sterk wijzigende kredietkwaliteit van staatsobligaties, een sterk dalende rente etc.). Ook kan in verschillende richtingen naar een oplossing worden gezocht zoals aanpassing beleggingsbeleid of indexatiebeleid, signalering richting cao-partners, in het uiterste geval een verlaging van de ambitie et cetera. In zo'n situatie is daarom een strategische discussie nodig die ertoe kan leiden dat het beleid, de ambitie of beide worden aangepast.

De ambitie (en risicohouding) wordt begrensd door wet- en regelgeving

Naast beleidsmatige eisen aan de haalbaarheid van de ambitie van het Fonds worden ook vanuit toezicht randvoorwaarden gesteld, bijvoorbeeld via de wettelijk voorgeschreven haalbaarheidstoets. We zullen ervoor zorg dragen dat de ambitie en risicohouding, alsook het beleid dat op basis van deze ambitie en risicohouding wordt vastgesteld, past binnen de wettelijke kaders.

Communicatie-ambitie

Met een goede communicatie wil Philips Pensioenfonds vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid bijdragen aan het financieel bewustzijn van zijn deelnemers. Dat doet het Fonds door deelnemers overzicht te verschaffen van hun persoonlijke pensioensituatie bij Philips Pensioenfonds (hoogte inkomen, invloed levensgebeurtenissen en risico's en onzekerheden). Daarnaast streeft het Fonds ernaar dat deelnemers zich geholpen voelen om inzicht te krijgen in het benodigde (pensioen)inkomen en de mogelijkheden die er zijn om dit inkomen aan te vullen. Voor wat betreft deze 'Inzicht'-doelen is het uitdrukkelijk niet de rol van Philips Pensioenfonds om persoonlijk financieel advies te geven, maar om de deelnemer met basisinformatie op weg te helpen en daarnaast de weg te wijzen naar relevante externe informatiebronnen. Verder streeft het Fonds ernaar dat deelnemers bewuste afwegingen maken en/of acties ondernemen in relatie tot hun pensioeninkomen. Bovendien wil het Fonds dat de deelnemers tevreden zijn, zich goed geïnformeerd voelen en zich (mede) om die reden verbonden voelen met en vertrouwen hebben in het Fonds.

Communicatiebeliefs

Voor het bereiken van de communicatie-ambitie hanteert het Fonds 'communicatiebeliefs' die aansluiten bij onderstaande kernbegrippen:

Klantgericht

Aansluiten bij de wensen en behoeften van deelnemers vergroot de kans dat een communicatieboodschap aankomt en begrepen wordt.

Evenwichtig

Philips Pensioenfonds is van mening dat de informatieverstrekking aan deelnemers evenwichtig moet zijn. Philips Pensioenfonds streeft ernaar om een bijdrage te leveren aan het financieel bewustzijn van de deelnemers. Als een deelnemer niet op de hoogte is van de aanwezige voor- en nadelen van de pensioenregeling, kan dat leiden tot verkeerde conclusies die een goed financieel inzicht in de weg staan. Dit zal uiteindelijk ook niet tot de gewenste 'acties' leiden.

Pro-actief

Philips Pensioenfonds weet dat de meeste deelnemers niet zelf informatie over hun pensioen gaan 'halen'. Pro-activiteit is daarom onmisbaar om een bepaalde boodschap op het juiste moment bij de deelnemer te brengen.

Transparant

Vertrouwen en verbondenheid vormen zich onder andere door de mate van openheid en eerlijkheid van een pensioenfonds.

2.2.2 Financiële ambitie en risicohouding

Het Fonds definieert Risicohouding als de risico's die het Fonds bereid is te lopen om de ambitie met een bepaalde mate van zekerheid te halen. Met betrekking tot deze risicohouding kent Philips Pensioenfonds de volgende principes:

We vinden een reële ambitie belangrijk. We accepteren daarbij dat we in onderdekking kunnen komen en eventueel de pensioenen moeten verlagen.

Het voeren van een ambitie met betrekking tot koopkrachtbehoud impliceert, zeker bij een reële marktrentedekkingsgraad die kleiner is dan 100%, dat een bepaalde mate van risico gelopen moet worden om deze ambitie te kunnen halen. Het risico dat het Fonds in onderdekking komt, of zelfs de pensioenen moet verlagen, wordt hierbij niet op voorhand uitgesloten.

Als we in zo'n tegenvallend scenario terechtkomen, houden we bij voorkeur vast aan het gekozen beleid.

Bij de keuze voor een bepaald beleid wordt niet alleen een verwachte ontwikkeling geaccepteerd maar ook een waaier aan mogelijke scenario's daaromheen. Deze scenario's kunnen gunstiger, maar ook minder gunstig zijn dan de verwachte ontwikkeling. Als zich in de loop van de tijd daadwerkelijk zo'n vooraf geaccepteerd, minder gunstig scenario voordoet, houden we bij voorkeur vast aan het gekozen beleid, tenzij:

- het resulterende scenario veel slechter is dan het risico dat op voorhand was geaccepteerd
- er structurele wijzigingen zijn in bijvoorbeeld de waardering van markten

In deze gevallen is een beleidsdiscussie nodig.

Als de financiële situatie van het Fonds verbetert, nemen we bij voorkeur risico terug, indien daardoor de reële ambitie in meer gevallen haalbaar wordt.

Als zich in de loop van de tijd een scenario voordoet waarin de financiële positie van het Fonds sterk verbetert, dan is er wellicht vanaf dat punt een beleid te vinden waarbij de ambitie in evenveel of meer gevallen haalbaar is met minder risico. Ook in dat geval is een beleidsdiscussie nodig over de mate waarin, en op welke wijze risico terug kan worden genomen.

De risicobereidheid wordt geconcretiseerd door de vaststelling van risicogrenzen. Bij een overschrijding vindt een beleidsdiscussie plaats.

Risicogrenzen maken het mogelijk om op een vooraf vastgelegde en objectieve manier te beoordelen of het risico hoger of lager is dan vooraf is toegestaan. Echter, bij overschrijding van risicogrenzen vindt geen vooraf vastgestelde aanpassing van het beleid plaats, maar zal het beleid en/of de ambitie en risicohouding indien gewenst aangepast worden op basis van de situatie en inzichten van dat moment. Er kan wel op voorhand vastgesteld worden welke instrumenten ingezet kunnen worden bij een overschrijding.

Philips Pensioenfonds heeft onder meer risicogrenzen vastgesteld ten aanzien van indexatie, verlagen van opgebouwde aanspraken en opbouw van pensioen.

2.2.3 Financiële ambitie: positie 2016, gevolgen voor deelnemers en risico's

Voor zowel de pensioenopbouwers als de pensioenontvangers en houders van premievrije polissen streeft Philips Pensioenfonds naar een pensioen dat jaarlijks verhoogd wordt door indexatie met de prijsinflatie. Deze verhoging wordt gefinancierd uit het pensioenvermogen. Eind 2016 en gedurende 2016 had het Fonds te weinig financiële buffers voor het toekennen van indexaties. De eerstkomende jaren kan verhoging van de pensioenen door indexatie waarschijnlijk niet plaatsvinden. Het Bestuur verwacht echter dat, met het bestaande beleid, de financiële positie geleidelijk zal verbeteren. Dit betekent dat de pensioenen op termijn weer geïndexeerd kunnen worden en dat gemiste indexaties kunnen worden ingehaald. Of dit daadwerkelijk gaat gebeuren, is sterk afhankelijk van de ontwikkelingen op de financiële markten. In de huidige financiële situatie zijn er risico's met betrekking tot indexatie en in mindere mate, tot pensioenverlaging, maar het Fonds accepteert deze risico's met als doel dat de pensioenen in de toekomst uiteindelijk verhoogd kunnen worden door indexatie gebaseerd op de prijsinflatie.

Voor pensioenopbouwers streeft Philips Pensioenfonds tevens naar volledige pensioenopbouw met een opbouwpercentage van 1,85%. Op het moment dat de onderneming en de sociale partners hier eind 2013 afspraken over maakten, leek de vaste premie van 24% in combinatie met de premiereserve ruim voldoende om in de vijf jaar daarna het volledige opbouwpercentage te kunnen geven. Sindsdien is de rente echter sterk gedaald. Zo sterk dat de vaste premie van 24% op dit moment onvoldoende is voor volledige pensioenopbouw. Het verschil is in 2016 aangevuld vanuit de premiereserve, zodat vooralsnog volledige opbouw kan plaatsvinden. Dit geldt ook voor 2017. De premiereserve werkt ten aanzien van de opbouw derhalve zoals deze bedoeld was. Meer informatie over de premiereserve en hoe deze gevormd is, is opgenomen in paragraaf 2.4.3 'Premiereserve'.

Het Fonds heeft begin 2016 de grondslag voor de solvabiliteitsopslag binnen de kostendekkende premie aangepast (in bepaalde gevallen een lagere opslag, meer uitleg hierover is opgenomen in paragraaf 2.4.2 'Premie'). Het verschil tussen de vaste premie en de interne kostendekkende premie is hierdoor kleiner geworden.

Bij de huidige rentestand (maart 2017) zal in 2018 desalniettemin naar verwachting wederom een onttrekking uit de premiereserve noodzakelijk zijn om in 2018 volledige pensioenopbouw mogelijk te maken. Er blijft een risico aanwezig dat de premiereserve in 2018 ontoereikend zal zijn, met als mogelijk gevolg een lagere pensioenopbouw in 2018. Hoewel dit risico inherent is aan de cdc-regeling zoals in 2014 afgesproken door sociale partners, heeft het Fonds toch gemeend dit bij hen onder de aandacht te moeten brengen. Het Fonds heeft het risico van lagere pensioenopbouw besproken met de sociale partners en gecommuniceerd richting deelnemers.

Ten slotte heeft Philips Pensioenfonds voor de pensioenopbouwers de financiële ambitie om de pensioenen te verhogen door indexatie met het verschil tussen loon- en prijsinflatie. Deze verhoging wordt gefinancierd uit de premiereserve. Deze extra verhoging kan, net als in voorgaande jaren, dit jaar niet gegeven worden. De premiereserve bevat te weinig middelen om dit mogelijk te maken. Wij verwachten dat voor het jaar 2018 hetzelfde zal gelden. Ook dit signaal is reeds afgegeven aan de sociale partners en gecommuniceerd richting de deelnemers.

Een kwantitatieve toelichting op het solvabiliteitsrisico, het risico dat het Fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen, is opgenomen in paragraaf 6.7 in het hoofdstuk 'Jaarrekening'.

Risico's

Het marktrisico is voor Philips Pensioenfondsen het belangrijkste risico. De rente en het behaalde rendement (op onder andere aandelen en onroerend goed) beïnvloeden de financiële positie van Philips Pensioenfondsen. Dit risico wordt zo goed als mogelijk beheerst door de wijze waarop het strategisch beleggingsbeleid is ingericht en door de voortdurende monitoring of het beleid aansluit bij de financiële ambitie. Via de overlay portefeuille wordt de looptijdstructuur van de liability driven vastrentende waarden afgestemd op de looptijdstructuur van de reële verplichtingen met behulp van renteswaps. Op deze manier wordt zekerheid ingebouwd om de beweeglijkheid van de (reële) pensioenverplichtingen op te vangen. Er is geen sprake van een vast rentehedgepercentage, hoe hoger de reële dekkingsgraad, hoe hoger het percentage liability driven vastrentende waarden ten opzichte van de verplichtingen en hoe hoger de rentehedge. In de volgende tabellen wordt de invloed van de rente en het behaalde rendement (op onder andere aandelen en onroerend goed) getoond op zowel de actuele dekkingsgraad als de reële marktrente-dekkingsgraad.

De tabellen geven een indicatie van de gevolgen van veranderingen in rente en rendement op de dekkingsgraad. De beginsituatie van de eerste tabel is gebaseerd op de hoogte van de actuele dekkingsgraad per eind 2016. In de tweede tabel is voor de beginsituatie (rente en rendement zijn ongewijzigd) uitgegaan van de hoogte van de reële marktrente-dekkingsgraad per eind 2016. De gekozen bandbreedtes hangen samen met de bewegingen in rente en in rendementen van aandelen en onroerend goed die we in het verleden hebben gezien. Bij rendementen in aandelen en onroerend goed waren die bewegingen doorgaans veel forser dan bij de rente. Vandaar de ruimere bandbreedte bij de rendementen van aandelen en onroerend goed. Dit betekent overigens niet dat kortetermijnbewegingen van plus of min 1,5% van de rente en van plus of min 20% in de rendementen van aandelen en onroerend goed gebruikelijk zijn. Het betekent echter evenmin dat er geen (korte- of langere termijn) rentebewegingen of bewegingen in rendementen van aandelen en onroerend goed mogelijk zijn die buiten de analyse vallen.

Effect rente en rendement op actuele dekkingsgraad					
Rente	Rendement - aandelen en onroerend goed				
	-20%	-10%	0%	10%	20%
-1,5%	101%	104%	108%	111%	115%
-1,0%	101%	105%	109%	113%	117%
-0,5%	102%	106%	110%	114%	119%
0,0%	104%	108%	112%	117%	121%
0,5%	105%	110%	114%	119%	124%
1,0%	107%	112%	117%	122%	127%
1,5%	109%	114%	120%	125%	130%

Kleuren-legenda (sluit aan bij de indexatiestafel, zie paragraaf 2.4.1 'Indexatie'):

- Rood = verlaging van de pensioenen is aan de orde
- Oranje = de pensioenen kunnen niet worden verhoogd
- Geel = de pensioenen kunnen gedeeltelijk worden verhoogd
- Groen = de pensioenen kunnen volledig worden verhoogd en inhaalindexatie is mogelijk

Effect rente en rendement op reële marktrente-dekkingsgraad					
Rente	Rendement - aandelen en onroerend goed				
	-20%	-10%	0%	10%	20%
-1,5%	62%	64%	67%	69%	71%
-1,0%	65%	68%	70%	72%	75%
-0,5%	68%	71%	73%	76%	79%
0,0%	71%	74%	77%	80%	83%
0,5%	74%	78%	81%	84%	88%
1,0%	78%	81%	85%	89%	92%
1,5%	81%	85%	89%	93%	97%

2.2.4 Wettelijke risicohouding, haalbaarheidstoets en herstelplan

In 2015, bij de invoering van het nieuwe FTK, heeft het Fonds een wettelijk verplichte aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd om te beoordelen of het beleid past bij de in dit verband vastgestelde risicogrenzen. Uit de aanvangshaalbaarheidstoets bleek dat dat inderdaad het geval was. Het Fonds heeft in 2016 de verplichte jaarlijkse haalbaarheidstoets op basis van de wettelijk voorgeschreven methodiek opnieuw uitgevoerd. Hierbij bleek dat het verwacht pensioenresultaat op fondsniveau boven de ondergrens van 90% bleef (fondsspecifiek op basis van wettelijke parameters). Tevens bleef de verwachte afwijking van dit pensioenresultaat in een slechtweerscenario onder het maximum van 25% (fondsspecifiek op basis van wettelijke parameters). Op basis van deze resultaten heeft het Algemeen Bestuur van het Fonds geconstateerd dat het beleid binnen de wettelijke risicohouding van het Fonds past.

De beleidsdekkingsgraad van Philips Pensioenfonds lag per 1 januari 2016 lager dan het wettelijk vereiste niveau. Dat betekent dat de financiële buffer van het Fonds onvoldoende was. Omdat dit op 31 maart 2016 nog steeds het geval was, heeft het Fonds in het verslagjaar een herstelplan moeten opstellen. In dit herstelplan stond beschreven hoe het Fonds ervoor ging zorgen dat de beleidsdekkingsgraad van het Fonds op lange termijn weer op het niveau van de vereiste dekkingsgraad zou komen.

De kern van het herstelplan

Uit het herstelplan vloeit voort dat het Fonds met voortzetting van het huidige beleid op termijn weer op de vereiste dekkingsgraad kan komen. En dat de pensioenen dus niet verlaagd hoeven te worden. Uitgaande van de wettelijk voorgeschreven uitgangspunten ten aanzien van onder andere ontwikkelingen in rente en rendementen op aandelen en onroerend goed, waar het Fonds binnen blijft, was op het moment van opstellen van het herstelplan voor herstel naar het niveau van de vereiste dekkingsgraad ongeveer drie jaar nodig. Omdat de beleidsdekkingsgraad op 31 december 2016 onder de vereiste dekkingsgraad lag, moet het Fonds in 2017 een nieuw herstelplan indienen.

2.2.5 Communicatie ambitie: positie 2016, gevolgen voor deelnemers en risico's

Het Fonds heeft vanuit de communicatie-ambitie concrete doelstellingen geformuleerd die het mogelijk maken te meten of de communicatie-activiteiten tot het gewenste resultaat leiden. De communicatiedoelstellingen zijn geformuleerd op het gebied van deelnemerscommunicatie en pensioenfondscommunicatie. De realisatie van de doelstellingen wordt gemeten door middel van imago-onderzoek (op basis van het zogenoemde Benchmark Onderzoeksplatform voor Pensioenfondsen, afgekort BOP¹⁴) dat Philips Pensioenfonds eens per twee jaar laat uitvoeren. BOP-resultaten geven naast een algemeen beeld ook specifieke informatie over 'waar het Fonds staat' met betrekking tot de doelstellingen van het strategisch communicatieplan.

Uit de BOP-meting in 2016 blijkt dat het vertrouwen in Philips Pensioenfonds hoog blijft, evenals de loyaliteit aan het Fonds. Daarentegen is de score op imago-aspecten gedaald en laat de kennis over keuzemogelijkheden binnen de pensioenregeling een daling zien. Het imago wordt gemeten door de vraag te stellen in hoeverre de deelnemer het Pensioenfond bijvoorbeeld eerlijk, deskundig, klantvriendelijk en betrouwbaar vindt. Het bewustzijn bij de deelnemers dat pensioenopbouw ook lager kan zijn dan de nagestreefde 1,85% en dat het Fonds kan bijsturen door niet of minder te indexeren c.q. de pensioenen te verlagen is fors toegenomen. Daar staat tegenover dat nog steeds en zelfs vaker dan bij de vorige meting deelnemers een extra bijdrage van de werkgever ten onrechte noemen als sturingsmiddel.

Voor de periode 2017-2018 onderkent het Fonds als focuspunten het vergroten van kennis over pensioen bij de deelnemers (o.a. pensioenkeuzes en relevante life events, maar ook de financiering van de pensioenregeling), het vergroten van de klantgerichtheid en het verder ontwikkelen van de digitale communicatie. Deze focuspunten zijn gekozen op basis van de resultaten van het BOP-onderzoek 2016. In 2018 wordt gemeten in hoeverre de extra inspanningen voortvloeiende uit de focuspunten tot de beoogde resultaten hebben geleid.

31

2.2.6 Niet-financiële risico's

Philips Pensioenfonds stelt het belang van de deelnemer centraal, dat blijkt uit de financiële- en communicatie-ambities die in de voorgaande paragrafen zijn besproken. De door het Bestuur vastgestelde randvoorwaarden voor het waarmaken van die ambities is een correcte, efficiënte en maatschappelijk verantwoorde uitvoering van de pensioenovereenkomst. Aan de uitvoering van deze overeenkomst zijn uiteraard ook risico's verbonden. In deze paragraaf geeft het Fonds een toelichting op de niet-financiële risico's die in het verslagjaar extra aandacht hebben gekregen.

De uitvoering van de kernprocessen van het Fonds is uitbesteed en is gericht op handhaven van een constante kwaliteit en het waarborgen van continuïteit. Het verslagjaar stond in het teken van de overgang van het pensioenbeheer naar PGGM. Samen met PGGM is het Fonds erin geslaagd deze overgang goed te laten verlopen. Dat heeft echter niet kunnen voorkomen dat in het eerste jaar ook zaken niet goed zijn verlopen en dat deelnemers daar last van hebben gehad. In deze gevallen zijn maatregelen genomen om de situatie te verbeteren en de dienstverlening op het gewenste niveau te brengen. Aanvullende monitoring op dit gebied op het niveau van het Bestuursbureau is ingericht.

¹⁴ Het BOP-onderzoek vindt periodiek en gelijktijdig plaats onder deelnemers van een groot aantal pensioenfondsen. Daardoor zijn voor de onderzoeksgegevens benchmarkgegevens beschikbaar.

Het Fonds streeft bij de uitvoering van de processen naar de inzet van solide geautomatiseerde oplossingen. Daarnaast is het beleid gericht op het stimuleren van bewustzijn van het belang van IT-beheersing en op de adequate borging van de informatievoorziening vanuit het oogpunt van betrouwbaarheid, vertrouwelijkheid, beschikbaarheid en aanpasbaarheid. Het Fonds heeft als ambitie dat de beheersmaatregelen die van belang zijn voor de informatiebeveiliging gedocumenteerd zijn, aantoonbaar worden uitgevoerd, periodiek worden beoordeeld op effectiviteit en zo nodig worden verbeterd. In 2015 heeft het Fonds geconcludeerd dat er behoefte bestond aan meer inzicht in de cyberrisico's. Vervolgens is in 2016 een Cyber Impact Analyse uitgevoerd. Het Fonds zal het cyberrisicomanagement de komende jaren verder inbedden en pro-actief adresseren bij de partners aan wie belangrijke processen van het Fonds zijn uitbesteed.

Eind 2015 heeft het Fonds een Systematische Integriteitsrisico Analyse (SIRA) uitgevoerd. In 2016 zijn op basis hiervan aanvullende beheersingsmaatregelen geïmplementeerd, waaronder het in kaart brengen van privérelaties en -belangen en de during-employment screening van medewerkers van het Bestuursbureau. Bovendien is naar aanleiding van de Panama-papers het beleid van het Fonds ten aanzien van fiscale structuren bij indirecte niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingen geëvalueerd. Omdat het Fonds op dit terrein al een voorzichtig beleid voerde, is het bestaande beleid gehandhaafd. Verder is beoordeeld of de acties uit de SIRA zijn opgevolgd en is het integriteitsbeleid op basis van de SIRA geëvalueerd en aangepast.

2.2.7 Risicomanagement/-proces & aandachtspunten

32

Integraal risicomanagement staat nadrukkelijk op de agenda van het Fonds. Het Fonds wil een actueel, volledig en samenhangend beeld hebben van alle relevante risico's en zorgen voor gepaste beheersingsmaatregelen.

Strategisch risicomanagement

Om de ambities te bereiken, wordt een strategie uitgevoerd. Strategisch risicomanagement omvat alle activiteiten die zich richten op het identificeren en meten van de risico's bij de uitvoering van die strategie, inclusief het op basis daarvan bijstellen van de strategie. Via monitoring wordt invulling gegeven aan risicomanagement op de ambitie van het Pensioenfonds.

In 2016 is het Dynamische Strategische Asset Allocatie (DSA)-proces geïmplementeerd. Binnen dit proces beoordeelt het Fonds op kwartaalbasis of de huidige allocatie-richtniveaus nog optimaal zijn over een middellange horizon (1-5 jaar). Op deze manier wordt gekeken of het beleggingsbeleid dat initieel gekozen was om de ambities van Philips Pensioenfonds binnen de daarvoor wenselijke risicogrenzen te realiseren, nog het meest optimale is.

Risico-organisatie

Het Bestuur van Philips Pensioenfonds vindt het belangrijk dat invulling van het risicomanagement over de volle breedte van het Fonds plaatsvindt. De organisatie van Integraal risicomanagement bij het Fonds kan in grote lijnen als volgt worden weergegeven:

1-ste beheersingslijn

Het 'lijnmanagement' (Algemeen Bestuur, Uitvoerend Bestuur en leidinggevenden binnen het Bestuursbureau) is verantwoordelijk voor het beheersen van de risico's van de beleidsterreinen waarvoor het betreffende managementonderdeel verantwoordelijk is.

2-de beheersingslijn

Het Fonds beschikt over een afdeling Integraal Risicomanagement (IRM). IRM toetst en adviseert onafhankelijk over de eerstelijns risicomanagementactiviteiten, met als doel te bewerkstelligen dat het Fonds alle financiële en niet-financiële risico's voldoende beheerst. De afdeling IRM rapporteert daarnaast via een incidentenrapportage alsmede een risico controle matrix aan het Algemeen Bestuur, de Audit & Risk commissie en het Uitvoerend Bestuur.

3-de beheersingslijn

De 3-de lijn wordt gevormd door de externe accountant, indien en voor zover het Bestuur opdracht heeft gegeven tot het beoordelen van de interne beheersing. De externe accountant geeft een oordeel over het ontwerp en de effectiviteit van de beheersing, inclusief eerste- en tweedelijns risicomanagementactiviteiten, voor zover het onderzochte onderdeel uitmaakt van de opdracht aan de externe accountant. De externe accountant rapporteert hierover aan het Algemeen Bestuur, Uitvoerend Bestuur en de Audit & Risk commissie. In 2016 heeft de externe accountant geen aanvullende opdracht uitgevoerd inzake de interne beheersing.

Beleidsmatig en operationeel risicomanagement

Het beleidsmatig risicomanagement bij het Fonds betreft in de kern een onafhankelijke risicobeoordeling door de afdeling IRM van alle relevante beleidsvoorstellen waarover het Algemeen of Uitvoerend Bestuur besluitvorming moet plegen. Onder meer op deze manier is binnen het Fonds 'countervailing power' georganiseerd.

Het operationeel risicomanagement is zoals hiervoor al aangegeven primair de verantwoordelijkheid van het lijnmanagement. Het zogenoemde 'Operational Risk Framework' kent een viertal pijlers.

1. De eerste pijler is de risico controle matrix. In de risico controle matrix zijn de risico's en beheersmaatregelen vastgelegd. De integraal risicomangers beoordelen periodiek de opzet en werking van de beheersmaatregelen. Over de uitkomsten van de beoordeling rapporteert Integraal Risicomanagement aan het Uitvoerend Bestuur, de Audit & Risk commissie en het Algemeen Bestuur.
2. De tweede pijler is de aanwezigheid van actuele en normatieve beschrijvingen van de processen in de vorm van procesbeschrijvingen.
3. De derde pijler is de systematische registratie en behandeling van incidenten. Fouten, risico's of afwijkingen van procedures worden gemeld aan de integraal risicomangers, die hierover maandelijks rapporteren aan het Uitvoerend Bestuur. Op kwartaalbasis wordt gerapporteerd aan de Audit & Risk commissie en het Algemeen Bestuur. De risicomangers bewaken de voortgang en kwaliteit van de oplossing van de gemelde incidenten en leggen hierover verantwoording af aan de Audit & Risk commissie.
4. De vierde pijler zijn de beleidsdocumenten die door het Fonds zijn goedgekeurd

Aandachtspunten risicomanagement

Het Fonds beoordeelt binnen de risicomanagementcyclus continu of en zo ja, op welke wijze verbeteringen in het systeem van risicomanagement kunnen worden aangebracht. De aandachtspunten die in 2016 naar voren zijn gekomen, werden al in 2016 geadresseerd of maken onderdeel uit van de acties en plannen waarvan de uitvoering voor 2017 is voorzien. Zo is bijvoorbeeld in 2016 een Cyber Impact Analyse uitgevoerd en zal in 2017 de huidige staat van de privacy bescherming worden getoetst aan de Europese Privacy Verordening die in mei 2018 van kracht wordt. De voortgang met betrekking tot deze acties en plannen wordt door het Uitvoerend- respectievelijk Algemeen Bestuur nauwgezet gevolgd.

2.3 Beleggingen

Bedragen in miljoenen euro's

2.3.1 Algemene ontwikkelingen op beleggingsgebied

Algemene economische ontwikkelingen hebben directe invloed op de beleggingen van Philips Pensioenfonds. Daarom wordt hier eerst een beeld geschetst van de algemene ontwikkelingen op beleggingsgebied in het jaar 2016.

Bewogen politiek jaar

2016 kenmerkte zich door de vele onvoorziene politieke gebeurtenissen. Zo werd Donald Trump onverwacht gekozen tot 45-ste president van de Verenigde Staten. De keuze van de bevolking van het Verenigd Koninkrijk om de Europese Unie te verlaten in juni 2016 kwam ook als een verrassing. Misschien iets minder bekend is de uitslag van het Italiaanse referendum in december van het verslagjaar. Italiaanse kiezers waren het niet eens met de voorgenomen staatshervormingen van Premier Renzi. Maar in de kern reflecteerde het verwerpen van het referendum, net zoals bij de verkiezing van Trump en de keuze van het VK om de EU te verlaten, een protest tegen de gevestigde orde.

Maar financiële markten bleven positief gestemd

Misschien nog verrassender was dat financiële markten niet echt onder de indruk waren van deze politieke aardverschuivingen. Voor een deel komt dit door de reactie van beleidsmakers. Zo verlaagde de Engelse centrale bank haar beleidsrente terwijl ze haar aankoopprogramma opnieuw opstartte na de keuze van het Verenigd Koninkrijk om de Europese Unie te verlaten. Na de verwerping van het referendum kreeg Italië spoedig een nieuwe technocratische regering. Donald Trump zorgde zelf voor een goede stemming op financiële markten. Hoewel beleggers zich eerst zorgen maakten over zijn eventuele verkiezingswinst, kreeg Trump snel het voordeel van de twijfel. Met name zijn plannen om de belastingen te verlagen, te investeren in infrastructuur en te gaan dereguleren zouden de Amerikaanse economie een zet in de rug moeten geven.

Economisch herstel zette door

Een andere belangrijke factor die financiële markten ondersteunde was het feit dat het economisch herstel doorzette. Er werden weliswaar geen groeicijfers bereikt die we geregeld zagen voor de financiële crisis van 2008-2009. Maar de wereldeconomie bleef vorig jaar wel in een gematigd tempo doorgroeien. Zo accelereerde de economische groei in de VS in de tweede helft van 2016. Ondertussen groeide de eurozone met 1,7% in 2016. Geholpen door monetaire en fiscale ondersteuning wist de Chinese economie met 6,7% te groeien in 2016. Dit was iets minder hard dan het groeitempo van 6,9% dat in 2015 geregistreerd werd. Maar gezien de vele zorgen over een mogelijke scherpe afkoeling van de Chinese economie, haalden veel beleggers bij het zien van dit resultaat opgelucht adem.

Monetair beleid nog zeer ruim, maar einde komt langzaam in zicht

Een doorzettend herstel zorgde er ook voor dat langzaam maar zeker het einde in zicht komt van het zeer ruime monetaire beleid. Een graduele toename van de inflatie droeg ook bij aan deze trend. Dit komt voornamelijk door de olieprijs, die fors opliep gedurende het verslagjaar. Dit was mede het gevolg van de beslissing van OPEC om de olieproductie te beperken. Naast hogere energieprijzen zien we in de VS ook duidelijk dat de lonen stijgen. Deze trend is nog niet zichtbaar in de economieën van de eurozone. Dit verklaart ook waarom de VS voorop loopt met

het terugdraaien van het zeer ruime monetaire beleid. Zo verhoogde de Amerikaanse centrale bank voor de tweede keer haar beleidsrente in december van 2016. De Europese Centrale Bank (ECB) heeft ondertussen aangegeven dat het in haar stimuleringsprogramma het tempo van aankopen na maart 2017 terugschroeft van € 80 miljard per maand naar € 60 miljard. De ECB heeft aangegeven ten minste door te gaan met haar stimuleringsprogramma tot aan het einde van 2017. Maar de verwachting is dat in 2018 het stimuleringsprogramma van de ECB verder verminderd wordt.

Sterke stijging van de rente op staatsobligaties in laatste maanden van het verslagjaar

De combinatie van een doorzettend economisch herstel, een graduele toename van de inflatie en een verminderde bereidheid van centrale banken om het monetaire gaspedaal in te blijven drukken, leidde ertoe dat de rentes op obligaties, na een lange periode van dalingen, begonnen te stijgen in de laatste maanden van 2016. De verkiezingswinst van Donald Trump werkte als een verdere katalysator in dit proces. Zoals eerder aangegeven wil Trump immers de belastingen verlagen en investeren in infrastructuur. Dit zou de economie een extra zet in de rug moeten geven en de inflatie verder doen aanwakkeren. Tegen deze achtergrond verwachten beleggers dan ook dat de Amerikaanse centrale bank de rente sterker zal verhogen. Het gevolg hiervan was dat lange rentes op kapitaalmarkten verder stegen na het nieuws dat Trump de nieuwe president van de VS zou worden. Zo steeg de Amerikaanse 10-jaarsrente van 1,6% in het begin van oktober naar 2,4% aan het einde van december. Hiermee steeg de Amerikaanse rente licht in 2016 als geheel. Tussen oktober en december nam de Duitse rente ook toe. Deze steeg van minus 0,1% naar 0,2%. Ondanks deze stijging daalde de Duitse rente over heel 2016. Ondanks de stijging in de laatste maanden van 2016, zijn rentes vanuit een historisch perspectief nog steeds zeer laag.

Aandelen markten hadden een goed jaar

Het doorzettend economisch herstel was ook een belangrijk thema op aandelenmarkten. Tevens waren beleggers graag bereid meer te investeren in risicovollere investeringen zoals aandelen door de lage stand van de rente. Dit leidde tot goede rendementen op aandelenmarkten. Zo stegen Amerikaanse aandelen bijvoorbeeld met ongeveer 10%. Mede geholpen doordat het Britse pond zeer sterk daalde na de beslissing van het VK om de EU te verlaten, lieten Engelse aandelen een buitengewoon goed rendement zien uitgedrukt in lokale valuta. Ook aandelen in opkomende landen deden het goed. Tot slot stegen de laatste maanden van het jaar Europese aandelen ook behoorlijk, al viel over het hele jaar gemeten de prestatie wat tegen.

Overige beleggingscategorieën deden het ook goed

Als laatste deden overige beleggingscategorieën het ook goed vorig jaar. Net zoals aandelen, waren ook de meer riskantere vastrentende beleggingen in trek. Er werd vorig jaar dan ook veel geïnvesteerd in (hoogrenderende) bedrijfsobligaties en staatsobligaties uit opkomende markten. Als een gevolg hiervan stegen de koersen van deze beleggingscategorieën fors. Ook vastgoed profiteerde van het economische herstel, zij het in mindere mate dan andere beleggingscategorieën.

2.3.2 Beleggingsbeleid algemeen en resultaten

De doelstelling (ambitie) van het beleggingsbeleid is om een belangrijke bijdrage te leveren aan het realiseren van een reëel pensioen. Daarmee bedoelen we een waardevast pensioen voor pensioenontvangers en premievrije polishouders en een welvaartsvast pensioen voor pensioenopbouwers.

Totaal belegd vermogen

	Eind 2016	Eind 2015
Totaal belegd vermogen	18.876	17.568

Het totaal belegd vermogen per eind 2016 bedroeg € 18,9 miljard. Eind 2016 was 8,1% (2015: 9%) van het belegd vermogen geïnvesteerd in Nederland. Voor een groot gedeelte betreft het beleggingen in Nederlandse hypotheeken.

Beleggingsbeleid

Het vermogen van Philips Pensioenfonds is verdeeld over vastrentende waarden (zoals obligaties) en zakelijke waarden (zoals aandelen en onroerend goed). Om op lange termijn verhoging van de pensioenen door indexatie mogelijk te maken, moeten we voldoende rendement behalen met de beleggingen. Uit een in 2015 uitgevoerd onderzoek bleek dat niet met slechts één beleggingsmix, maar met meerdere mixen de ambitie kan worden waargemaakt. Wanneer meer in zakelijke waarden wordt belegd, wordt een hoger rendement verwacht en wordt de ambitie sneller haalbaar. Tegelijkertijd neemt dan echter ook het risico toe. Wanneer meer in vastrentende waarden wordt belegd, nemen de risico's af, maar is de ambitie naar verwachting minder snel haalbaar omdat het verwachte rendement minder hoog zal zijn. Derhalve zijn er onder- en bovengrenzen vastgesteld waarbinnen de verdeling tussen vastrentende en zakelijke waarden kan schuiven. Dit wordt de 'strategische ruimte' genoemd. De strategische ruimte is samengevat in onderstaande tabel.

Strategische ruimte	Ondergrens	Bovengrens
Vastrentende waarden	50%	65%
Zakelijke waarden	35%	50%

36

Welke beleggingsmix binnen de strategische ruimte op enig moment het beste past, hangt samen met de risico-/rendementskarakteristieken op dat moment. Overigens wordt alleen een andere beleggingsmix gekozen wanneer structurele ontwikkelingen in de markt hiertoe aanleiding geven.

Gedurende het gehele jaar was onderstaande verdeling tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden van kracht omdat marktontwikkelingen niet hebben geleid tot een aanpassing in 2016. Er is berekend dat er een goede kans is op het halen van de ambitie, namelijk een reëel pensioen, zonder dat de risico's te groot worden met deze verdeling. Hierbij wordt uitgegaan van de scenario's die het Fonds, mede op basis van historie, hanteert om vast te stellen of de ambitie haalbaar is.

De strategische verdeling is per ultimo 2016 als volgt:

- *60% van het vermogen van het Pensioenfonds wordt belegd in vastrentende waarden*
Deze bestaan grotendeels uit relatief 'veilige' beleggingen, die een deel van de pensioenuitkeringen die het Fonds in de toekomst verwacht te moeten doen, in aanzienlijke mate zeker kunnen stellen. Denk hierbij met name aan staatsobligaties met een spreiding binnen en buiten Europa. Tevens wordt in iets risicovollere vastrentende waarden belegd, zoals bedrijfsobligaties en obligaties van opkomende markten. Het hogere risico wordt hierbij gecompenseerd door een hogere rendementsverwachting.

- 40% van het vermogen van het Pensioenfonds wordt belegd in zakelijke waarden. Dat zijn de meer 'risicovolle' beleggingen. Met de zakelijke waarden wordt beoogd een overrendement te behalen ten opzichte van de verplichtingen. Denk hierbij aan beleggingen in aandelen en onroerend goed.

Er zijn verschillende risico's die van invloed zijn op de financiële positie van Philips Pensioenfonds. Zo hebben renteontwikkelingen en de ontwikkeling van de inflatie grote invloed op de mate waarin het Fonds de toekomstige pensioenen (inclusief indexatie) kan betalen. Naast de beleggingen in vastrentende waarden en zakelijke waarden koopt het Fonds daarom nog extra 'bescherming' – in de vorm van een 'swapoverlay' – om de invloed van die risico's deels af te dekken. Deze extra bescherming tegen het rente- en inflatierisico is geen onderdeel van de benchmark.

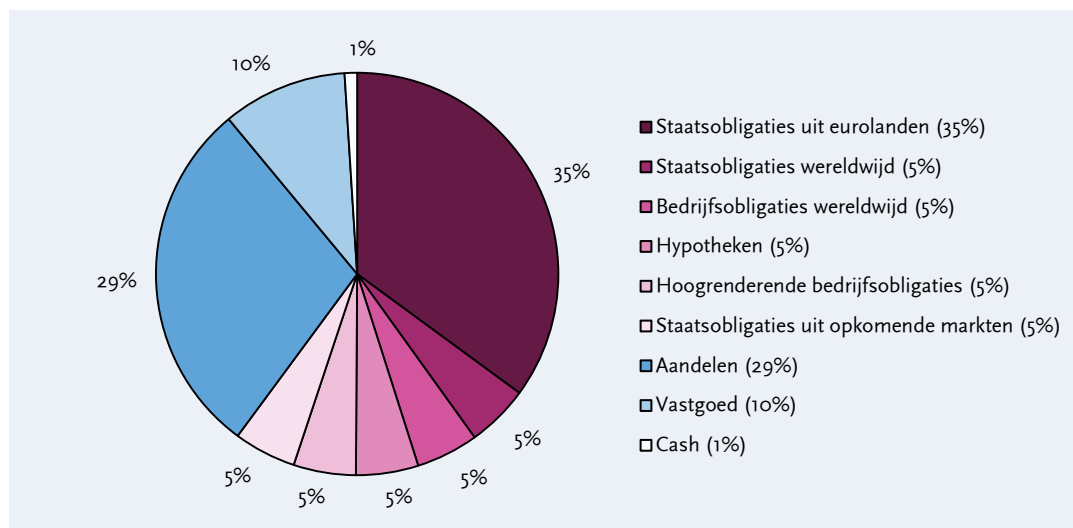
Portefeuilleverdeling

Hieronder wordt getoond hoe het belegd vermogen van het Fonds verdeeld is over de verschillende beleggingscategorieën. De strategische verdeling geeft aan op welke verdeling van het vermogen het beleggingsbeleid van het Fonds aanstuurt. De feitelijke verdeling geeft aan hoe de verdeling van de beleggingen feitelijk per eind 2016 verdeeld was.

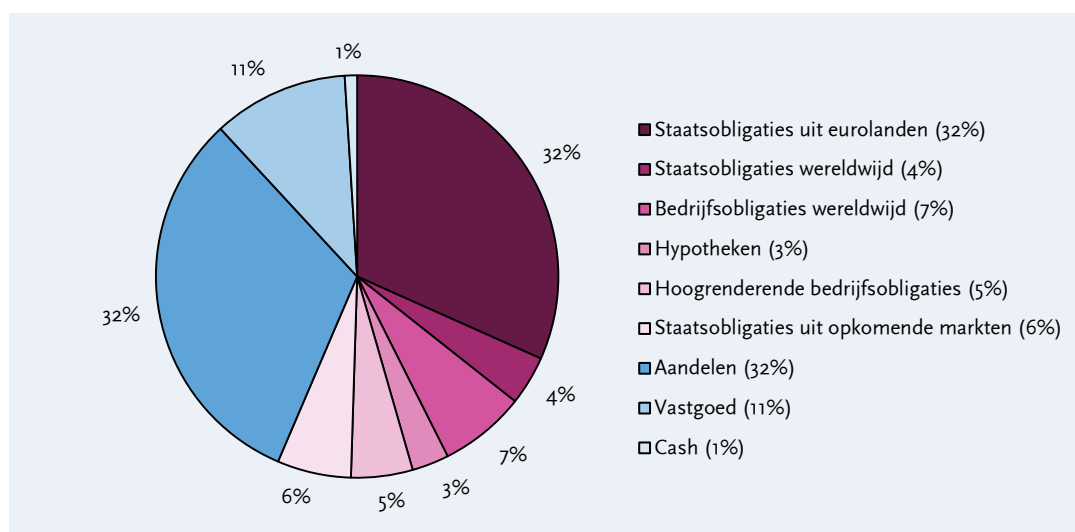
De paars-gekleurde beleggingscategorieën vallen onder de vastrentende waarden. De blauw-gekleurde beleggingscategorieën vallen onder de zakelijke waarden.

In voorgaande jaren was er een geringe allocatie naar 'Grondstoffen'. Eind 2015 is besloten deze af te bouwen naar 0%. Dit besluit is genomen omdat het rendement/risicoprofiel relatief onaantrekkelijk was geworden. Daarnaast was de allocatie ook te klein om te profiteren van diversificatievoordelen.

Strategische portefeuilleverdeling

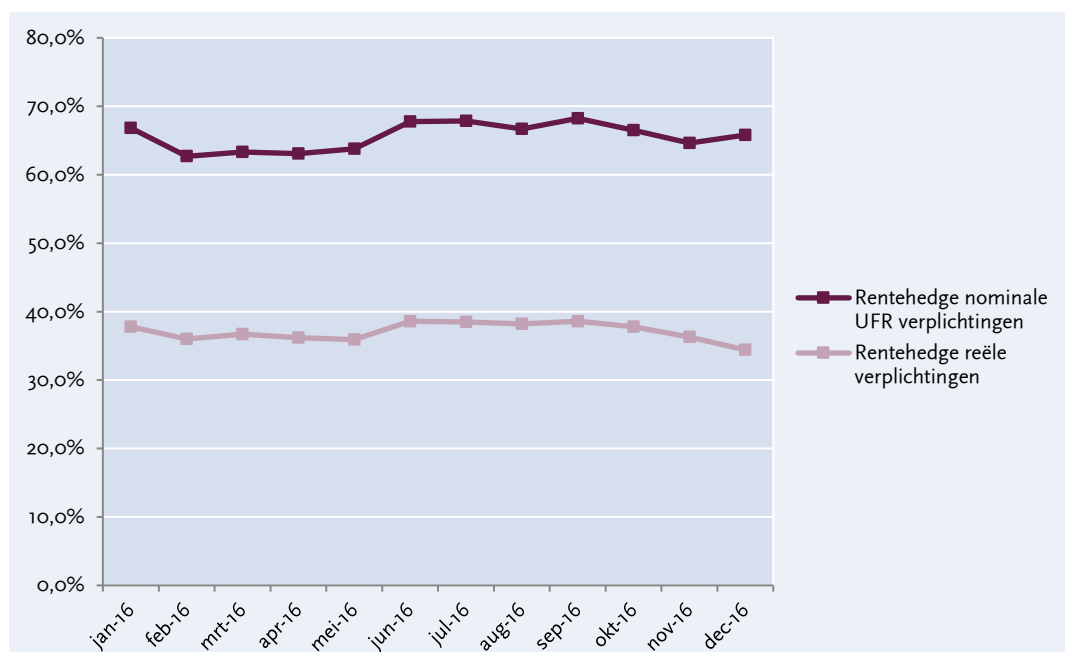
Feitelijke portefeuilleverdeling (eind 2016)¹⁵

Verloop rentehedge-percentage

De mate waarin het renterisico wordt afgedekt (de 'rentehedge'), kan door de tijd fluctueren, afhankelijk van de feitelijke beleggingsmix en de reële marktrentedekkingsgraad. In het algemeen geldt dat de rentehedge hoger is als meer in (relatief veilige) vastrentende waarden wordt belegd en als de dekkingsgraad hoger is.

Ondanks enige tussentijdse fluctuaties is het rentehedge-percentage gedurende 2016 weinig veranderd. Dit is te zien in onderstaande grafiek. Deze toont de ontwikkeling van het rentehedge-percentage ten opzichte van de voorziening pensioenverplichtingen op basis van de nominale Ultimate Forward Rate (UFR)-curve alsook ten opzichte van de reële voorziening pensioenverplichtingen (op basis van de 1-dags swapcurve gecorrigeerd met de volledige inflatiecurve).

¹⁵ In 2014 is de allocatie naar 'vastgoed' uitgebreid. De allocatie zit op het gewenste gewicht. Omdat de opbouw van een indirect niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille enige tijd vergt, wordt tijdelijk belegd in een combinatie van beursgenoteerd vastgoed en cash om het gewenste vastgoed-profiel te benaderen.

Totaalrendement

Rendement beleggingen	2016	2015
Totaalrendement ¹⁶	10,2%	0,2%

In paragraaf 2.8.6 is de relatie van de vermogensbeheerkosten met het totaalrendement opgenomen.

Rendement per beleggingscategorie

In de volgende tabel worden de rendementen per beleggingscategorie gegeven tegenover het rendement van de bijbehorende benchmark. Onder de tabel is een toelichting op de rendementen opgenomen. Het betreft hier voor de verschillende beleggingscategorieën de rendementen in euro's.

Rendementen beleggingscategorieën	Feitelijke omvang	Passief/actief	Rendement	Benchmark ¹⁷
Staatsobligaties uit eurolanden	32%	Passief	10,6%	10,6%
Staatsobligaties wereldwijd	4%	Passief	5,3%	5,4%
Bedrijfsobligaties wereldwijd	7%	Actief	6,8%	6,1%
Hypotheek	3%	Actief	3,4%	nvt
Hoogrenderende bedrijfsobligaties	5%	Actief	17,1%	18,2%
Staatsobligaties uit opkomende markten	6%	Actief	12,8%	12,4%
Aandelen	32%	Passief	10,9%	10,9%
Vastgoed	11%	Actief	5,0%	6,7%
Cash	1%	Actief	-0,5%	-0,4%

In 2016 behaalde de totale portefeuille een totaalrendement van 10,2%. De beleggingscategorieën 'Staatsobligaties uit eurolanden', 'Staatsobligaties uit opkomende markten', 'Hoogrenderende bedrijfsobligaties' en 'Aandelen' leverden hieraan de grootste positieve bijdragen, terwijl 'Cash' negatief bijdroeg aan het totaalrendement.

Gedurende het jaar is het monetaire beleid van verschillende landen uiteengelopen. Japan en Europa hebben een accommoderende houding voortgezet gedurende het jaar en het Verenigd Koninkrijk deed hetzelfde na de Brexit, terwijl in de Verenigde Staten de rentes werden verhoogd in december. Dat resulteerde in een hoger rendement voor staatsobligaties uit eurolanden (10,6%) ten opzichte van staatsobligaties wereldwijd (5,3%).

¹⁶ Het gegeven rendement is inclusief afdekking rente-, valuta- en inflatierisico. Het totaalrendement exclusief afdekking rente- en inflatierisico bedroeg eind 2015 0,4% en eind 2016 8,8%.

¹⁷ De componenten van de strategische benchmark per eind 2016 zijn: Barclays Euro Aggregate Sovereign AAA/AA 15yr+ index, Barclays Global Aggregate Treasury 15yr+ ex Japan index, Customized Barclays Global Aggregate ex Japan index, JPM GBI EM Global Diversified index ex Russia, JPM EMBI Global index ex Russia, BofAML Global HY Constrained index, Customized Europe ex UK aandelen index, Customized UK aandelen index, Customized North America aandelen index, Customized Japan aandelen index, Customized Pacific ex Japan aandelen index, Customized Emerging Markets aandelen index, Customized IPD Global index, FTSE EPRA/NAREIT Developed index, BofAML 3month Euribid CMS index.

Het rendement op hypotheeklen was 3,4%. Daarvan is 4,0% afkomstig van rentebetalingen en -0,6% komt voort uit een stijging van de rente waartegen de portfolio gewaardeerd wordt.

De 'Bedrijfsobligaties wereldwijd' behaalden een rendement van 6,8%. Dit positieve resultaat is te verklaren door stabilisatie van de grondstoffenprijzen, sterke economische cijfers en het ruime monetaire beleid van centrale banken. De 'Hoogrenderende bedrijfsobligaties' hebben met 17,1% het hoogste rendement gegenereerd. Vooral obligaties met lagere kredietbeoordelingen waren verantwoordelijk voor dit hoge rendement.

Het rendement op 'Staatsobligaties uit opkomende markten' was 12,8%. Vooral de obligaties die in US Dollar worden uitgegeven droegen bij aan dit resultaat. Binnen de obligaties die in de lokale valuta worden uitgegeven waren er grote verschillen, zo was de bijdrage van Zuid-Afrikaanse staatsobligaties positief terwijl Mexicaanse staatsobligaties een negatief rendement behaalden.

Sterke (bedrijfs-)economische data van de VS en het ruime monetaire beleid in zowel de Eurozone als het Verenigd Koninkrijk verklaren grotendeels de hoge rendementen behaald op 'Aandelen'. Binnen deze categorie behaalden de regionale aandelenmarkten in Noord-Amerika en opkomende markten de hoogste rendementen.

In 2014 is de allocatie naar 'Vastgoed' uitgebreid. Omdat de opbouw van een indirect niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille enige tijd vergt, wordt tijdelijk belegd in een combinatie van beursgenoteerd vastgoed en cash om het gewenste vastgoed-profiel te benaderen. Het rendement op 'Vastgoed' over 2016 bedroeg 5,0% (rekening houdend met het rendement op de hiervoor bedoelde 'cash').

Cash rendeert licht negatief, mede door het ruime monetaire beleid van de ECB.

Het Fonds heeft het beleid de valutarisico's grotendeels af te dekken. Door de waardevermindering van de euro (met name ten opzichte van de US Dollar) had de valuta-afdekking een negatieve bijdrage (-1,2%) aan het rendement van de totale portefeuille. Dit wordt geneutraliseerd omdat het vermogen in euro's met een vergelijkbaar percentage gestegen is als gevolg van valuta-ontwikkelingen.

Rendementen in vergelijking met de benchmark

In de tabel op de vorige pagina is per beleggingscategorie aangegeven of deze passief of actief belegd wordt. In een actief beheerde portefeuille probeert de beheerder zijn relevante benchmark te overtreffen. Een passief beheerde portefeuille bootst de benchmark na. Hoewel er de nodige actief beheerde portefeuilles zijn, wordt het grootste deel van het vermogen van het Fonds passief beheerd, wat ook tot lagere vermogensbeheerkosten leidt. Actief beheer wordt alleen toegepast, indien passief beheer niet mogelijk is of indien het Fonds het vanwege bijzondere marktomstandigheden mogelijk acht met actief beheer een hoger rendement te behalen dan met passief beheer.

Vanwege het passieve beheer van de categorieën 'Staatsobligaties uit eurolanden' en 'Staatsobligaties wereldwijd' was het rendement van deze categorieën vrijwel gelijk aan dat van de bijbehorende benchmark. Ook de categorie 'Aandelen' wordt passief beheerd en het rendement hiervan is gelijk aan dat van de benchmark. Onderliggend zien we bij deze categorie twee tegengestelde effecten. Ten eerste is een hoger rendement behaald in vergelijking met de benchmark door het verschil in fiscale status van het Fonds en de aannames in de benchmark ten aanzien van de fiscale behandeling van ontvangen dividenden, ten tweede is een lager

rendement behaald omdat de Master Manager gebruik heeft gemaakt van haar bevoegdheid om af te wijken van de allocaties naar de benchmarks op regio niveau onderliggend aan het totale aandelen mandaat.

De actief beheerde beleggingen in de categorieën 'Bedrijfsobligaties wereldwijd' en 'Staatsobligaties uit opkomende markten' wisten de benchmark te verslaan. Het positieve resultaat van 'Bedrijfsobligaties wereldwijd' kwam grotendeels door selectie van individuele bedrijfsobligaties. De allocatie naar 'Hoogrenderende bedrijfsobligaties' behaalde een lager rendement dan de benchmark door een defensieve positionering (relatief hogere kredietwaardigheid) van de portefeuille ten opzichte van de benchmark. De categorie 'Staatsobligaties uit opkomende markten' behaalde een hoger rendement dan de benchmark op basis van de actieve landenpositionering. De categorie 'Vastgoed' liet gedurende het jaar een underperformance (-1,7%) zien ten opzichte van de benchmark. Deze underperformance kan vrijwel volledig worden toegewezen aan de tijdelijke belegging in een combinatie van beursgenoteerd vastgoed en cash. Deze wordt aangehouden vanwege de opbouw van de indirect niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille.

2.3.3 Aanpassing beleggingsmix

Renteontwikkelingen zijn van grote invloed op Philips Pensioenfondsen. Zowel op de pensioenverplichtingen als op het vermogen. De rente bevindt zich al geruime tijd op een laag niveau en de verwachting is dat deze de komende jaren gaat stijgen. Het Fonds heeft daarom in 2017 een aanpassing aangebracht in de beleggingsmix om hierop voorbereid te zijn. Deze aanpassing houdt in dat de beleggingen in vastrentende waarden zijn verminderd, omdat deze beleggingen bij een stijgende rente in waarde dalen. De vrijgekomen gelden zijn herbelegd in beleggingen die minder invloed ondervinden van een rentestijging. We verwachten hiermee de indexatiekansen te vergroten.

Voorzichtige tekenen dat rente komende jaren gaat stijgen

Philips Pensioenfondsen ziet een aantal redenen om aan te nemen dat de rente de komende jaren gaat stijgen. Zo hebben we sinds het tweede kwartaal van 2016 een doorzettend economisch herstel gezien in de eurozone. Het economisch herstel is nog verder gevorderd in de Verenigde Staten. Ook is de inflatie toegenomen. De verkiezingswinst van Donald Trump speelt ook een rol. Trump wil de belastingen verlagen. Dit moet de economie een extra zet in de rug geven. Dit zal de inflatie in de VS verder doen aanwakkeren en de Amerikaanse centrale bank ertoe zetten de beleidsrente sneller te verhogen. Maar ook in Europa zal de Europese Centrale Bank naar verwachting het monetaire beleid minder stimulerend maken. Dit alles heeft in de eerste maanden van 2017 al geleid tot een stijging van de rente op kapitaalmarkten.

Stijgende rente goed voor pensioenfondsen...

Hoewel een hernieuwde daling van de rente nooit helemaal uitgesloten kan worden, suggereren al deze factoren dat de rente de komende jaren verder zal stijgen. Pensioenfondsen zijn gebaat bij een stijgende rente.

Door een rentestijging dalen de pensioenverplichtingen. Ofwel: het bedrag dat Philips Pensioenfondsen nodig heeft om alle pensioenen (nu en in de toekomst) uit te betalen, gaat omlaag.

...maar een stijgende rente zorgt ook voor waardedaling van vastrentende beleggingen, waardoor aanscherping van het beleid nodig is

Een stijgende rente heeft ook invloed op de waarde van de beleggingen van Philips Pensioenfonds. De beleggingen in vastrentende waarden (bijvoorbeeld schuld papier van landen in Europa) dalen namelijk in waarde als de rente stijgt. Daarom heeft Philips Pensioenfonds besloten om vanaf 1 maart 2017 de vastrentende beleggingen in de portefeuille te verminderen van 60% naar 50%. Het vrijgekomen vermogen is herbelegd in een combinatie van aandelen (+1%), vastgoed (+2,5%) en cash (+6,5%). Bij deze herinvestering ligt de nadruk op zekerheid. Om dat te bereiken, is spreiding aangebracht in de herbelegging en ook is het merendeel van de beleggingen in cash aangehouden. Op deze manier neemt het risico van de beleggingsportefeuille van Philips Pensioenfonds slechts zeer beperkt toe. Tegelijkertijd, zal het Fonds het beter doen bij een stijgende rente.

Door aanscherping beleid kan eerder geïndexeerd worden

Immers door deze aanscherping van het beleid zal bij een stijgende rente een kleiner gedeelte van de beleggingsportefeuille in waarde dalen. Hierdoor kan Philips Pensioenfonds relatief meer profiteren van een stijgende rente. Waarom? De daling van de pensioenverplichtingen is hierdoor relatief groter dan de waardedaling van de beleggingen. Bij een stijgende rente zal de dekkingsgraad hierdoor sneller stijgen. En een stijging van de dekkingsgraad is nodig om uw pensioen weer te kunnen verhogen door indexatie. Door deze aanscherping van het beleid verwacht Philips Pensioenfonds dan ook eerder in staat te zijn om de pensioenen te verhogen. Mocht de rente niet gaan stijgen dan heeft dat een relatief beperkte invloed op de indexatie van de pensioenen.

2.3.4 ESG-beleid

Philips Pensioenfonds stelt in het kader van het beleggingsbeleid, het financiële belang van zijn deelnemers voorop. Het Fonds is van mening dat deze verantwoordelijkheid naar zijn deelnemers prima samengaat met het integreren van milieu, sociale en governance (ESG) aspecten in het beleggingsbeleid. Philips Pensioenfonds is een van de ondertekenaars van de United Nations Principles for Responsible Investments (UNPRI). Het UNPRI-netwerk is een internationaal sterk groeiende groep van beleggers die zich allen inzetten voor de integratie van ESG in het beleggingsproces. In het ESG-beleid zoals in deze paragraaf opgenomen zijn de wijzigingen verwerkt waarover het Algemeen Bestuur begin 2016 heeft besloten.

Beleid in de praktijk

Het ESG-beleid van Philips Pensioenfonds houdt in het kort in dat het Fonds bij zijn beleggingsbeslissingen rekening houdt met milieu (environment), sociale (social) en goed ondernemingsbestuur (governance) aspecten. Dit beleid sluit aan bij de United Nations Principles for Responsible Investment en de United Nations Global Compact. Het ESG-beleid is in alle categorieën waarin Philips Pensioenfonds belegt, geïmplementeerd. Hieronder worden de drie pijlers van het ESG-beleid verder toegelicht:

1. Uitsluiting

Philips Pensioenfonds wenst niet te beleggen in bedrijven die zijn betrokken bij de productie van controversiële wapens. Dit zijn wapens die geen onderscheid maken tussen militaire en civiele doelen en vaak vele jaren na afloop van een conflict nog slachtoffers maken. Het Fonds stelt jaarlijks een lijst van uitgesloten ondernemingen vast. Hiervoor is het Fonds een samenwerkingsverband aangegaan met een toonaangevende leverancier van onderzoek op het

gebied van controversiële wapens. Ook belegt het Fonds niet in staatsobligaties van landen waartegen substantiële internationale sancties zijn afgekondigd die het gehele land of personen treffen die deel uitmaken van de regering en landen die significant achterblijven op ESG-gebied. Ten slotte kan het Fonds besluiten niet te beleggen in ondernemingen die niet voldoen aan de UN Global Compact-principes. Voordat een onderneming uitgesloten wordt, wordt eerst een dialoog (zie pijler 3) met de betreffende onderneming gevoerd. Indien met deze dialoog niet het gewenste resultaat wordt bereikt, kan het Fonds besluiten om deze onderneming uit te sluiten op basis van schendingen van de UN Global Compact-principes.

2. Meten van ESG-gehalte

Het Fonds heeft zich ten doel gesteld om alle beleggingen periodiek te beoordelen op criteria zoals milieu, mensenrechten, arbeidsomstandigheden en goed ondernemingsbestuur. Op basis van extern onderzoek van diverse leveranciers meet het Fonds op deze manier het ESG-gehalte van de verschillende portefeuilles. Hierbij wordt gebruikgemaakt van de tien principes van de UN Global Compact. Momenteel wordt dit uitgevoerd voor alle aandelen, staatsobligaties, bedrijfsobligaties en indirect onroerendgoedportefeuilles.

3. Dialoog met achterblijvers

Het periodiek vaststellen van het ESG-gehalte van de portefeuilles stelt het Fonds vervolgens in staat om achterblijvers te identificeren. Ondernemingen die bijvoorbeeld schendingen van één of meer Global Compact-principes kennen, komen in aanmerking voor engagement. Als deze zogenoemde Global Compact-engagement niet leidt tot de gewenste verandering, kan worden besloten om deze onderneming op de uitsluitingslijst te plaatsen (zie pijler 1). Bij de gevoerde dialoog wordt eveneens gebruikgemaakt van het stemrecht dat Philips Pensioenfonds heeft als aandeelhouder in vele ondernemingen.

43

Stembeleid

Philips Pensioenfonds heeft de uitvoering van zijn stembeleid, net als de uitvoering van de beleggingen, overgedragen aan zijn vermogensbeheerder. De vermogensbeheerder brengt namens Philips Pensioenfonds stemmen uit op zoveel mogelijk aandeelhoudersvergaderingen wereldwijd. Philips Pensioenfonds blijft uiteraard eindverantwoordelijk voor het stemmen. Philips Pensioenfonds geeft elk kwartaal informatie over de uitvoering van het stembeleid.

Positief oordeel ESG-beleid

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) voert jaarlijks onderzoek uit naar de duurzaamheid van pensioenfondsen. Uit het VBDO-onderzoek dat in 2015 heeft plaatsgevonden onder 49 pensioenfondsen blijkt dat pensioenfondsen steeds duurzamer beleggen. Philips Pensioenfonds scoort bijna drie uit vijf punten en bezet daarmee de 18-de plaats op de totale ranglijst. Het Fonds staat op de vijfde plaats bij de ondernemingspensioenfondsen.

Net als in 2015 is ook in 2016 een onderzoeksrapport verschenen van de internationale vredesorganisatie Pax over de financiering van kernwapenproductie. Philips Pensioenfonds wordt in dit rapport, naast vier andere Nederlandse financiële instellingen, geroemd om het beleid waarin het investeringen in kernwapenproducenten volledig uitsluit. Daarmee staat het Fonds, net als in 2014, in de zogenoemde 'Hall of fame'.

2.4 Pensioenen

Bedragen in miljoenen euro's

2.4.1 Indexatie

In paragraaf 2.2.2 'Financiële ambitie en risicohouding' is de financiële ambitie van Philips Pensioenfonds opgenomen. In deze paragraaf wordt toegelicht hoe eventuele verhoging van de pensioenen door indexatie gefinancierd wordt en wat de voorwaarden hiervoor zijn. Tevens wordt het indexatiebesluit toegelicht.

Pensioenverhogingen kunnen worden gefinancierd uit twee bronnen:

1. *Verhoging gefinancierd uit het pensioenvermogen van Philips Pensioenfonds.*
Dit betreft de verhoging op basis van de prijsinflatie. De prijsinflatie wordt uitgedrukt in de afgeleide consumentenprijsindex van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Deze verhoging is mogelijk voor zowel pensioenopbouwers als pensioenontvangers en premievrije polishouders.
2. *Verhoging gefinancierd uit de premiereserve.*
Dit betreft de verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie. De looninflatie is gebaseerd op de collectieve cao-schaalaanpassingen binnen Philips. Deze verhoging is alleen mogelijk voor huidige Philips-medewerkers die pensioen opbouwen in het Philips flex pensioen en het Philips flex pensioen ES. Meer informatie over de premiereserve is opgenomen in paragraaf 2.4.3 'Premiereserve'.

Jaarlijks besluit

Het Algemeen Bestuur besluit ieder jaar of en in welke mate de opgebouwde pensioenen worden verhoogd door indexatie.

- Voor de verhoging op basis van de prijsinflatie gebeurt dit op basis van de zogenoemde indexatiestaffel (zie hierna). Daarin is vastgelegd bij welke beleidsdekkingsgraad gehele of gedeeltelijke indexatie kan plaatsvinden. Het Algemeen Bestuur kan altijd besluiten om af te wijken van de indexatiestaffel.
- Voor de verhoging op basis van het verschil tussen de loon- en prijsinflatie is van belang of de premiereserve voldoende middelen bevat. Als voldoende zeker is dat de pensioenopbouw binnen de zogenoemde cdc-periode (2014-2019) kan worden gerealiseerd, kan de premiereserve voor een deel worden gebruikt voor indexatie van de opgebouwde pensioenen van huidige Philips-medewerkers.

Indexatiestaffel

Of de pensioenen verhoogd kunnen worden door indexatie, ligt vast in de zogenoemde indexatiestaffel. Met deze staffel krijgt de deelnemer meer duidelijkheid over de indexatie van het pensioen.

In de indexatiestaffel is precies vastgelegd wanneer gehele of gedeeltelijke indexatie kan plaatsvinden. Dat is afhankelijk van de beleidsdekkingsgraad van het Fonds. In de indexatiestaffel is ook opgenomen wanneer het Algemeen Bestuur kan besluiten om de pensioenen en pensioenaanspraken te verlagen. Dat is de uiterste maatregel die genomen kan worden, als de financiële situatie van het Pensioenfonds slecht is. Overigens kan het Algemeen Bestuur onder omstandigheden besluiten af te wijken van de indexatiestaffel.

Op het moment van vaststelling van de indexatiestaffel door het Algemeen Bestuur (april 2015) was de ondergrens voor (gedeeltelijke) indexatie van 116% gebaseerd op de hoogte van de vereiste dekkingsgraad op dat moment. Begin 2016 heeft het Algemeen Bestuur besloten om deze grens vast te zetten op 116% en deze over twee jaar te evalueren.

Hoe staat het Fonds er financieel voor?	Welke beleidsdekkingsgraad hoort hierbij?	Kunnen de pensioenen worden verhoogd?
	Hoger dan 123%	Inhalen van gemiste indexatie is – binnen grenzen – mogelijk
	Hoger dan 123%	Volledige indexatie is mogelijk
	Tussen 116% en 123%	Gedeeltelijke indexatie is mogelijk
	Lager dan 116%	Indexatie is niet mogelijk
	Lager dan 100%	Verlaging van uw pensioen

Indexatiebesluit

Indexatiebesluit 2016

De financiële gezondheid van het Fonds wordt sinds 2015 op basis van de beleidsdekkingsgraad beoordeeld. Deze beleidsdekkingsgraad moet hoger zijn dan 116% om een gedeeltelijke indexatie te kunnen geven en voor volledige indexatie is een beleidsdekkingsgraad van 123% nodig. De beleidsdekkingsgraad van Philips Pensioenfonds was per 31 december 2015 111,6%. Dat is dus ruim onder de genoemde 116%. In lijn met de zogenoemde indexatiestaffel van het Fonds, heeft het Algemeen Bestuur daarom besloten de pensioenen in 2016 niet te verhogen met de prijsinflatie. De prijsinflatie was in 2015 0,5%.

Pensioenopbouwers: verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen loon- en prijsinflatie

Er was in 2015 eveneens sprake van (positieve) looninflatie. De collectieve cao-schaalaanpassing bij Philips bedroeg namelijk 1,6%. Het zou daarom in lijn zijn met de ambitie van het Fonds om de opgebouwde pensioenen te verhogen met het verschil tussen loon- en prijsinflatie. Deze verhoging zou dan uit de premiereserve moeten komen. De premiereserve is echter in eerste instantie bedoeld om een pensioenopbouw van 1,85% per jaar mogelijk te maken.

In 2016 was een aanvulling vanuit de premiereserve nodig voor de financiering van de pensioenopbouw van 1,85%. De verwachting is dat de premiereserve in de periode tot 2019 nodig is om de pensioenopbouw zeker te kunnen stellen. Daarom kan de premiereserve niet aangesproken worden voor indexatie. Dit betekent dat de opgebouwde pensioenen in 2016 niet worden verhoogd door indexatie op basis van het verschil tussen loon- en prijsinflatie.

Indexatiebesluit 2017

In lijn met het indexatiebeleid voor 2016 heeft het Algemeen Bestuur besloten om ook in 2017 de pensioenen niet te verhogen met de prijsinflatie. De beleidsdekkingsgraad ligt nog niet op een niveau van 116% of hoger. De prijsinflatie was in 2016 1,6%.

Pensioenopbouwers: verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen loon- en prijsinflatie

Er was in 2016 eveneens sprake van (positieve) looninflatie. Het zou daarom in lijn zijn met de ambitie van het Fonds om de opgebouwde pensioenen te verhogen met het verschil tussen loon- en prijsinflatie. Deze verhoging moet uit de premiereserve komen. Een andere financieringsbron voor deze verhoging is er niet.

Ook in 2017 was echter een aanvulling uit de premiereserve nodig voor de financiering van de pensioenopbouw van 1,85%. Het resterende bedrag in de premiereserve mag op grond van de regels die gelden voor het aanwenden van de premiereserve uitsluitend worden gebruikt voor de financiering van de pensioenopbouw en niet voor indexatie. Het Algemeen Bestuur heeft daarom besloten de opgebouwde pensioenen in 2017 niet te verhogen door indexatie op basis van het verschil tussen loon- en prijsinflatie.

Indexatie-achterstand

Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 123% is inhalen van gemiste indexatie (binnen grenzen) mogelijk. Het inhaalpercentage is voor alle deelnemers gelijk, met dien verstande dat op individueel niveau deelnemers niet meer kunnen inhalen dan ze feitelijk hebben gemist. Gelet op het feit dat de beleidsdekkingsgraad ruim onder de 123% lag, was inhaalindexatie in het verslagjaar niet aan de orde.

De volgende tabel bevat een overzicht van de indexatie-achterstanden vanaf 2011 van de diverse groepen deelnemers van het Fonds.

	Gepensioneerden en houders van een premievrije polis	Philips flex pensioen	Philips flex pensioen ES	
		Pensioenopbouwers cao-medewerkers	Pensioenopbouwers Executives	Pensioenopbouwers Senior Directors
Indexatie-achterstand 1 april 2016	Prijs: 7,0%	Totaal: 9,8% Prijs: 5,1% Loon min prijs: 4,5%	Totaal: 11,4% Prijs: 10,2% Loon min prijs: 1,1%	Totaal: 9,8% Prijs: 5,1% Loon min prijs: 4,5%
Indexatie-ambitie per 1 april 2017	Prijs: 1,6%	Totaal: 2,1% Prijs: 1,6% Loon min prijs: 0,5%	Totaal: 2,1% Prijs: 1,6% Loon min prijs: 0,5%	Totaal: 2,1% Prijs: 1,6% Loon min prijs: 0,5%
Feitelijke indexatie per 1 april 2017	Prijs: 0%	Totaal: 0% Prijs: 0% Loon min prijs: 0%	Totaal: 0% Prijs: 0% Loon min prijs: 0%	Totaal: 0% Prijs: 0% Loon min prijs: 0%
Indexatie-achterstand 1 april 2017	Prijs: 8,8%	Totaal: 12,1% Prijs: 6,8% Loon min prijs: 5%	Totaal: 13,8% Prijs: 12,0% Loon min prijs: 1,6%	Totaal: 12,1% Prijs: 6,8% Loon min prijs: 5%

De gemiste indexatie in de periode van 2 april 2016 tot en met 1 april 2017 is gelijk aan de indexatie-ambitie per 1 april 2017. Voor de pensioenopbouwers is dit de som van de prijsindexatie en de aanvulling tot de loonindexatie, dus in totaal 2,1%. De indexatieachterstand per 1 april 2017 wordt dan vastgesteld door de indexatieachterstand per 1 april 2016 te vermenigvuldigen met de gemiste indexatie in de periode tot en met 1 april 2017 (bijvoorbeeld voor pensioenopbouwers $1,098 \times 1,021 = 1,121$).

2.4.2 Premie

Om de uitbetaling van pensioenen nu en in de toekomst zo goed mogelijk zeker te stellen, moet het Pensioenfonds ervoor zorgen dat het over voldoende financiële middelen beschikt. Het geld dat hiervoor nodig is, wordt enerzijds verkregen uit beleggingsopbrengsten en anderzijds via premiebetalingen. Afspraken over de premie zijn tussen de werkgever en het Pensioenfonds gemaakt en vastgelegd in de Uitvoeringsovereenkomst. Nadat de overeengekomen premie betaald is, hebben werkgevers en werknemers (financieel gezien richting het Pensioenfonds) geen verdere verplichtingen meer. Ook niet indien de financiële positie van het Fonds zich minder goed ontwikkelt dan gedacht op het moment dat de premie werd overeengekomen. Het Fonds houdt daarom zo mogelijk buffers aan om tegenvallers op te vangen. Indien die niet toereikend zijn, wordt in eerste instantie de indexatie verlaagd en kan uiteindelijk ook verlaging van opgebouwde aanspraken worden doorgevoerd.

Premie werknemers

In de cao van Philips is vastgelegd wat de bijdrage is die door de medewerkers wordt betaald. Philips-medewerkers betalen maandelijks een eigen bijdrage van 2% voor hun pensioen via hun salaris. De eigen bijdrage wordt berekend over de pensioengrondslag. De pensioengrondslag is het deel van het salaris waarover pensioen wordt opgebouwd.

Premie werkgever

Vanaf 2014 draagt Philips in de flex-regeling een vast premiepercentage van de salarissen af waaruit de pensioenregeling betaald moet worden. Daaronder valt ook de eigen bijdrage van de werknemer. Het premiepercentage geldt voor een periode van vijf jaar (1 januari 2014 tot en met 31 december 2018) en is afgesproken door Philips en de vakbonden. Ook voor het Philips flex pensioen ES, de pensioenregeling voor Executives en Senior Directors, geldt een vast premiepercentage. Het vaste premiepercentage bedraagt:

- Voor het Philips flex pensioen (cao) 24%
- Voor het Philips flex pensioen ES (Executives en Senior Directors) 26,2%

De reden dat de premie voor de Executives en Senior Directors afwijkt van die voor de cao-medewerkers, is dat de premie voor de cao-medewerkers medio april 2013 is bepaald en die voor de Executives en Senior Directors eind 2014. Op laatstgenoemde datum was de rente lager en waren de buffereisen zwaarder dan in april 2013.

De in 2016 betaalde premie bedroeg in totaal € 229 miljoen.

Premiebeleid 2016

Het streven is dat elke Philips-medewerker jaarlijks 1,85% pensioen opbouwt over zijn pensioengrondslag. Dit opbouwpercentage van 1,85% is echter niet gegarandeerd. De hoogte van de premie die Philips ieder jaar betaalt staat vast. Indien deze premie onvoldoende is om de 1,85% pensioenopbouw te financieren en ook de premiereserve onvoldoende aanvullende middelen bevat, bouwt de deelnemer minder pensioen op dan 1,85%. In het verslagjaar is door het Bestuur een wijziging doorgevoerd in de berekening van de premie die nodig is om de pensioenopbouw te financieren. Deze premie wordt ook wel de interne kostendekkende premie genoemd. Die wijziging betrof de opslag in de premie die bedoeld is als bijdrage aan de buffers van het Pensioenfonds. Hierbij is het belangrijk te melden dat het besluit geen invloed heeft op het vaste premiepercentage dat Philips aan het Pensioenfonds betaalt. Dat is ongewijzigd gebleven.

Waarom is besloten de bijdrage aan de buffer in de pensioenpremie te wijzigen?

Tot 2016 was de bijdrage (in de pensioenpremie) aan de buffer altijd gelijk aan het percentage van de vereiste dekkingsgraad, verminderd met 100%. Dus bij een vereiste dekkingsgraad van 116%, was de opslag 16%. In 2015 en 2016 hebben een aantal ingrijpende wijzigingen plaatsgevonden die een grote invloed hadden op de actuele dekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. Ondermeer als gevolg van het nieuwe Financiële Toetsingskader en de rentedaling daalde de actuele dekkingsgraad. De vereiste dekkingsgraad ging, vanwege de invoering van het nieuwe Financiële Toetsingskader en door aanpassingen in het beleggingsbeleid juist omhoog. De actuele dekkingsgraad kwam hierdoor beneden de vereiste dekkingsgraad te liggen.

Tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen is in 2016 door het Algemeen Bestuur besloten de berekening van de benodigde premie voor de pensioenopbouw (ofwel de interne kostendekkende premie) aan te passen. De aanpassing hield in dat voor de solvabiliteitsopslag in de premie in bepaalde gevallen niet langer wordt uitgegaan van de vereiste dekkingsgraad, maar van de actuele dekkingsgraad. Dus bij een actuele dekkingsgraad van 110%, wordt in de premie rekening gehouden met een solvabiliteitsopslag van 10%. Deze berekeningswijze wordt toegepast indien de actuele dekkingsgraad zich bevindt tussen de minimaal vereiste dekkingsgraad en de vereiste dekkingsgraad. Indien de actuele dekkingsgraad hoger is dan de vereiste dekkingsgraad, wordt een percentage gelijk aan het vereist eigen vermogen gehanteerd. Indien de actuele dekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad wordt een percentage gelijk aan het minimaal vereist eigen vermogen gehanteerd.

Het Algemeen Bestuur heeft tot de wijziging besloten met name om de volgende redenen:

- *De nieuwe methode zorgt voor neutrale inkoop van pensioenopbouw*
Bij een dekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad was de bijdrage (uit de pensioenpremie) aan de buffer voorheen hoger dan de buffer van het Fonds. In de nieuwe opzet is die bijdrage in dat geval even hoog als de buffer van het Fonds. De inkoop van pensioenopbouw heeft, met andere woorden, geen invloed op de actuele dekkingsgraad.
- *De nieuwe methode vermindert de kans op een verlaging van de pensioenopbouw*
Binnen de pensioenregeling van Philips, een collectieve beschikbare premieregeling (cdc) bestaat het risico dat de jaarlijkse opbouw van pensioen wordt verlaagd als de betaalde vaste premie van 24% van de loonsom (ofwel meer dan 30% van de pensioengrondslag) te laag is. Het Algemeen Bestuur is van mening dat een verlaging van de pensioenopbouw zoveel mogelijk moet worden voorkomen, omdat het inhalen van gemiste opbouw slechts zeer beperkt mogelijk is, ook bij hoge dekkingsgraden. De nieuwe methode verkleint de kans op een verlaging van de pensioenopbouw.
- *De nieuwe methode heeft een zeer beperkt effect op de dekkingsgraad en op indexatiekansen*
De invloed van de nieuwe methode op de dekkingsgraad van Philips Pensioenfonds is zeer gering: door het besluit daalde de actuele dekkingsgraad in 2016 met 0,1%-punt. De hoogte van de dekkingsgraad is bepalend voor de indexatiekansen (de mate waarin de pensioenen verhoogd kunnen worden vanwege prijsinflatie).

Ook na deze wijziging kan bij het Fonds gesproken worden van een prudent premiebeleid. De premiedekkingsgraad per ultimo 2016 bedroeg 110,3%. Door DNB is in mei 2016 een gemiddelde premiedekkingsgraad van 84% gerapporteerd voor alle pensioenfondsen. De pensioenfondsen, die net als Philips Pensioenfonds een beleidsdekkingsgraad hebben tussen het minimaal vereiste en het vereiste niveau, kenden een gemiddelde premiedekkingsgraad van 94%. Philips Pensioenfonds zit hier ruim boven.

Tegelijkertijd met de besluitvorming over de premievaststelling is ook besloten de ondergrens voor indexatie vast te zetten op 116%. Dat betekent dat van indexatie sprake kan zijn als de dekkingsgraad hoger is dan 116%. Voorheen was deze ondergrens gelijk aan de vereiste dekkingsgraad (per 31 december: 117,8%), die hoger is dan de nieuwe ondergrens.

Het Bestuur van Philips Pensioenfonds heeft de belangrijke taak om ervoor te zorgen dat alle deelnemers, zowel de pensioenopbouwers als de pensioenontvangers, een goed pensioen kunnen genieten. We streven daarbij naar een jaarlijkse pensioenopbouw van 1,85% voor de huidige Philips-medewerkers en naar een pensioen dat kan meegroeien met prijsstijgingen (indexatie). Als het Bestuur besluiten neemt, wordt dan ook altijd zorgvuldig afgewogen wat het effect van een besluit is op de verschillende belanghebbenden bij het Fonds. Het Bestuur neemt besluiten alleen als deze 'evenwichtig' uitpakken voor alle belanghebbenden. Ook bij het besluit tot aanpassing van de premieberekening is sprake van zorgvuldigheid en evenwichtigheid.

Splitsing kostendekkende premie

In onderstaande tabel worden een overzicht gegeven van de benodigde, hiervoor toegelichte, interne kostendekkende premie in 2016, waarin een opslag op basis van het aanwezig eigen vermogen is opgenomen. De vermelde premie voor 2015 is vastgesteld conform de tot 1 januari 2016 geldende methode. In deze premie is een opslag voor het vereist eigen vermogen opgenomen.

Interne kostendekkende premie	2016
Actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking	214
Opslag voor aanwezig (2016) cq. vereist (2015) eigen vermogen	14
Opslag voor uitvoeringskosten	7
Actuarieel benodigde premie voor voorwaardelijke onderdelen van de pensioenregeling	0
Totaal	235

De hogere actuarieel benodigde koopsom in 2016 werd met name veroorzaakt door de daling van de marktrente.

In de volgende tabel wordt de interne kostendekkende premie voor 2016 vergeleken met de gedempte kostendekkende, de zuivere kostendekkende en de feitelijke premie. Omdat de interne kostendekkende premie en de gedempte kostendekkende premie in 2015 nog niet van toepassing waren, is voor 2015 hier geen bedrag ingevuld.

Overzicht premie	2016	2015
Interne kostendekkende premie	235	-
Gedempte kostendekkende premie	185	-
Zuivere kostendekkende premie	257	241
Feitelijke premie	229	221

Premiebeleid 2017

Voor 2017 geldt hetzelfde premiebeleid als voor 2016. De enige aanpassing is dat vanaf 1 januari 2017 het maximaal bruto jaarsalaris waarover fiscaal vrijgesteld pensioen opgebouwd kan worden, verhoogd is van € 101.519 naar € 103.317. Deze grens wordt jaarlijks door de overheid vastgesteld.

2.4.3 Premiereserve

De premiereserve komt voort uit de cao-afspraken in 2014 en is een aparte reserve die niet tot het pensioenvermogen behoort en daarmee geen invloed heeft op de dekkingsgraad. Het Algemeen Bestuur kan besluiten de premiereserve in te zetten voor de realisatie van het opbouwpercentage van 1,85%. Het eventueel daarna resterende deel van de premiereserve kan ook gebruikt worden voor een hogere indexatie voor de pensioenopbouwers.

Pensioenopbouw voor pensioenopbouwers Philips flex pensioen (ES)

De premiereserve is in eerste instantie bedoeld om een pensioenopbouw van 1,85% van de pensioengrondslag te realiseren. Dus in een jaar waarin het vaste premiepercentage onvoldoende is, wordt de premiereserve gebruikt om 1,85% te realiseren.

Indexatie voor pensioenopbouwers Philips flex pensioen (ES)

Als de premiereserve voldoende middelen bevat, die niet nodig zijn voor het realiseren van het opbouwpercentage, wordt de premiereserve voor een deel gebruikt om voor de pensioenopbouwers een hogere indexatie te realiseren. Deze indexatie bestaat dan uit het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie.

Pensioenvermogen voor iedereen

Bij een bepaald niveau van de premiereserve kan een deel van de premiereserve vrijvallen in het vermogen van het Fonds. Hiermee wordt de financiële situatie van het Fonds als geheel versterkt, waardoor de kans op indexatie enigszins toeneemt voor zowel pensioenopbouwers, als pensioenontvangers, als voormalige Philips-medewerkers die nog pensioen hebben bij het Fonds.

Verloop premiereserve

Net als in 2015 heeft het Algemeen Bestuur in 2016 financiële middelen uit de premiereserve moeten onttrekken om het opbouwpercentage van 1,85% te realiseren. In het volgende schema is weergegeven hoe de bestemde premiereserve zich heeft ontwikkeld in 2016.

Verloop bestemde premiereserve 2016 <i>in miljoenen euro's</i>	
Bestemde premiereserve eind 2015	92
Onttrekking vanwege tekort op pensioenpremie	12
Onttrekking vanwege indexatie (verschil looninflatie min prijsinflatie)	-
Bestemde premiereserve eind 2016	80

2.4.4 Verzekeringstechnische analyse

Net als ieder ander pensioenfonds maakt Philips Pensioenfonds voor zijn financiële opzet gebruik van veronderstellingen, die deels zijn gebaseerd op wet- en regelgeving. Deze veronderstellingen hebben onder andere betrekking op de gemiddelde marktrente, de verwachte hoogte van kosten en de verwachte sterfte onder deelnemers. De verzekeringstechnische analyse maakt inzichtelijk welke verschillen er zijn tussen de vooraf gedane veronderstellingen en de werkelijkheid zoals na afloop van het jaar vastgesteld. Deze analyse resulteert in technische winst- en verliesbronnen, ofwel geeft weer of de werkelijkheid in positieve dan wel negatieve zin afwijkt van de gedane veronderstellingen.

In het volgende overzicht is een samenvatting opgenomen van alle componenten van de verzekeringstechnische analyse. De ontwikkeling van het pensioenvermogen is inzichtelijk gemaakt, evenals de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen. Het verschil in de ontwikkeling van het pensioenvermogen en de ontwikkeling van de voorziening pensioenverplichtingen levert het verzekeringstechnisch resultaat.

De verschillende onderdelen van de verzekeringstechnische analyse worden hierna toegelicht.

Verzekeringstechnische analyse in miljoenen euro's	Pensioenvermogen	Voorziening pensioen- verplichtingen	Resultaat
Stand einde vorig verslagjaar	17.443	15.941	
Beleggingen	1.782	-9	1.791
Salaris- en indexatieontwikkeling	0	3	-3
Premie	229	221	8
Gehanteerde kanssystemen	-674	-700	26
Waardeoverdrachten	4	3	1
Kosten	-13	-20	7
Wijziging actuariële grondslagen	-	22	-22
Rentetermijnstructuur	-	1.239	-1.239
Diversen	28	29	-1
Stand einde verslagjaar	18.799	16.729	
			568

Beleggingen

Voor de directe beleggingsopbrengsten is in 2016 een positief resultaat van € 559 miljoen geboekt. Positieve resultaten op indirecte beleggingsopbrengsten (opbrengsten als gevolg van waarde wijzigingen van de beleggingen) van € 1.247 miljoen en kosten van vermogensbeheer van € 24 miljoen, zorgden per saldo voor een positief resultaat op beleggingen van € 1.782 miljoen. Normaal gesproken is er een negatief resultaat door rentetoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen. Door de negatieve éénjaars-rente is in 2016 echter sprake van een positief resultaat. Per saldo resulteerde dit in een positief resultaat van € 1.791 miljoen.

Salaris- en indexatieontwikkeling

Het Algemeen Bestuur heeft besloten om de pensioenen in 2016 niet te verhogen door indexatie. Het resultaat op salaris- en indexatieontwikkeling (-€ 3 miljoen) wordt veroorzaakt door onvoorwaardelijke indexaties van verschillende kleine groepen deelnemers die nog vallen onder bepaalde oude pensioenregelingen.

Premie

De ontvangen premie (feitelijke premie) over 2016 bedroeg € 229 miljoen (zie de kolom 'pensioenvermogen' in de tabel hiervoor). De samenstelling van de interne kostendeekkende premie is verder toegelicht in paragraaf 2.4.2 en is opgenomen in een tabel in die paragraaf. De hiervoor in de kolom 'voorziening pensioenverplichtingen' gemelde € 221 miljoen is de som van de 'actuarieel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking' (€ 214 miljoen) en de 'opslag voor uitvoeringskosten' (€ 7 miljoen).

De feitelijke premie (€ 229 miljoen) was derhalve € 6 miljoen lager dan de interne kostendeekkende premie (€ 235 miljoen). Dit betekent niet per definitie, dat de onttrekking uit de premiereserve ook € 6 miljoen is. Om te kunnen vaststellen welke onttrekking uit de premiereserve nodig is, moet nog rekening gehouden worden met de volgende punten: in de feitelijke premie zijn koopsommen opgenomen die niet benodigd zijn voor de (reguliere) pensioenopbouw in de cdc-regelingen. Deze koopsommen maken daarom geen deel uit van de interne kostendeekkende premie. Om de onttrekking uit de premiereserve te kunnen vaststellen worden deze koopsommen ook in de feitelijke premiebuiten beschouwing gelaten. Daarnaast wordt de feitelijke premie maandelijks vastgesteld op basis van de werkelijke salarissen. De interne kostendeekkende premie wordt op 1 april vastgesteld, uitgaande van een prognose van de salarissen.

Om de feitelijke premie te kunnen vergelijken met de interne kostendeekkende premie moet dus rekening worden gehouden met deze koopsommen, het verschil in de gebruikte salarissen voor de berekeningen en de verschillende momenten waarop de berekeningen plaatsvinden. Als met deze punten rekening wordt gehouden is uiteindelijk een onttrekking van €12 miljoen uit de premiereserve nodig ter financiering van de (reguliere) pensioenopbouw in de cdc-regelingen.

Gehanteerde kanssystemen

Het resultaat op 'Gehanteerde kanssystemen' betreft het resultaat op sterfte als gevolg van langlevens en kortlevens. Het resultaat op langlevens ontstaat doordat mensen langer leven dan eerder is aangenomen. Het resultaat op kortlevens ontstaat doordat er meer mensen overlijden dan verwacht. Andere posten die hieronder vallen zijn het resultaat in verband met arbeidsongeschiktheid, uitkeringen en anw-hiaat. Deze laatste drie posten zijn per saldo € 0 miljoen.

Waardeoverdrachten

De € 4 miljoen genoemd in de kolom 'Pensioenvermogen' van de tabel 'Verzekeringstechnische analyse', is het saldo van de ontvangen, respectievelijk betaalde bedragen van inkomende waardeoverdrachten (€ 8 miljoen) en uitgaande waardeoverdrachten (€ 4 miljoen). De € 3 miljoen genoemd in de kolom 'Voorziening pensioenverplichtingen' van de tabel 'Verzekeringstechnische analyse', is het saldo van het effect van inkomende waardeoverdrachten (€ 7 miljoen) en uitgaande waardeoverdrachten (€ 4 miljoen) op de voorziening pensioenverplichtingen. In totaal is derhalve € 4 miljoen binnengekomen en toegevoegd aan het pensioenvermogen, terwijl de voorziening pensioenvermogen is gestegen met € 3 miljoen. Anders gezegd: het Fonds heeft voor € 3 miljoen aan pensioenen of pensioenaanspraken toegekend, terwijl daarvoor € 4 miljoen is ontvangen. Dit verschil wordt veroorzaakt door

verschillen tussen de wettelijke overdrachtsregels die gelden voor individuele waardeoverdrachten en de actuariële grondslagen van Philips Pensioenfonds.

Kosten

Het resultaat op kosten is het verschil tussen de kosten waarmee in de veronderstellingen rekening is gehouden en de werkelijke kosten. Het resultaat op kosten kwam in het verslagjaar uit op € 7 miljoen positief. Per 1 januari 2016 heeft de overgang plaatsgevonden van Aon Hewitt naar PGGM en dit heeft geresulteerd in een verlaging van de werkelijke kosten. Het resultaat op kosten in 2016 was daardoor hoger dan in 2015, doordat in de premie voor 2016 nog een opslag van 3% voor doorlopende kosten was opgenomen.

Het Algemeen Bestuur heeft besloten om deze kostenopslag voor doorlopende kosten in de premie met ingang van 1 januari 2017 te verlagen van 3% naar 1,5%. Door het verlagen van de kostenopslag zal het resultaat op kosten in 2017 naar verwachting ongeveer € 3 miljoen lager liggen.

Aanpassing actuariële grondslagen

In september 2016 publiceerde het Koninklijk Actuariel Genootschap (AG) de Prognosetafel AG2016. Deze nieuwe prognose leidt tot een lichte stijging van de levensverwachting van de Nederlandse bevolking. Het Algemeen Bestuur heeft in november 2016 besloten om deze nieuwe prognosetafel toe te passen bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen. Daarnaast wordt nog rekening gehouden met een fondsspecifieke correctie op de prognosetafel. Uit onderzoek blijkt namelijk dat sterfte onder een populatie van pensioenfondsen in het algemeen lager ligt dan de sterfte van de gehele bevolking. De levensverwachting is dus hoger. In verband hiermee past het Pensioenfonds een correctie toe op de prognosetafel. De fondsspecifieke correctie is gebaseerd op het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2016. Parallel aan de introductie van de Prognosetafel AG2016 heeft het Algemeen Bestuur besloten om deze ervaringssterfte toe te passen.

Daarnaast is er een stijging van de voorziening van € 1,1 miljoen als gevolg van het vernieuwen van de reglementaire factoren voor de inkoop van pensioen uit prepensioneringskapitaal. Het resultaat op de wijziging van de grondslagen komt daarmee uit op € 22 miljoen negatief.

Rentetermijnstructuur

In 2016 is de door DNB voorgeschreven rente gedaald (eind 2015: 1,62%, eind 2016: 1,27%). Dit leidde tot een verhoging van de voorziening pensioenverplichtingen met € 1.239 miljoen.

Diversen

Het resultaat op 'Diversen' bedroeg in het verslagjaar € 1 miljoen negatief.

2.4.5 Klachten

Het totaal aantal klachten in het jaar 2016 is lager dan het totaal aantal klachten in het voorgaande jaar.

	2016	2015	2014	2013	2012
Aantal klachten	7	12	6	7	10
Gehonoreerd	0	2	6	2	3
Afgewezen	7	10	0	5	7

De klachten hadden met name betrekking op de hoogte van het pensioen. Als een klacht wordt afgewezen, heeft de belanghebbende de mogelijkheid zich te wenden tot de Ombudsman Pensioenen. De Ombudsman Pensioenen vraagt, na ontvangst van een klacht, om een toelichting op het besluit om de klacht af te wijzen, waarna de Ombudsman daaromtrent een oordeel uitspreekt. In het verslagjaar heeft de Ombudsman de Klachtencommissie twee keer verzocht om een toelichting op een besluit tot afwijzing van een klacht. De Ombudsman Pensioenen heeft in beide gevallen geoordeeld in het voordeel van het Fonds.

2.4.6 Splitsing onderneming

Eind 2014 maakte Philips zijn nieuwe toekomststrategie bekend. Op basis hiervan is Philips inmiddels opgesplitst in twee zelfstandig opererende ondernemingen: Royal Philips en Philips Lighting. Een van de punten die bij de verzelfstandiging van Philips Lighting aan de orde is gekomen, is de pensioenregeling van de medewerkers. De vraag daarbij was of het mogelijk en gewenst is om de pensioentoezeggingen van Philips Lighting ook na de splitsing uit te blijven laten voeren door Philips Pensioenfonds. Zowel de beide ondernemingen als het Fonds hebben deze vraag gedurende het verslagjaar bevestigend beantwoord. Uitgangspunt is dat de pensioenregeling van Philips Lighting tot het einde van de lopende cdc-periode ongewijzigd blijft en dus gelijk is aan die van Royal Philips. Dit uitgangspunt is meegenomen in de opstelling van de uitvoeringsovereenkomst met Philips Lighting en de aanpassing (via een zogenaamd Addendum) van de uitvoeringsovereenkomst met Royal Philips. Eind 2016 zijn de uitvoeringsovereenkomst met Philips Lighting en het Addendum bij de uitvoeringsovereenkomst met Royal Philips door de betrokken partijen getekend.

Situatie na 2018

De huidige cdc-periode loopt tot 2019. Voortzetting van de aansluiting van de medewerkers van Philips Lighting na 2018 is desgewenst in beginsel mogelijk. Daarvoor moeten wel nadere afspraken worden gemaakt tussen Royal Philips, Philips Lighting en Philips Pensioenfonds.

2.5 Goed pensioenfondsbestuur

2.5.1 Code Pensioenfonds

Per 1 januari 2014 is de 'Code Pensioenfonds' van kracht geworden. De Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid hebben samen de Code Pensioenfonds opgesteld. De Code bevat normen voor het functioneren van de verschillende bestuurlijke organen binnen een pensioenfonds en gaat ook uitgebreid in op de daaraan gekoppelde thema's als benoemingen en zittingstermijnen. De Code beoogt de verhoudingen binnen het pensioenfonds en de communicatie met de belanghebbenden transparanter te maken en bij te dragen aan het versterken van 'goed pensioenfondsbestuur'.

De Code richt zich op de drie bestuurlijke kernfuncties: besturen, toezicht houden en verantwoording afleggen. Dit alles in goede balans via een sluitend systeem van controle en evenwicht tussen de functies. Achterliggende gedachte is, dat alleen als een pensioenfonds de juiste balans weet te vinden tussen de bestuurs-, toezicht- en verantwoordingsfunctie, het optimaal kan functioneren.

Naleving Code Pensioenfonds

De Code Pensioenfonds is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. Er is ruimte om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. De Code gaat derhalve uit van het 'pas toe of leg uit'-beginsel. Daar waar niet (geheel) wordt voldaan aan de voorschriften van de Code, dient dit te worden uitgelegd. Overigens bepaalt de Code dat het gaat om de intentie, niet om de naleving van de letter. Philips Pensioenfonds voldoet aan de meeste voorschriften in de Code. In deze paragraaf wordt uitgelegd op welke punten het Fonds niet of niet geheel voldoet en wordt aangegeven wat daarvoor de redenen zijn.

Diversiteit

De Code Pensioenfonds (artikel 65 tot en met 71) schrijft voor dat het bestuur ervoor moet zorgen dat de samenstelling van de bestuurlijke organen een redelijke afspiegeling vormt van de belanghebbenden. Daarbij moet rekening worden gehouden met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur moet de geschiktheid van bestuursleden toetsen bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.

Het Algemeen Bestuur onderschrijft het belang van diversiteit naar leeftijd en geslacht en streeft ernaar het aantal vrouwen en jongeren in de fondsorganen te vergroten. Tot nu toe is de belangstelling uit deze groepen voor het bekleden van functies binnen het Fonds zeer beperkt geweest. Bij gelijke geschiktheid voor een bestuursfunctie zal de keuze uitgaan naar een vrouw en/of een jongere kandidaat. Naast mevrouw Joosten, die eind 2015 is toegetreden tot het Uitvoerend Bestuur, is eind 2016 mevrouw Leene als werknemerslid toegetreden tot het Algemeen Bestuur. In het Algemeen Bestuur hebben nu dus twee vrouwen zitting. Mevrouw Joosten (1975) blijft het jongste bestuurslid.

De Code schrijft voor dat in het Bestuur ten minste één lid boven en één lid onder de 40 jaar zitting heeft. Aan het voorschrift 'onder de 40 jaar' voldoet het Bestuur niet.

Zittingsduur en herbenoeming

De Code Pensioenfonds schrijft voor dat de zittingsduur van een bestuurslid maximaal vier jaar is. Een bestuurslid mag maximaal twee keer worden herbenoemd (artikel 60). In afwijking hiervan zijn de onafhankelijke voorzitter van het Fonds en de uitvoerend bestuursleden benoemd voor onbepaalde tijd.

De overige niet-uitvoerende bestuursleden zien erop toe dat de zittingstermijn van de voorzitter en de uitvoerend bestuursleden niet langer duurt dan door hen wenselijk wordt geacht. Zo nodig kunnen de voorzitter en de uitvoerend bestuursleden door hen op ieder moment worden ontslagen. Naar het oordeel van de niet-uitvoerende bestuursleden is deze regeling in overeenstemming met de strekking van de Code.

Beloningsbeleid

De Code Pensioenfondsen schrijft voor dat het bestuur terughoudend is als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen mogen niet hoger zijn dan 20 procent van de vaste beloning (artikel 79).

Het beloningsbeleid dat geldt voor de medewerkers van het Fonds, inclusief de Uitvoerend Bestuurders, is sinds vele jaren afgeleid van het beloningsbeleid bij de onderneming Philips en vertoont daarmee grote gelijkens. Onderdeel van dat beleid is dat het voor enkele medewerkers, op basis van voor de introductie van de Code Pensioenfondsen gemaakte afspraken, mogelijk is een variabele beloning te verdienen die hoger is dan 20% van de vaste beloning. Dit is naar het oordeel van het Algemeen Bestuur verantwoord, zolang de criteria die worden gehanteerd in het kader van de toekenning van de variabele beloning aanzetten tot handelen in het belang van het Fonds. Anders gezegd: deze afspraken mogen geen perverse prikkels bevatten. Van perverse prikkels in het beloningsbeleid of de toepassing daarvan is naar het oordeel van het Algemeen Bestuur geen sprake. Voor medewerkers die na de inwerkingtreding van de Code in dienst zijn gekomen is de variabele beloning gemaximeerd op 20% van de vaste beloning.

2.5.2 Gedragscode en Klokkenluiderregeling

56

Bij het Fonds is een Gedragscode van kracht. De compliance officer van het Fonds houdt toezicht op de naleving van de Gedragscode. Eén van de items daarbij is het vaststellen dat alle aan het Fonds verbonden personen de Gedragscode voor akkoord hebben ondertekend. Tevens beoordeelt de compliance officer of ontvangen relatiegeschenken en nevenfuncties van verbonden personen in overeenstemming zijn met de in de Gedragscode opgenomen normen hiervoor.

Bij het Fonds is tevens een Klokkenluiderregeling van kracht. Op grond van die regeling kunnen misstanden binnen het Fonds, desgewenst anoniem, worden gemeld. In het verslagjaar 2016 zijn geen meldingen ontvangen.

2.5.3 Vergaderfrequentie

Het Algemeen Bestuur vergaderde in 2016 acht keer. De Audit & Risk commissie vergaderde in 2016 vijf keer. Het Verantwoordingsorgaan heeft in 2016 zeven keer met een afvaardiging van het Bestuur vergaderd.

2.5.4 Zelfevaluatie Algemeen Bestuur

Het eigen functioneren is voor het Bestuur een continu aandachtspunt. Regelmatig wordt de bestuursvergadering na afloop daarvan kort geëvalueerd. Het Bestuur evalueert daarnaast jaarlijks het functioneren van het Bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden. Eenmaal per twee jaar wordt een onafhankelijke derde partij betrokken bij de evaluatie.

De zelfevaluatie kent de volgende aanpak:

- De voorzitter van het Algemeen Bestuur houdt jaarlijks 1-op-1 gesprekken met alle bestuursleden.
- Eenmaal per jaar vindt in de vorm van een plenaire sessie een zelfevaluatie plaats. Een keer in de twee jaar betreft het Bestuur een derde partij bij de evaluatie.
- Viermaal per jaar wordt door de niet-uitvoerende bestuursleden de wijze van uitoefening van hun toezichtstaak geëvalueerd.

Dit proces voor de zelfevaluatie is in overeenstemming met Code Pensioenfondsen. In het verslagjaar 2016 heeft een evaluatie plaatsgevonden onder begeleiding van een externe onafhankelijke deskundige. Mede op basis van deze evaluatie zijn (onder andere) verbeteringen doorgevoerd in het zichtbaar maken van de werkzaamheden op het gebied van intern toezicht van de niet-uitvoerende bestuursleden. Andere aandachtspunten die uit de evaluatie naar voren zijn gekomen, worden in 2017 geadresseerd.

2.5.5 Geschiktheid van het Algemeen Bestuur

Het besturen van een pensioenfonds is een grote verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid vraagt om specifieke geschiktheid. De eisen voor geschiktheid van de bestuursleden liggen vast in de 'Beleidsregel Geschiktheid 2012'. Deze beleidsregel is door De Nederlandsche Bank opgesteld.

Geschiktheidsplan

Philips Pensioenfonds beschikt over een geschiktheidsplan waarin vastligt over welke deskundigheid, competenties en professioneel gedrag de bestuursleden dienen te beschikken.

Het geschiktheidsplan beschrijft:

- de benodigde geschiktheidskenmerken voor het Algemeen Bestuur;
- de methodiek die het Algemeen Bestuur hanteert in geschiktheidsontwikkeling;
- hoe permanente educatie wordt bevorderd en geborgd;
- hoe evaluatie- en opvolgingsbeleid zijn ingericht;
- hoe de door het Fonds gehanteerde aanpak aansluit bij de eisen van de toezichthouder.

Visie op leren

Philips Pensioenfonds maakt gebruik van zowel formele als informele leeroplossingen om het geschiktheidsbeleid in te vullen. De formele kant bestaat uit trainingen voor bestuursleden. Verder biedt het Fonds mogelijkheden tot het ontwikkelen van specifieke vaardigheden en tot het onderhouden van deskundigheid via het bezoeken van themabijeenkomsten, seminars en congressen en het bijhouden van actualiteiten.

Intern organiseert het Bestuur periodiek opleidingsdagen om actuele thema's te behandelen. De opleidingsdagen van het Algemeen Bestuur vonden in het verslagjaar plaats in de maand juli. Tijdens deze twee dagen kwamen diverse onderwerpen aan bod, waaronder marktrisico's, central clearing, kostendekkende premie, Pensioenplanner/MijnPPF & Klantenservice, countervailing power richting uitbestedingspartners en de verzekeringstechnische analyse. Daarnaast hebben tijdens de opleidingsdagen ook workshops plaatsgevonden over 'Ambitie & risicohouding' en 'Integriteit'.

Beoordeling van nieuwe leden van het Algemeen Bestuur vindt plaats op grond van een door het Bestuur opgesteld geschiktheidsprofiel en de 'Beleidsregel geschiktheid' van DNB. In beginsel worden nieuwe leden van het Algemeen Bestuur geacht om een opleiding gericht op het

besturen van een ondernemingspensioenfonds te volgen. Ook het doorlopen van een assessment, uitgevoerd door een externe onafhankelijke partij behoort tot de mogelijkheden.

Profiel van het Bestuur

Bij de samenstelling van het Bestuur wordt actief gestuurd om kandidaten aan boord te krijgen die de deskundigheidsgebieden op hoog niveau en op basis van ruime ervaring kunnen afdekken. Voor alle bestuurders geldt dat ze een grondige kennis van de eigen regeling en beleidskeuzes die daaraan ten grondslag liggen dienen te bezitten. Evenals inzicht in de risico's en manieren en momenten om die te beheersen en bij te sturen. Voor de uitvoerend bestuurders en de onafhankelijke voorzitter geldt daarnaast dat deze over een zeer ruime werk- en managementervaring in de financiële sector dienen te beschikken. De eisen die het Fonds stelt aan specifieke functies binnen het Bestuur zijn uitgewerkt in het Geschiktheidsplan.

2.5.6 Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit zes leden: vier leden namens de gepensioneerden, één lid namens de werknemers en één lid namens Philips. Daarnaast is voor de werknemers en de werkgever een plaatsvervangend lid aangewezen. Leden worden benoemd voor een periode van vier jaar. In 2015 zijn nieuwe vertegenwoordigers voor de gepensioneerden gekozen. In 2016 hebben verkiezingen plaatsgevonden voor een vertegenwoordiger vanuit de werknemers. Meer dan 1.800 medewerkers van Philips hebben gestemd voor een nieuw lid namens de pensioenopbouwers in het Verantwoordingsorgaan. Mevrouw Christiane van der Wateren is gekozen tot nieuw lid. Mevrouw Karin Aalbertsen is aangewezen als plaatsvervangend lid.

58

2.5.7 Besluitvorming binnen het Algemeen Bestuur

In het verslagjaar heeft het Bestuur besloten over te gaan naar een eenvoudiger en meer transparant model van besluitvorming, waarvan de belangrijkste kenmerken zijn:

- Voor elke besluitvorming door het Algemeen Bestuur en voor elke besluitvorming door de niet-uitvoerende bestuursleden van het Algemeen Bestuur is een versterkte meerderheid (tweederde van het aantal stemmen) vereist;
- Voor geldige besluitvorming tijdens een bestuursvergadering dienen minimaal tweederde van het totaal aantal stemmen te zijn vertegenwoordigd;
- Besluitvorming wordt in beginsel aangehouden en (ten hoogste eenmaal) doorgeschoven naar een volgende vergadering, indien alle leden van een bepaalde geleding of alle onafhankelijke deskundigen in het Bestuur (de voorzitter en de uitvoerende bestuursleden) tegen een voorstel zijn.

Op deze wijze wordt bewerkstelligd dat er geen vetorechten meer bestaan. Met andere woorden: besluitvorming kan niet meer door één geleding worden tegengehouden. Wel heeft iedere geleding de mogelijkheid om een moment van herbezinning in te lassen. Voorts geldt dat besluiten slechts bij versterkte meerderheid worden genomen, hetgeen borgt dat besluiten een breed draagvlak binnen het Algemeen Bestuur hebben. Aldus leidt het voorgestelde model enerzijds tot meer slagvaardigheid en transparantie in het besluitvormingsproces en draagt het anderzijds de nodige waarborgen voor een zorgvuldige en breed gedragen besluitvorming in zich.

2.6 Communicatiebeleid

2.6.1 Strategisch communicatiebeleid 2015-2018

In paragraaf 2.2.1 'Ambities en principes, beliefs' is de communicatie-ambitie van Philips Pensioenfonds geformuleerd. Deze communicatie-ambitie is gebaseerd op het strategisch communicatieplan 2015-2018. Dit plan is in 2015, na een positief advies van het Verantwoordingsorgaan, door het Algemeen Bestuur vastgesteld. In deze paragraaf leest u hoe Philips Pensioenfonds in 2016 invulling heeft gegeven aan het geformuleerde strategisch communicatiebeleid.

2.6.2 Actuele communicatiethema's in 2016

In het verslagjaar speelden onder meer de volgende actuele thema's: het indexatiebesluit, de overgang naar de nieuwe pensioenbeheerder PGGM, de introductie van de persoonlijke en digitale omgeving 'Mijn Philips Pensioenfonds' (MijnPPF), de opsplitsing van de onderneming Philips en de verkiezingen voor het Verantwoordingsorgaan. Deze thema's hebben in 2016 centraal gestaan in de diverse communicatiemiddelen die Philips Pensioenfonds in het verslagjaar heeft ingezet.

Daarnaast heeft het Fonds aanvullend aandacht gegeven aan de invloed van rente en rendement op de dekkingsgraad en de invloed van het beleid van Philips Pensioenfonds op het pensioen van de deelnemer.

59

2.6.3 Middelen

Gedurende het verslagjaar is op verschillende manieren met de aangesloten en van het Fonds gecommenteerd over onder andere de hiervoor genoemde thema's. De belangrijkste communicatiemiddelen worden hier aangestipt.

Brief en video over financiële situatie van het Fonds

In maart 2016 hebben alle aangesloten en van het Fonds een brief ontvangen. In deze brief is uitgebreid aandacht besteed aan de financiële positie van Philips Pensioenfonds per 1 januari 2016. Naast het indexatiebesluit en de toekomstverwachting is bij de pensioenopbouwers het besluit over de pensioenopbouw onder de aandacht gebracht (meer informatie over dit besluit is te lezen in paragraaf 2.4.1.'Indexatie'). Bij de premievrije polishouders is de persoonlijke en digitale omgeving MijnPPF geïntroduceerd. De inhoud van deze brief is door de voorzitter van het Algemeen Bestuur mondeling toegelicht in een persoonlijke video. De link naar deze video is opgenomen in de brief. Met de uitwerking van de boodschap in een video is rekening gehouden met segmentatie in de doelgroep en communicatievoorkeuren die binnen de doelgroep bestaan.

Generaties

Het magazine Generaties is in 2016 drie maal verschenen: in januari, mei en november.

In de uitgave van januari is onder andere aandacht besteed aan de overgang naar de nieuwe pensioenbeheerder PGGM, de introductie van de persoonlijke en digitale omgeving MijnPPF en de financiële situatie van het Fonds.

In de mei-uitgave stond de terugblik op 2015 centraal. Daarnaast werd onder andere stilgestaan bij de financiële situatie van het Fonds en de nieuwe rekentool op de website waarmee

deelnemers zelf kunnen 'schuiven' met rente en rendement en zien wat het effect is op de dekkingsgraad. Ook is een video waarin twee Philips-medewerkers vertellen over hun eerste ervaringen met MijnPPF aan de orde geweest.

De uitgave van november verscheen tijdens de Pensioen3daagse. Centraal onderwerp in deze editie was het inzicht geven aan deelnemers in hun toekomstige financiële situatie. Daarnaast is uitgebreid aandacht besteed aan de rol die Philips Pensioenfonds heeft bij het pensioen van deelnemers. Deze boodschap is ook verwerkt in een video. Andere thema's in Generaties waren onder andere de verkiezingen voor het Verantwoordingsorgaan en de dialoogsessies.

Gener@ties

De digitale nieuwsbrief Gener@ties is in 2016 elk kwartaal verschenen. In Gener@ties wordt aandacht besteed aan de financiële positie van het Fonds en actuele pensioenontwikkelingen. Daarnaast worden Philips-medewerkers en pensioenontvangers aan het woord gelaten over pensioengerelateerde onderwerpen. In een extra uitgave in mei 2016 was er speciale aandacht voor de verschijning van het jaarverslag van het Fonds, de dialoogsessies en MijnPPF. Zowel deelnemers van het Fonds als andere geïnteresseerden hebben de mogelijkheid zich te abonneren op de digitale nieuwsbrief die per e-mail wordt verstuurd. Vanuit de nieuwsbrief kan worden doorgeklikt naar de website van Philips Pensioenfonds waar verdere informatie te vinden is. Eind 2016 waren er ruim 9.000 abonnees. Vanaf 2017 wordt de digitale nieuwsbrief niet alleen naar de abonnees verstuurd, maar ook naar alle pensioenopbouwers. Zij ontvangen de nieuwsbrief vanaf begin 2017 op hun zakelijke e-mailadres.

Kwartaalverslag

Elk kwartaal publiceert het Fonds het kwartaalverslag op de website. In dit kwartaalverslag zijn de belangrijkste financiële gegevens van het Fonds opgenomen. Alle deelnemers en andere geïnteresseerden kunnen het kwartaalverslag via de website bekijken.

Dialoogsessies

Gedurende het verslagjaar heeft een viertal dialoogsessies plaatsgevonden voor zowel pensioenopbouwers als pensioenontvangers. De sessies vonden plaats in Eindhoven, Best, Drachten en Amsterdam. In het plenaire gedeelte van de dialoogsessies gaf het Algemeen Bestuur een toelichting op verschillende thema's. Daarna was er de mogelijkheid om in een informele setting persoonlijke vragen te stellen. Hierbij waren bestuursleden van elke geleding aanwezig. Tijdens de dialoogsessies zijn met name beleidsonderwerpen aan de orde geweest. De sessie in Amsterdam was bedoeld voor alleen pensioenopbouwers. In Eindhoven, Best en Drachten waren de sessies gericht op zowel pensioenopbouwers als pensioenontvangers.

Website en 'Mijn Philips Pensioenfonds'

Op de website van Philips Pensioenfonds kunnen deelnemers veel informatie vinden over hun pensioen en over algemene zaken binnen het Fonds. De website van Philips Pensioenfonds is de basis voor alle generieke communicatie van het Fonds naar deelnemers en stakeholders. De informatie op de website is zo actueel mogelijk. De website wordt ingezet om meer informatie te geven over onderwerpen waarover de deelnemer bijvoorbeeld per brief is geïnformeerd. Hierdoor wordt de informatie 'gelaagd' aangeboden.

De website is per 1 januari 2016 uitgebreid met de persoonlijke en beveiligde omgeving MijnPPF. Met MijnPPF heeft de deelnemer op ieder gewenst moment inzicht in zijn of haar pensioen. De deelnemer kan er zelf een aantal persoonlijke gegevens wijzigen. De Pensioenplanner voor pensioenopbouwers en premievrije polishouders is onderdeel van MijnPPF.

(Uniform) Pensioenoverzicht

Jaarlijks ontvangen alle pensioenopbouwers het Uniform Pensioenoverzicht. Dit pensioenoverzicht geeft de deelnemer informatie over zijn persoonlijke pensioensituatie. Met een speciale bijlage werd in 2016 aandacht gevraagd voor de mogelijkheid om het pensioenoverzicht voortaan digitaal te ontvangen. Digitalisering van de communicatie is als een kernactiviteit geformuleerd in het communicatieplan.

Alle pensioenontvangers hebben het vernieuwde pensioenoverzicht (voorheen: jaaroverzicht) ontvangen.

2.6.4 Afronden inrichting communicatie bij nieuwe pensioenuitvoerder

Gedurende het verslagjaar is aandacht besteed aan de afronding van de inrichting van de communicatie bij de nieuwe pensioenuitvoerder PGGM. Omdat een aantal processen er bij PGGM anders uitziet dan bij de vorige pensioenuitvoerder moesten hier verschillende communicatiemiddelen op aangepast worden. Het betrof met name aanpassing van verschillende brieven en brochures.

2.6.5 Onderzoek

Philips Pensioenfondsen zet verschillende onderzoeken in om na te gaan of de beoogde communicatiedoelstellingen worden behaald. Naast onderzoeken van operationele aard (zoals het klanttevredenheidsonderzoek) heeft in 2016 het tweejaarlijkse strategische Benchmark Onderzoeksplatform Pensioenfondsen (BOP) plaatsgevonden. Het BOP-onderzoek meet onder andere de tevredenheid en loyaliteit van deelnemers en de waardering van de communicatie-inspanningen. Daarnaast gaat het onderzoek in op het imago van het Pensioenfondsen en het draagvlak voor het collectieve pensioensysteem.

Uit het BOP-onderzoek, waaraan in 2016 in totaal 18 pensioenfondsen hebben meegedaan, blijkt dat de deelnemers van Philips Pensioenfondsen nog even tevreden zijn over de dienstverlening van het Fonds als twee jaar geleden. De deelnemers voelen zich thuis bij Philips Pensioenfondsen en het vertrouwen in het Fonds is bovengemiddeld. Daartegenover staat dat de deelnemers sinds 2014 iets minder tevreden zijn over de informatie die het Fonds aan deelnemers verstrekt en over de klantvriendelijkheid. Dit zijn aandachtspunten voor het Fonds.

2.7 Vastgoedfraude

Voor de achtergrond van deze kwestie wordt verwezen naar de voorafgaande jaarverslagen waarin een en ander uitgebreid uiteen is gezet. In 2016 is in de strafzaken tegen diverse verdachten door de Hoge Raad uitspraak gedaan. De Hoge Raad heeft de veroordeling door het Gerechtshof Amsterdam van onder andere twee voormalige medewerkers van PREIM, Frencken en Lagaunne, tot 5 respectievelijk 2 jaar gevangenisstraf in stand gelaten. De strafzaken zijn daarmee tot een definitief einde gekomen als gevolg waarvan tot tenuitvoerlegging van de opgelegde straffen kon worden overgegaan.

Het verslagjaar 2016 stond wederom in het teken van de afwikkeling van enkele eerder getroffen schikkingen met bij de vastgoedfraude betrokken (rechts)personen. Een aantal kleinere zaken tot verhaal van schades loopt nog. Het Pensioenfonds blijft zich inspannen om de door het Fonds geleden schade te verhalen. Hiervoor worden nog steeds alle mogelijke middelen ingezet, met dien verstande dat daar waar opportuun het Pensioenfonds ook met de resterende, bij de vastgoedfraude betrokkenen tracht te schikken. De uitkomst hiervan wordt in de toekomst op de gebruikelijke wijze financieel verantwoord.

2.8 Kosten

Bedragen in miljoenen euro's

Het Algemeen Bestuur vindt uitvoeringskosten en de beheersing daarvan en de transparantie daarover van groot belang. Daarom wordt in deze paragraaf inzicht gegeven in de kosten van het Fonds. In dit jaarverslag wordt de in 2016 herziene versie van de 'aanbevelingen uitvoeringskosten' van de Pensioenfederatie gevolgd.

Daar waar nog geen volledig inzicht in de kosten bestaat, werkt het Fonds met schattingen. Deze schattingen zijn gebaseerd op enerzijds informatie van de vermogensbeheerders van het Fonds en anderzijds informatie van de Pensioenfederatie.

Tot de kosten wordt ook BTW gerekend voor zover deze niet kan worden teruggevorderd (circa € 3 miljoen in 2016). Kosten in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's op basis van een gemiddelde omrekenkoers. Kosten die niet direct betrekking hebben op pensioenbeheer danwel vermogensbeheer zijn toegerekend aan pensioenbeheer en vermogensbeheer naar rato van de direct aan beide activiteiten toerekenbare kosten. Deze methodiek sluit aan bij de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Onderstaande tabel loopt door op de volgende pagina.

Kosten	2016		2015		2014	
<i>Bedragen in miljoenen euro's (tenzij anders vermeld)</i>	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement
Pensioenuitvoeringskosten						
Kosten pensioenbeheer ¹⁸	5,2	-	7,5	-	7,9	-
Kosten bestuur en financieel beheer	0,6	-	0,5	-	0,5	-
Projectkosten	0,1	-	2,8	-	1,1	-
Opslag voor indirecte kosten	0,9	-	1,3	-	1,5	-
Totaal	6,8	-	12,1	-	11,0	-
Totaal pensioenuitvoeringskosten	6,8		12,1		11,0	
Pensioenuitvoeringskosten <i>in euro per deelnemer¹⁹</i>	€ 96		€ 171		€ 151	

¹⁸ Betreft kosten pensioenbeheer voor pensioenopbouwers, pensioenontvangers en houders van een premievrije polis

¹⁹ Het aantal deelnemers werd voorheen gedefinieerd als de som van het gemiddeld aantal actieve deelnemers en gepensioneerden. In 2015 zijn dit 70.595 personen. In de kostenberekening van 2016 wordt het aantal actieve en gepensioneerde deelnemers per eind 2016 gehanteerd: 70.323 personen. Dit is in overeenstemming met de nieuwste aanbevelingen van de Pensioenfederatie en heeft slechts een beperkte impact in vergelijking met het hanteren van gemiddelden.

Kosten	2016		2015		2014	
<i>Bedragen in miljoenen euro's (tenzij anders vermeld)</i>	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement	Separaat vermeld in jaarrekening	Verrekend met rendement
Vermogensbeheerkosten						
Vaste beheerkosten van beleggingen	22,5	8,2	21,8	8,2	19,0	6,3
Prestatieafhankelijke vergoedingen	-	0,0	-	0,0	-	0,0
Kosten bewaarloon	0,9	-	0,9	-	0,7	-
Overige kosten	0,7	-	0,7	-	0,7	-
Opslag voor indirecte kosten	4,8	-	3,7	-	4,2	-
Totaal	28,9	8,2	27,1	8,2	24,6	6,3
Totaal vermogensbeheerkosten	37,1		35,3		30,9	
Vermogensbeheerkosten <i>Als percentage van het gemiddeld belegd vermogen</i>	0,20%		0,19%		0,18%	
Transactiekosten	1,0	20,2	0,3	18,2	0,6	34,1
Totaal	1,0	20,2	0,3	18,2	0,6	34,1
Totaal transactiekosten	21,2		18,5		34,7	
<i>Als percentage van het gemiddeld belegd vermogen</i>	0,11%		0,10%		0,21%	
Totaal kosten	36,7²⁰	28,4	39,5	26,4	36,2	40,4

2.8.1 Pensioenuitvoeringskosten

Achtergrond

De pensioenuitvoeringskosten bestaan onder meer uit de kosten van de pensioenbeheerder waaraan het Fonds de pensioenadministratie heeft uitbesteed. Daarnaast vallen ook onder de pensioenuitvoeringskosten de aan het pensioenbeheer toe te rekenen kosten van het Algemeen Bestuur en het Bestuursbureau, alsmede een deel van de toezichtskosten, kosten voor financieel beheer en projectkosten.

De kosten per deelnemer zijn sterk afhankelijk van onder meer de schaalgrootte van een pensioenfonds maar ook van het serviceniveau en de wijze van communiceren naar deelnemers. Deze factoren kunnen substantieel invloed hebben op het kostenniveau.

²⁰ De aansluiting met de kosten genoemd in de jaarrekening is als volgt te maken: in bovenstaande tabel bedraagt het totaal van de kolom 'separaat vermeld in jaarrekening' € 36,7 miljoen. Deze kosten komen in de jaarrekening terug onder toelichting '[11] beleggingsresultaat voor risico pensioenfondsen' voor € 24 miljoen en onder toelichting '[14] pensioenuitvoeringskosten' voor € 13 miljoen.

Ontwikkeling van de pensioenuitvoeringskosten

Het totaalbedrag aan pensioenuitvoeringskosten bedroeg over 2016 € 6,8 miljoen (2015: € 12,1 miljoen), ofwel € 96 per deelnemer (2015: € 171 per deelnemer). Deze oorzaak van deze afname is voornamelijk dat in 2015 project- en implementatiekosten zijn gemaakt in het kader van de overgang naar de nieuwe pensioenbeheerder PGGM die per 1 januari 2016 is gestart. In 2016 waren de kosten voor pensioenbeheer lager omdat deze incidentele kosten niet meer gemaakt hoefden te worden, en omdat de kosten van de nieuwe pensioenbeheerder op een lager niveau lagen (en liggen) dan de kosten van de voormalige pensioenbeheerder.

Doordat de directe kosten van pensioenuitvoering zijn afgenomen, zijn de indirecte kosten die toegerekend worden aan pensioenuitvoering eveneens afgenomen. In 2016 werd 15% van de indirecte kosten aan pensioenuitvoering toegerekend (26% in 2015). Toerekening vindt namelijk plaats naar rato van de verhouding direct toerekenbare kosten aan pensioenuitvoering danwel vermogensbeheer.

Het totaalbedrag pensioenuitvoeringskosten is lager dan het bedrag zoals vermeld in de jaarrekening (zie toelichting [14] Pensioenuitvoeringskosten op pagina 126). Dit komt doordat een deel van de indirecte kosten, die in de jaarrekening opgenomen zijn als kosten pensioenbeheer, overeenkomstig de aanbevelingen van de Pensioenfederatie in dit hoofdstuk zijn toegerekend aan vermogensbeheerkosten. Hierbij kan gedacht worden aan onder meer een deel van de personeelskosten, kosten adviseurs en kosten toezicht.

2.8.2 Vermogensbeheerkosten

65

Het totaalbedrag aan vermogensbeheerkosten bedroeg in 2016 € 37,1 miljoen (2015: € 35,3 miljoen), ofwel 0,20% van het gemiddeld belegd vermogen²¹ (2015: 0,19%).

Achtergrond en totstandkoming

Van de totale vermogensbeheerkosten betreft € 0,3 miljoen (2015: € 0,4 miljoen) schattingen. Schattingen zijn gebruikt voor het bepalen van de kosten die gemaakt worden op het laagste niveau van de fondsbeleggingen in private equity, zijnde de bedrijven waarin de private equity fondsen beleggen. De berekening van deze kosten staat verder toegelicht op pagina 66 onder 'bestanddelen van vermogensbeheerkosten'.

De 'kosten separaat vermeld in de jaarrekening' zijn kosten die direct aan het Fonds gefactureerd worden. Inzake de 'kosten verrekend met het rendement' ontvangt het Fonds geen factuur, maar worden de kosten direct verrekend met het rendement.

De vermogensbeheerkosten zijn sterk afhankelijk van de beleidskeuzes van het Fonds betreffende onder meer het risicoprofiel van het Fonds en de hieruit voortkomende beleggingsmix. Andere belangrijke factoren zijn de mate van actief dan wel passief beheer alsook de mate waarin het Fonds direct belegt in beleggingstitels of gebruikmaakt van beleggingsfondsen (indirect). De volgende tabel van de beleggingen voor risico van het Pensioenfonds geeft weer hoe de beleidskeuzes zich vertalen naar de beleggingsportefeuille. Deze keuzes kunnen leiden tot substantiële verschillen in de beheervergoeding. De tabel geeft de situatie weer ultimo 2016.

²¹ Het gemiddeld belegd vermogen bedroeg over 2016 € 18.843 miljoen (2015: € 18.664 miljoen).

Beleggingen voor risico pensioenfonds	Omvang <i>in € mln</i>	% van totaal	Actief/passief	Direct/Indirect
Vastrentende waarden	10.936	57%		
Staatsobligaties uit eurolanden	6.060	32%	Passief	Direct
Staatsobligaties wereldwijd	774	4%	Passief	Direct
Bedrijfsobligaties wereldwijd	1.314	7%	Actief	Direct
Hypotheken	585	3%	Actief	Direct
Hoogrenderende bedrijfsobligaties	1.045	5%	Actief	Direct
Staatsobligaties uit opkomende markten	1.158	6%	Actief	Direct
Zakelijke waarden	8.176	44%		
Aandelen	6.040	32%	Passief	Direct
Vastgoed	2.027	11%	Actief / passief	Direct / indirect
Private equity	16	0%	Actief	Direct / indirect
Cash	93	1%	Nvt	Direct
Valuta-afdekking	-188	-1%	Nvt	Direct
Rente- en inflatie-afdekking	-48			
Totaal	18.876²²	100%		

Bestanddelen van vermogensbeheerkosten

Het Fonds heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan de vermogensbeheerder BlackRock. De kosten voor dit beheer worden aan het Fonds gefactureerd. De beheervergoeding betreft een vast percentage per gedeelte van het beheerd vermogen. Dit percentage is onder meer gebaseerd op de beleggingscategorie en beleggingsstijl zoals opgenomen in de tabel. Voor fiduciair beheer, zoals aanstelling en monitoring van externe beheerders, risico-management, vermogensbeheeradministratie en advisering, is met BlackRock een aparte vergoeding afgesproken. Dit betreft een vast percentage over het totaal beheerd vermogen.

De directe vastgoedportefeuille van € 5 miljoen (onderdeel van de post 'Vastgoed' in de tabel) wordt door het Fonds zelf beheerd. De vermogensbeheerkosten hiervan hebben onder meer betrekking op interne kosten en externe advieskosten.

Vanaf 2011 belegt het Fonds eveneens in indirecte vastgoedfondsen met een wereldwijd mandaat. Liquiditeiten die bestemd zijn voor beleggingen in indirect vastgoedfondsen worden (tijdelijk) belegd in beursgenoteerd vastgoed en deels geïnvesteerd in geldmarktfondsen met een laag risicoprofiel. Ook liquiditeiten in andere portefeuilles worden zoveel mogelijk geïnvesteerd in dergelijke geldmarktfondsen.

²² Betreft de beleggingen voor risico pensioenfonds ultimo 2016 zoals opgenomen in de balans in de jaarrekening (€ 21.117) gesaldeerd met de beleggingen (derivaten) met een negatieve waarde (€ 2.195 miljoen) en de terugbetalingsverplichting uit hoofde van ontvangen liquiditeitenonderpand (€ 46 miljoen).

Eind 2016 belegde het Fonds voor een marktwaarde van € 482 miljoen (eind 2015: € 726 miljoen) in geldmarktfondsen. De kosten voor het beheer van deze geldmarktfondsen alsmede andere kosten zoals bewaarkosten en administratiekosten, zijn bepaald op basis van de prospectussen en jaarrekeningen van deze fondsen, en zijn opgenomen onder de vermogensbeheerkosten.

Ook de kosten van andere beleggingsfondsen waarin het Fonds belegt, zijn opgenomen onder vermogensbeheerkosten. De beleggingen in private equity met een totale marktwaarde ultimo 2016 van € 15 miljoen (eind 2015: € 21 miljoen) kennen een zogenaamde 'fonds-van-fondsen-structuur'. Dit betekent dat het Fonds niet direct belegt in beleggingstitels maar in fondsen die op hun beurt beleggen in onderliggende beleggingsfondsen. De vermogensbeheerkosten in deze onderliggende fondsen zijn over het algemeen niet inzichtelijk en vaak niet beschikbaar. Daarom heeft het Fonds de vermogensbeheerkosten in onderliggende private equity-fondsen geschat op basis van informatie van de Pensioenfederatie. Dit betreft 2% van het gemiddeld beheerd vermogen voor beleggingen in venture capital en 1,65% voor overige private equity strategieën.

Onder vermogensbeheerkosten zijn tevens de kosten voor bewaring en administratie van de beleggingen opgenomen.

Tenslotte zijn onder de vermogensbeheerkosten nog diverse andere kosten opgenomen die direct verband houden met vermogensbeheer dan wel geheel of gedeeltelijk toe te rekenen zijn aan vermogensbeheer. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om advieskosten, accountantskosten en interne kosten van het Pensioenfonds waaronder personeelskosten. Daarnaast omvatten de vermogensbeheerkosten de aan vermogensbeheer toe te rekenen kosten van het Algemeen Bestuur en het Bestuursbureau alsmede een deel van de toezichtskosten, kosten voor financieel beheer en projectkosten.

De wijze waarop vermogensbeheerkosten hiervoor zijn gepresenteerd, is gebaseerd op de aanbevelingen van de Pensioenfederatie. Deze aanbevelingen wijken af van de regels voor de presentatie van de vermogensbeheerkosten in de jaarrekening (zie toelichting [12] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds op pagina 125).

Ontwikkeling van de vermogensbeheerkosten

Ten opzichte van 2015 zijn de vermogensbeheerkosten met € 1,8 miljoen toegenomen. De belangrijkste redenen van deze toename zijn:

1. Een hogere toerekening van de indirecte kosten (€ 1,1 miljoen). Dit komt door:
 - a. Een afname van de directe pensioenuitvoeringskosten: hierdoor is een kleiner deel van de indirecte kosten aan pensioenuitvoering toegerekend (15% in 2016 versus 26% in 2015) en resteert een groter deel om toe te rekenen aan vermogensbeheer.
 - b. Een toename van het totaal aan indirecte kosten. Dit heeft diverse oorzaken, onder andere een toename in adviseurskosten en toezichtskosten;
2. Een hoger gemiddeld belegd vermogen (€ 18.843 miljoen over 2016 ten opzichte van € 18.664 miljoen over 2015). Dit leidde tot een gemiddelde toename in vermogensbeheerkosten van € 0,3 miljoen;
3. Binnen het belegd vermogen zijn de categorieën 'indirect vastgoed' en de beleggingen in de actieve mandaten 'hoogrenderende bedrijfsobligaties en 'staatsobligaties uit opkomende markten' relatief hard in omvang toegenomen ten opzichte van voorgaand jaar. Deze beleggingscategorieën kennen hogere vermogensbeheerkosten. Hier staat echter een verwacht hoger rendement tegenover.

Gelijktijdig zijn er ook enkele beleggingscategorieën met relatief hoge vermogensbeheerkosten waarvan de beleggingen in omvang zijn afgenomen. Hierbij valt te denken aan directe beleggingen in vastgoed, private equity en beleggingen in liquiditeitsfondsen.

Per saldo resulteerden deze veranderingen in een toename in de vermogensbeheerkosten van € 0,4 miljoen.

2.8.3 Transactiekosten

Achtergrond en totstandkoming

Transactiekosten zijn de kosten die gemaakt moeten worden om een (beleggings-)transactie tot stand te brengen en uit te voeren. Dit zijn over het algemeen geen kosten die aan de vermogensbeheerder worden betaald, maar kosten die bijvoorbeeld aan de beurs of aan een broker moeten worden betaald. Het verkrijgen van inzicht in deze kosten is niet eenvoudig omdat wereldwijd gewerkt wordt met zogenaamde ‘netto’ prijzen. Dit betekent dat de transactiekosten zijn ‘verborgen’ in de transactieprijzen.

Om een indicatie te geven van deze transactiekosten is gebruik gemaakt van schattingen. Het gaat dan met name om transacties in vastrentende waarden en bepaalde derivaten. Het Fonds heeft voor deze schattingen informatie gebruikt van de vermogensbeheerder. Omdat transactiekosten deel uitmaken van de transactieprijzen, is in het rendement reeds rekening gehouden met deze kosten.

Bestanddelen van de transactiekosten

De totale transactiekosten over 2016 bedroegen € 21,2 miljoen (2015: € 18,5 miljoen). € 14,3 miljoen hiervan betreft grove schattingen. De verdeling van de totale kosten is als volgt:

- In- en uitstapkosten bij beleggingsfondsen²³: € 1 miljoen (2015: € 1 miljoen)
- Aan- en verkoopkosten bij directe beleggingen: € 19 miljoen (2015: € 17 miljoen)
- Transactiekosten bij vastgoed: € 1 miljoen (2015: € 1 miljoen)

Onder in- en uitstapkosten bij beleggingsfondsen zijn opgenomen de door de vermogensbeheerder geschatte instapkosten gemaakt bij de uitbreiding van de beleggingen in indirect vastgoedfondsen.

Voor aan- en verkoopkosten bij aandelen- en futuretransacties zijn de werkelijk betaalde broker- en commissiekosten opgenomen voor een totaalbedrag van € 4 miljoen (2015: € 1 miljoen).

Het Fonds belegt ook in swaps. De hiermee gepaard gaande transactiekosten worden gedurende de looptijd van de swap verrekend met het rendement op de swap beleggingen.

De overige aan- en verkoopkosten hebben betrekking op vastrentende waarden en derivaten (valutatermijntransacties). Deze kosten zijn door de vermogensbeheerders geschat door een gemiddeld transactiekosten-percentages te relateren aan het werkelijke totale transactievolume (in euro's) per beleggingscategorie in 2016.

²³ Het Fonds beschikt niet over informatie over eventuele in- en uitstapkosten bij beleggingen in onderliggende fondsen van private equity. Deze zijn niet meegenomen.

De transactiekosten bij vastgoed houden verband met de verkoop- en verhuurkosten van het directe vastgoed en betroffen in 2016 onder meer verschuldigde overdrachtsbelasting en makelaarscourtage. Ook de advieskosten gemaakt bij de selectie van indirect vastgoedfondsen zijn opgenomen als transactiekosten vastgoed.

Ontwikkeling van de transactiekosten

De oorzaak van de toename in deze kosten is dat er in 2016 een aantal transitie heeft plaatsgevonden (afbouw beleggingen in grondstoffen en verschuiving beleggingen naar Small Caps), waardoor de transactievolumes hoger waren dan over 2015. De incidentele kosten van deze transitie in 2016 bedroegen € 5 miljoen (0,03% van het gemiddeld belegd vermogen). Deze € 5 miljoen is opgenomen in de € 19 miljoen aan- en verkoopkosten bij directe beleggingen. Zonder deze eenmalige transactiekosten zouden de transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen 0,09% bedragen over 2016 (0,10% in 2015).

Daarnaast zijn in 2016 ook transactiekosten voor beleggingen in swaps opgenomen. Vanaf verslagjaar 2016 geeft de vermogensbeheerder BlackRock inzicht in deze kosten op basis van grove schattingen. Daarvoor bestond dit inzicht niet. De kosten worden door BlackRock voor 2016 ingeschat op € 0,4 miljoen.

2.8.4 Kosten per beleggingscategorie

Bovenstaande vermogensbeheerkosten en transactiekosten kunnen toegerekend worden aan de verschillende beleggingscategorieën waarin het Fonds belegt. In de navolgende tabel is hiervan een overzicht gegeven:

	2016		2015		2014	
Beleggingscategorie bedragen in miljoenen euro's	Vermogens- beheerkosten	Transactie- kosten	Vermogens- beheerkosten	Transactie- kosten	Vermogens- beheerkosten	Transactie- kosten
Vastrentende waarden	12,7	12,4	11,2	11,4	8,8	19,7
Aandelen	1,7	4,5	1,7	0,9	1,3	1,6
Vastgoed	9,6	1,8	9,4	1,2	7,2	9,5
Grondstoffen	0,0	0,1	0,7	0,0	0,5	0,0
Alternatieven: Private Equity	0,5	0,0	0,6	0,0	0,8	0,0
Hedgefonds	0,0	0,0	0,1	0,0	0,3	0,3
Overige beleggingen	0,5	0,1	0,4	0,0	0,1	0,0
Overlay beleggingen	2,2	2,3	2,2	5,0	2,8	3,6
Niet te alloceren aan een beleggingscategorie	9,9	0,0	9,0	0,0	9,1	0,0
Totaal	37,1	21,2	35,3	18,5	30,9	34,7

Bovenstaande indeling is ontleend aan de indeling die DNB jaarlijks uitvraagt bij pensioenfondsen. Voor vastrentende waarden en vastgoed is deze indeling gelijk aan de indeling volgens de jaarrekening. In de jaarrekening maakt de categorie grondstoffen onderdeel uit van de

categorie aandelen terwijl deze in bovenstaande tabel separaat is vermeld. De beleggingen in private equity, hedge funds en overige beleggingen staan in de jaarrekening onder de categorie overige beleggingen. In bovenstaande tabel betreffen de overige beleggingen de liquiditeiten in de diverse portefeuilles die niet in geldmarktfondsen zijn geïnvesteerd. Voor een toelichting op de ontwikkeling van de vermogensbeheer- en transactiekosten per beleggingscategorie wordt verwezen naar paragraaf 2.8.2 'Vermogensbeheerkosten' respectievelijk naar paragraaf 2.8.3 'Transactiekosten'.

De stijging van de transactiekosten voor aandelen hield verband met de transitie die in 2016 in de aandelenportefeuille zijn doorgevoerd, hetgeen heeft geleid tot meer aandelentransacties. De afname van transactiekosten voor overlay beleggingen in 2016 ten opzichte van 2015 werd met name veroorzaakt door hogere volumes in valutatermijntransacties en hogere spreads vanwege een toegenomen volatiliteit op de valutamarkten in 2015.

Onder de kosten die niet te alloceren zijn aan een beleggingscategorie vallen bijvoorbeeld het bewaarloon, de kosten van het fiduciair beheer door de vermogensbeheerder en algemene kosten, zoals advieskosten, accountantskosten, toezichtskosten en personeelskosten.

2.8.5 Vergelijking van de vermogensbeheerkosten met andere pensioenfondsen

Het Fonds heeft deelgenomen aan de CEM Benchmarking vergelijking van vermogensbeheerkosten over het jaar 2015. Het CEM rapport over het jaar 2016 komt pas eind 2017 beschikbaar en is dus niet opgenomen in dit bestuursverslag.

Het CEM rapport geeft een vergelijking van Philips Pensioenfondsen met de mediaan van alle Nederlandse deelnemers aan CEM, en daarnaast ook een berekening van benchmark kosten op basis van de wereldwijde CEM database.

Uitkomsten van de vergelijking

De vermogensbeheerkosten van het Fonds bedragen over 2015 0,19% van het gemiddeld belegd vermogen, versus de mediaan van Nederlandse deelnemers van 0,37%. De vermogensbeheerkosten van Philips Pensioenfondsen zijn dus relatief laag. Bij deze vergelijking is echter geen rekening gehouden met verschillen tussen pensioenfondsen voor wat betreft beleggingsmix en beleggingsstijl (zoals intern of extern beheer, en actief of passief beheer).

CEM heeft daarnaast benchmark kosten berekend, waarvoor de wereldwijde CEM database gebruikt wordt. Deze database omvat gegevens van 291 pensioenfondsen.

De benchmark kosten zijn wel gecorrigeerd voor de beleggingsmix van het Fonds. Over 2015 bedroegen deze CEM benchmark kosten 0,25% en derhalve lag het Fonds daar 0,06% onder. De oorzaak hiervan is voornamelijk dat Philips Pensioenfondsen in vergelijking met de overige deelnemers in hogere mate passief belegt in plaats van actief.

2.8.6 Relatie van de vermogensbeheerkosten met fondsrendement en risicoprofiel

In de hiernavolgende tabel worden de vermogensbeheer- en transactiekosten weergegeven in relatie tot het rendement van het Fonds:

	2016	2015	2014
Bruto rendement	10,38%	0,34%	19,87%
Vermogensbeheerkosten (verrekend met rendement) ²⁴	-0,05%	-0,04%	-0,04%
Transactiekosten (verrekend met rendement)	-0,11%	-0,10%	-0,21%
Gerapporteerd rendement (in jaarverslag)²⁵	10,22%	0,20%	19,62%
Vermogensbeheerkosten (separaat vermeld in jaarrekening) ²⁴	-0,15%	-0,15%	-0,14%
Transactiekosten (separaat vermeld in jaarrekening)	-0,00%	-0,00%	-0,00%
Netto rendement	10,07%	0,05%	19,48%

De vermogensbeheerkosten hangen samen met de beleggingsstrategie die een fonds hanteert, en de wijze waarop deze strategie wordt vertaald naar beleggingsmandaten. In het algemeen kan men stellen dat beleggingscategorieën met een hoger verwacht rendement en risico (bijvoorbeeld indirect vastgoed of aandelen) hogere kosten met zich meebrengen dan staatsobligaties, die een lager verwacht rendement en risico kennen.

71

Vermogensbeheerkosten hangen ook samen met de wijze waarop de beleggingsstrategie wordt geïmplementeerd. Het Fonds hanteert als principe ('investment belief'), dat passief wordt belegd tenzij het Fonds verwacht dat de extra kosten die gepaard gaan met actief beheer meer dan gecompenseerd worden door een hoger verwacht rendement, of een passieve implementatie niet mogelijk is. Er vindt dus een afweging plaats of de extra kosten van actief beheer opwegen tegen het verwachte extra rendement dat actief beheer oplevert. Deze aanpak heeft tot gevolg dat het grootste deel van het vermogen van het Fonds passief wordt belegd.

Vergeleken met andere pensioenfondsen zijn de vermogensbeheerkosten van Philips Pensioenfonds relatief laag. Dit kan deels verklaard worden door een relatief grote weging naar vastrentende waarden. Hoewel het Fonds is opgeschoven naar een hoger risicoprofiel van de beleggingen, wordt nog altijd strategisch 60% in vastrentende waarden belegd. Maar daarnaast spelen ook de hoofdzakelijk passieve invulling van de portefeuille en de minimale allocatie naar private equity, hedge fondsen en andere alternatieve assets, een belangrijke rol.

²⁴ De vermogensbeheerkosten (verrekend met rendement) opgeteld met de vermogensbeheerkosten (separaat vermeld in de jaarrekening) is gelijk aan het totaal aan vermogensbeheerkosten (als percentage van het gemiddeld belegd vermogen).

²⁵ Het gerapporteerde rendement is berekend op basis van werkelijke cijfers. Het in deze tabel vermelde bruto rendement en netto rendement zijn van dit gerapporteerde rendement afgeleid.

2.9 Verwachtingen 2017

In deze paragraaf worden verschillende verwachte ontwikkelingen in 2017 aangestipt.

Beleggingen

- Ten aanzien van de vastgoedallocatie was per ultimo 2016 de portefeuille nog in opbouw. Dit betekent dat binnen de allocatie nog een belangrijk deel in beursgenoteerde onroerendgoedbeleggingen (veelal zogenaamde REITS) en 'Cash' belegd is. De verwachting is dat in 2017 de vastgoedallocatie verder gevuld wordt met beleggingen in indirect niet-beursgenoteerd onroerend goed.
- Philips Pensioenfonds ziet, net als veel andere beleggers en adviseurs, een aantal redenen om aan te nemen dat de rente de komende periode gaat stijgen. Zo hebben we sinds het tweede kwartaal van 2016 een doorzettend economisch herstel gezien in de eurozone. Het economisch herstel is nog verder gevorderd in de Verenigde Staten. Ook is de inflatie toegenomen. De verkiezingswinst van Donald Trump speelt ook een rol. Trump wil de belastingen verlagen. Dit moet de economie een extra zet in de rug geven. Dit kan de inflatie in de VS verder doen aanwakkeren en de Amerikaanse centrale bank ertoe zetten de beleidsrente sneller te verhogen. Maar ook in Europa zal de Europese Centrale Bank naar verwachting het monetaire beleid minder stimulerend maken. Dit alles heeft in de afgelopen maanden al geleid tot een stijging van de rente op kapitaalmarkten.

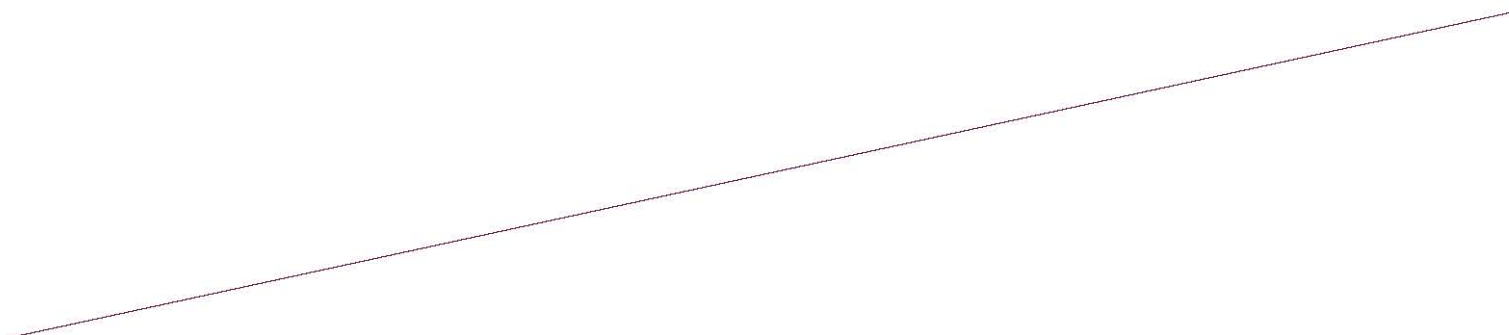
Pensioenen

- De wettelijke richtlijn voor de pensioenleeftijd in Nederland is 67 jaar. Vanaf 1 januari 2018 wordt de wettelijke pensioenrichtleeftijd aangepast naar 68 jaar. Welke gevolgen deze wijziging heeft voor de Philips-pensioenregeling, is nog niet bekend. Philips en de vakorganisaties bespreken in het cao-overleg hoe de pensioenregeling aangepast moet worden aan deze wettelijke wijziging.

Organisatie Philips Pensioenfonds

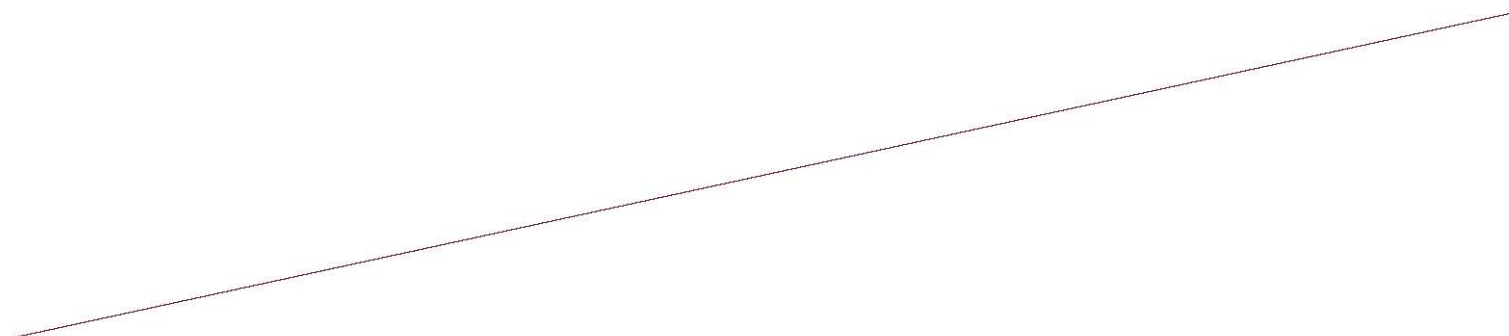
- Verwacht wordt dat in 2017 het aantal medewerkers van het Fonds licht stijgt. Dit houdt verband met de toegenomen eisen die aan het Fonds worden gesteld op het gebied van interne beheersing.

Eindhoven, 23 mei 2017
Het Algemeen Bestuur

3 Intern toezicht

2016

Het bestuur van Philips Pensioenfonds ingericht als one tier board volgens het omgekeerd gemengd model. Het omgekeerd gemengd model wordt gekenmerkt door het, binnen één Algemeen Bestuur, hebben van uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders met ieder (deels) eigen taken (zie ook paragraaf 1.2.2 'Structuur'). Binnen het Algemeen Bestuur zijn de niet-uitvoerende bestuurders belast met het intern toezicht. De niet-uitvoerende bestuurders hebben als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Ook zijn zij belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. Het intern toezicht betreft in zijn toezicht de naleving van de Code Pensioenfonds (zie paragraaf 2.5.1 'Code Pensioenfonds').

De invulling van het intern toezicht bij Philips Pensioenfonds is ingericht langs de volgende lijnen:

- De organisatie en de processen zijn zodanig ingericht dat er de nodige 'checks and balances' zijn, dat er voldoende 'countervailing power' is tussen enerzijds de niet uitvoerende bestuurders en anderzijds de uitvoerende bestuurders (verder: "het Uitvoerend Bestuur"), en dat er waarborgen zijn voor integer handelen.
- Het Uitvoerend Bestuur legt verantwoording af aan het niet-uitvoerend bestuur en wordt daarover kritisch bevraagd.
- Het niet-uitvoerend bestuur legt verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van de bevoegdheden aan het Verantwoordingsorgaan.
- Het niet-uitvoerend bestuur verlaat zich niet alleen op rapportages van het Uitvoerend Bestuur, maar gebruikt ook rapportages van onafhankelijke derden bij zijn oordeelsvorming.
- Het niet-uitvoerend bestuur laat zich waar nodig ondersteunen bij de uitoefening van zijn toezichtstaken.

Het niet-uitvoerend bestuur evalueert de invulling van zijn toezichtrol en het functioneren van het Uitvoerend Bestuur periodiek.

De invulling van het intern toezicht vraagt, op grond van de bovenvermelde inrichting, om het stellen van specifieke eisen aan enerzijds de mensen en anderzijds de organisatie.

De mensen

Het Fonds heeft een geschiktheidsplan waarin is vastgelegd over welke deskundigheid, competenties en professioneel gedrag bestuursleden dienen te beschikken. Hierbij wordt rekening gehouden met de deels verschillende eisen die worden gesteld aan de leden van het Uitvoerend Bestuur en de niet-uitvoerend bestuurders.

Basis voor een goede invulling van het intern toezicht is dat de niet-uitvoerend bestuurders deskundig zijn, onafhankelijk opereren en als collectief over voldoende 'countervailing power' beschikken ten opzichte van de uitvoerend bestuurders. In het geschiktheidsplan zijn elementen opgenomen die specifiek voor de niet-uitvoerend bestuurders gelden en verband houden met de voor het vervullen van de intern toezichtrol vereiste deskundigheid, competenties en professioneel gedrag. In het verslagjaar hebben, in het licht van het geschiktheidsplan, opleidingen plaatsgevonden tijdens de jaarlijkse opleidingsdagen in juli (zie ook paragraaf 2.5.5 'Geschiktheid van het Algemeen Bestuur'). Ook hebben er op verschillende momenten tijdens de middagsessies van de vergaderingen van het Algemeen Bestuur opleidingen plaatsgevonden. Onderwerpen die in dit kader behandeld zijn, betreffen onder meer het beleggingsproces en de beleggingsorganisatie, het managen van uitbestedingsrelaties, de werking van het omgekeerd gemengd bestuursmodel, IT en integriteit. Daarnaast hebben diverse niet-uitvoerend bestuurders in het kader van de geschiktheidsmatrix en de gewenste ontwikkeling specifieke externe opleidingen gevolgd.

Het niet-uitvoerend bestuur evalueert als collectief jaarlijks zijn eigen functioneren, waaronder begrepen de invulling van de intern toezichtrol en het functioneren van het Uitvoerend Bestuur. De collectieve zelfevaluatie heeft in december 2016 plaatsgevonden onder begeleiding van een externe deskundige en stond geheel in het teken van het thema 'Intern Toezicht'. Naar aanleiding van de zelfevaluatie zijn een aantal concrete actiepunten geformuleerd (zie ook paragraaf 2.5.4), die aansluiten bij de bevindingen uit een onderzoek dat De Nederlandsche Bank in het verslagjaar bij diverse pensioenfondsen (waaronder Philips Pensioenfondsen) heeft verricht naar het functioneren van gemengde besturen.

Verder komt de invulling van de intern toezichtrol aan de orde in de individuele evaluatie, die de voorzitter jaarlijks met alle bestuursleden houdt. In deze gesprekken wordt, tegen de achtergrond van de geschiktheidseisen en het functieprofiel, ook de status van de individuele ontwikkeling van de bestuursleden besproken.

In een apart overleg op kwartaalbasis, dat plaatsvindt buiten de aanwezigheid van het Uitvoerend Bestuur, staat het niet-uitvoerend bestuur nader stil bij de verschillende punten van toezicht, de follow up daarvan en de identificatie van aandachtspunten voor de komende periode. Ook evalueert het niet-uitvoerend bestuur tijdens dit overleg het functioneren van het Uitvoerend Bestuur en de wijze waarop het Uitvoerend Bestuur zijn taak invult. De voorzitter geeft terugkoppeling aan de algemeen directeur over de bevindingen van het niet-uitvoerend bestuur, waarbij de diverse toezichtsonderwerpen de revue passeren. Het niet-uitvoerend bestuur heeft in 2016 de opzet van zijn onderlinge overleggen geëvalueerd. Dit heeft er onder andere toe geleid dat is besloten om volgens een meer gestructureerde opzet en met een vaste indeling van de agenda te werken zodat wordt gewaarborgd dat alle relevante onderwerpen aan de orde komen. Verder is besloten met ingang van 2017 te gaan werken met een naar thema's ingericht 'jaarplan Intern Toezicht'. Ook is besloten om in 2017 de bevoegdheidsverdeling tussen de uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders te evalueren evenals de wijze waarop de Audit & Risk commissie de niet-uitvoerende bestuurders ondersteunt (zie onder 'de organisatie').

De organisatie

Het niet-uitvoerend bestuur laat zich ondersteunen door de Audit & Risk commissie bij het toezicht op de risicobeheersing, het beleggingsbeleid en de financiële informatieverschaffing (zie ook paragraaf 1.2.2 'Structuur'). In de Audit & Risk commissie wordt, in het kader van de ondersteuning bij het uitoefenen van toezicht door het niet-uitvoerend bestuur diepgaand ingezoomd op bepaalde onderdelen van de kwartaalrapportage. Ook wordt, in het kader van het toezicht op het beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan, specifiek ingezoomd op onderwerpen waarvan het Algemeen Bestuur heeft aangegeven deze van belang te achten, bijvoorbeeld via zogeheten 'deep dives'. In 2016 hebben deep dives plaatsgevonden over de thema's derivaten en leverage. Verder spreekt de Audit & Risk commissie met zowel de externe actuaris als de externe accountant over hun bevindingen naar aanleiding van de jaarlijkse controle van de jaarrekening van het Fonds. Het niet-uitvoerend Bestuur voert op verzoek van de Audit & Risk commissie eenmaal per twee jaar een separaat onderzoek uit naar de kwaliteit van de interne beheersing. Het meest recente onderzoek heeft in 2015 plaatsgevonden; het volgende onderzoek is in 2017 gepland.

De Audit & Risk commissie laat zich bij haar taakuitoefening onafhankelijk ondersteunen door de integraal risicomanagers van het Fonds. Met het 'onafhankelijk ondersteunen' wordt bedoeld dat de in dit verband gegeven adviezen tot stand komen onder verantwoordelijkheid van IRM. De integraal risicomanagers rapporteren eenmaal per kwartaal rechtstreeks aan de Audit & Risk commissie over incidenten en de werking van de risico controle matrix (RCM). Verder geven de integraal risicomanagers ook bij belangrijke beleidsvoorstellen die in het Algemeen Bestuur worden behandeld een onafhankelijke (IRM) beoordeling. In het verslagjaar is naar aanleiding

van de bespreking van de incidentenrapportages in de Audit & Risk commissie bijzondere aandacht besteed aan de dienstverlening door PGGM. Op initiatief van de Audit & Risk commissie zijn via het Algemeen Bestuur aanvullende acties uitgezet teneinde tot een verdere verbetering te komen.

Om te waarborgen dat de niet-uitvoerend bestuurders hun intern toezichtrol goed kunnen vervullen, zijn binnen het Fonds processen ingericht die erop zien dat het Uitvoerend Bestuur op adequate wijze verantwoording aflegt aan het niet-uitvoerend bestuur. Uitgangspunt hierbij is dat het niet-uitvoerend bestuur over alle informatie beschikt ten aanzien van de activiteiten van het Uitvoerend Bestuur die nodig is voor een adequate invulling van het intern toezicht. Het afleggen van verantwoording door het Uitvoerend Bestuur c.q. het afnemen van verantwoording door het niet-uitvoerend bestuur vindt zowel schriftelijk als mondeling plaats.

Het Uitvoerend Bestuur brengt de volgende schriftelijke rapportages uit aan het niet-uitvoerend bestuur:

- een wekelijkse update betreffende de dekkingsgraad
- een maandrapportage
- een kwartaalrapportage.
- eens per half jaar een rapportage over de beheersing van strategische risico's (strategische risicomanagement-rapportage)

De laatste twee rapportages worden uitvoerig behandeld tijdens de vergaderingen van het Algemeen Bestuur, waarbij het Uitvoerend bestuur hierover door het niet-uitvoerend bestuur kritisch wordt bevraagd. Uit de besprekingen van de rapportages zijn gedurende het verslagjaar regelmatig actiepunten voor het Uitvoerend Bestuur voortgekomen. Het betreft onder meer de communicatie over de financiële situatie van het Fonds naar aangeslotenen, de performance van PGGM, en de allocatie naar verschillende beleggingscategorieën (waaronder indirect onroerend goed en hypotheek). Verder heeft het Algemeen Bestuur in het verslagjaar besloten om vanaf 2017 ook maandrapportages in de bestuursvergaderingen te bespreken.

Daarnaast wordt er door onafhankelijke externe partijen gerapporteerd over de door het Uitvoerend Bestuur uitgevoerde activiteiten. De rapporteurs komen de opgestelde rapporten desgewenst in het Algemeen Bestuur of de Audit & Risk commissie toelichten, alwaar het niet-uitvoerend bestuur gelegenheid heeft om de rapporteurs kritisch te bevragen. Rapportages van onafhankelijke externen zijn in de eerste plaats de eerdergenoemde rapportages van de externe accountant en de externe actuaar. Daarnaast kunnen er, al dan niet op verzoek van het niet-uitvoerend bestuur, ad hoc-rapportages worden opgesteld over uiteenlopende onderwerpen. In 2016 is er onder meer door onafhankelijke deskundigen gerapporteerd over de implementatie van de nieuwe pensioenbeheerder (PGGM) en de inrichting van het vermogensbeheer,

Eerder in dit hoofdstuk is aangegeven dat het afleggen/afnemen van verantwoording ook mondeling plaatsvindt. Dit gebeurt onder meer tijdens:

- de vergaderingen van het Algemeen Bestuur. Op de agenda's van het Algemeen Bestuur zijn met regelmaat punten vermeld die een vorm van toezicht op c.q. terugkoppeling van het Uitvoerend Bestuur vormen. Daarnaast wordt ook bij andere agendapunten door de niet-uitvoerende bestuurders kritisch gevraagd naar nadere details omtrent de uitvoering en de dagelijkse gang van zaken.

- de vergaderingen van de Audit & Risk commissie. Zoals hiervoor vermeld, staat ieder kwartaal de bespreking van de incidentenrapportage en de rapportage over de opzet en werking van de risico controle matrix op de agenda. Het Uitvoerend Bestuur wordt hierover door de Audit & Risk commissie uitvoerig bevraagd.

de wekelijkse afstemming en de tussentijdse contacten tussen de voorzitter van het Algemeen Bestuur en de algemeen directeur en tijdens andere overleggen tussen leden van het niet-uitvoerend bestuur en het Uitvoerend Bestuur. Hierbij wordt niet alleen gesproken over de voorbereiding van komende vergaderingen, maar houdt de voorzitter, als 'vooruitgeschoven post' van de niet-uitvoerend bestuurders vinger aan de pols bij de lopende zaken en hoe het Uitvoerend Bestuur daarmee omgaat.

4 Verantwoording

2016

Oordeel Verantwoordingsorgaan 2016

Algemeen

Het Bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan (hierna VO) over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Concreet heeft het VO de bevoegdheid een algemeen oordeel te geven over het handelen van het Bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie waaronder de bevindingen van het intern toezicht, over het door het bestuur gevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst.

Wat heeft het VO in 2016 gedaan?

Het VO vergaderde in 2016 onderling 10 keer en vier keer met (een delegatie van) het Algemeen Bestuur. Zeswekelijks was er overleg tussen voorzitter en secretaris van het VO en de voorzitter van het Uitvoerend Bestuur. Daarnaast heeft het VO overleg gevoerd met de externe accountant van het Fonds en de certificerende actuaris.

Het VO kent een beleid voor deskundigheidsbevordering. In de afgelopen periode is op de opleidingsdagen aandacht geschonken aan onder meer Pensioencommunicatie, de rol van het VO binnen het bestuursmodel en kenmerken van een nieuw model pensioenfonds, het Algemeen Pensioenfonds (APF). Ook is er een informatiebijeenkomst gehouden met een extern actuaris over de wijze waarop een pensioenfonds de pensioenpremie kan/mag bepalen en welke methoden door pensioenfondsen zoal worden toegepast.

Verder heeft het VO deel genomen aan een deel van de opleidingsactiviteiten voor de leden van het bestuur.

Informatievoorziening VO door Bestuur

In het afgelopen jaar is in overleg met het VO een nieuw Reglement VO tot stand gekomen. In het Reglement is onder meer duidelijk omschreven welke informatie op welk moment aan de leden van het VO wordt verstrekt.

Samenstelling VO

In het VO zijn de deelnemers en de pensioengerechtigden evenredig op basis van onderlinge getalsverhoudingen vertegenwoordigd: één lid gekozen door de werknemers, vier leden gekozen door de pensioengerechtigden. Verder is de werkgever vertegenwoordigd met één lid. Zowel van werkgevers- als werknemerskant is er voorzien in een plaatsvervangend lid. Om goed op de hoogte te blijven nemen zij structureel deel aan de vergaderingen. Als gevolg van zijn vertrek bij de onderneming heeft de voorzitter van het VO, de heer Roger Poulssen per 1 mei 2016 zijn functie neergelegd. De heer Peter Boost is tot zijn opvolger gekozen. Om in de ontstane vacature te voorzien zijn in het najaar verkiezingen gehouden onder de werknemers. Mevrouw Christiane van der Wateren is gekozen en vervolgens door het Algemeen Bestuur per 1 februari 2017 benoemd tot werknemers vertegenwoordiger. Als plaatsvervangend lid heeft zij het huidige plaatsvervangend lid, mevrouw Karin Aalbertsen, aangewezen. De huidige samenstelling van het VO staat vermeld op pagina 18 van dit jaarverslag.

Het VO is Roger Poulssen veel dank verschuldigd voor de prettige en productieve wijze waarmee hij zijn lidmaatschap en voorzittersrol heeft vervuld en de bijdrage die hij daarmee sinds 2008 heeft geleverd aan het Philips Pensioenfonds.

Advisering gedurende 2016

Naast het afleggen van verantwoording aan het VO is het bestuur ook verplicht aan het VO advies te vragen over onder meer de vorm en inrichting van het intern toezicht, de

uitvoeringsovereenkomst, de klachtenprocedure, de samenstelling van de feitelijke premie en de hoogte van de componenten daarvan, en het communicatiebeleid.

Gedurende het verslagjaar is door het Bestuur advies gevraagd aan het VO over de volgende onderwerpen:

- Aanpassing berekeningswijze van de kostendekkende premie en aanpassing indexatiestaffel;
- Uitvoeringsovereenkomst (UOK) met Philips Lighting; en het wijzigen/ aanvullen van de uitvoeringsovereenkomst met Royal Philips;

Het VO heeft een positief advies uitgebracht over het sluiten van een afzonderlijke uitvoeringsovereenkomst met Philips Lighting en een addendum op de bestaande uitvoeringsovereenkomst met Royal Philips. Nieuwe c.q. gewijzigde overeenkomsten waren noodzakelijk geworden door de afsplitsing van Philips Lighting van Royal Philips. De nieuwe UOK met Philips Lighting is inhoudelijk vrijwel gelijk aan die van Royal Philips welke per 1 januari 2014 is ingegaan, en voor onbepaalde tijd is aangegaan met mogelijkheid tot opzegging. Wel is afgesproken dat de pensioenregelingen tot eind 2018 gelijk zullen blijven.

Het VO is er niet in geslaagd met een advies te komen over het besluit van het bestuur inzake de aanpassing van de berekeningswijze van de kostendekkende premie en aanpassing van de indexatiestaffel. Er was een te groot en onoverbrugbaar verschil van mening tussen de leden van het VO over de aanpassing van de premiemethodiek. Voor een aantal VO leden was het ontbreken van nadere, aanvullende informatie van het Bestuur die kon bijdragen aan het maken van een goede evenwichtige afweging van de belangen van alle aangeslotenen bij het Fonds daar mede debet aan. De omstandigheid dat het Bestuur niet voorafgaand aan het op 26 januari 2016 genomen bestuursbesluit aan het VO advies heeft gevraagd, heeft naar de mening van een aantal VO leden een verstorende invloed gehad op het adviestraject. Het adviestraject is mede daardoor moeizaam, langdurig en onbevredigend verlopen. Een advies dat voldoet aan de statutaire bepalingen voor een meerderheid bleek niet haalbaar. Wel is de inhoudelijke motivering van de verschillende opvattingen binnen het VO – waaronder een alternatief oplossingstraject – zijn schriftelijk ter kennis gebracht van het Bestuur. Het Bestuur heeft, na de mededeling van het VO dat het niet tot een advies heeft kunnen komen, laten weten het op 26 januari 2016 genomen en per 1 april 2016 doorgevoerde besluit te handhaven.

Algemeen oordeel 2016

Het VO is over het geheel genomen positief over het door het AB gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. Het bestuur is op een verantwoorde wijze omgegaan met de ontwikkelingen die zich in het verslagjaar hebben voorgedaan en heeft daarop op adequate wijze ingespeeld. Ook de opsplitsing van Philips in twee afzonderlijke maatschappijen en de pensioenbelangen van de medewerkers van Philips Lighting is door het AB goed ondersteund. Het VO complimenteert het bestuur (AB) met de vrijwel vlekkeloos verlopen overgang naar de nieuwe uitvoerder van het pensioenbeheer per 1 januari 2016.

Bij de feitelijke uitvoering door PPGM deden zich tekortkomingen voor. Het betrof onjuistheden en gebrekkige communicatie met deelnemers in een aantal gevallen. Dat vergde en kreeg nadere aandacht van bestuur om zeker te stellen dat in de toekomst aan het hoge serviceniveau van PPF kan worden voldaan.

Door alle betrokkenen is met veel deskundigheid en inzet bijzonder veel werk verzet. Wij spreken daarover onze waardering uit.

Zonder aan dit algemeen oordeel afbreuk te doen doet het VO onderstaand op enkele specifieke onderwerpen suggesties voor aandachts- of verbeterpunten.

Beleidsgerichte oordelen en adviezen VO

Algemene gang van zaken

Doelstellingen en ambitie PPF 2016

Het Algemeen Bestuur (AB) heeft zowel een financiële ambitie als een ambitie op communicatiegebied geformuleerd. De financiële ambitie houdt in dat het Fonds een waardevast pensioen voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers wil bieden en een waardevast pensioen voor pensioenopbouwers (medewerkers Royal Philips en Philips Lighting). Randvoorwaarden zijn de gekozen risicogrenzen, (kosten)efficiëntie en een maatschappelijk verantwoorde uitvoering. Hierbij wordt gewerkt met een voortschrijdende horizon van 15 jaar. Net als in 2015 is het in 2016 niet mogelijk gebleken deze ambitie te concretiseren in de vorm van een verhoging van de pensioenen. Het VO is van oordeel dat de lange periode van - voor pensioenfondsen - negatieve economische omstandigheden het AB geen ruimte bood voor een betere uitkomst. Het VO realiseert zich dat het bestuur periodiek evalueert of de uitgesproken ambitie nog wel haalbaar en realistisch is binnen de vastgestelde periode en deze zo nodig bijstelt. Het VO adviseert het Bestuur om uitgebreider richting de belanghebbenden te communiceren over de evaluatie van de ambitie, waarbij ook wordt ingegaan op de mogelijkheid tot inhaalindexatie.

Communicatie met aangeslotenen

De communicatie-ambitie van het Fonds is bij te dragen aan het financieel bewustzijn van zijn deelnemers door de deelnemers:

- overzicht te verschaffen van hun persoonlijke pensioensituatie bij Philips;
- inzicht te bieden in het benodigde pensioeninkomen; en
- indien nodig of gewenst geacht aanzetten tot het ondernemen van acties.

Het VO is van oordeel dat het Fonds door de inzet van een actueel gehouden website met persoonlijke pensioeninformatie in MijnPPF, een pensioenplanner, persoonlijke brieven, het kwartaalblad Generaties en mondelinge dialoogsessies voor alle aangesloten op een drietal locaties in Nederland (Drachten, Eindhoven, Amsterdam) de aangeslotenen goed poogt te bereiken.

Philips Pensioenfonds: Toekomstvisie

Eind 2015 heeft DNB pensioenfondsbesturen (en dus ook PPF) verzocht aandacht te schenken aan hun toekomstperspectief. Begin 2016 heeft het AB zijn zienswijze vastgelegd in de 'notitie toekomstvisie en strategie'. Daar komt bij het nieuwe 'pensioencontract' dat de regering in het vooruitzicht heeft gesteld voor 2019, terwijl de huidige CDC-periode eind 2018 afloopt. De sociale partners kunnen daarop niet wachten en zullen tijdig in overleg moeten treden over een nieuwe of herziene pensioenovereenkomst voor de periode vanaf 2019.

Het VO adviseert het bestuur op korte termijn de mogelijke toekomstperspectieven van het pensioenfonds in kaart te brengen en met het VO te delen.

Indexatiebeleid

Het Bestuur heeft in 2016 besloten geen indexatie toe te kennen. De achterstand in indexatie staat vermeld in het jaarverslag op pagina 46. Naar het oordeel van het VO is deze beslissing in lijn met de uitgangspunten van een bestendig indexatiebeleid.

Kosten en rendement vermogensbeheer

PPF laat de kosten voor vermogensbeheer extern beoordelen door CEM-benchmarking. Het VO vindt dat een goede zaak. Uit de rapporten blijkt dat PPF met zijn (voornamelijk) passieve

beleggingsstijl lage beleggingskosten maakt, lager zelfs dan gemiddeld voor de relevante peer-group. Uit het jaarverslag 2016 blijkt tevens dat de vermogens-beheerkosten sinds 2013 zijn gedaald.

Het is voor het VO lastig te beoordelen of het beleggingsrendement van het Fonds - gelet op o.a. de verplichtingenstructuur van het Fonds en de risicohouding - optimaal is. Ziet het AB mogelijkheden om het VO daarin meer inzicht te geven en comfort te bieden dat de beleggingsopbrengsten op een adequaat niveau liggen rekening houdend met de specifieke omstandigheden van PPF.

Beloningsbeleid

PPF past de Code Pensioenfondsen toe. De Code schrijft een 'beheerst en duurzaam beloningsbeleid' voor. Het VO verzoekt het bestuur in het jaarverslag meer uitgebreid en transparant inzicht te geven in de beloningen en het beloningsbeleid van het Fonds.

Intern toezicht

In 2016 heeft DNB bij enkele pensioenfondsen, waaronder PPF, een onderzoek uitgevoerd naar de werking van het omgekeerd gemengd model. Eén van de aanbevelingen van DNB is ervoor zorgen dat de niet-uitvoerende bestuurders (NUB-ers) over hun interne toezichttaak verantwoording afleggen aan het VO.

In het Oordeel 2015 heeft het VO overigens daarop ook aangedrongen. Het VO beveelt het bestuur aan te bezien hoe aan e.e.a. invulling kan worden gegeven.

Het VO beveelt het bestuur voorts aan dat wordt aangegeven welke normen het Intern Toezicht hanteert bij het uitoefenen van haar taken. De normen zoals gepubliceerd door de Vereniging van Intern Toezichthouders Pensioenfondsen (VITP) kunnen daarvoor in aanmerking komen.

Het VO staat open voor het leveren van een bijdrage aan de implementatie van de door DNB gedane aanbevelingen.

Reactie Algemeen Bestuur

Het Algemeen Bestuur dankt het Verantwoordingsorgaan (hierna 'VO') voor zijn inspanningen in het afgelopen jaar en spreekt zijn waardering uit voor het werk van het VO. Het Algemeen Bestuur is verheugd over het feit dat het VO over het geheel genomen positief is over het beleid van het Bestuur en de uitvoering daarvan. Het VO benoemt ook enkele aandachts- en verbeterpunten. Het Bestuur zal aan de adviezen van het VO bij deze punten de nodige aandacht schenken en het VO informeren over de opvolging daarvan.

De opmerkingen van het VO over de gang van zaken rond het besluit tot aanpassing van de berekeningswijze van de kostendekkende premie en de indexatiestafel, geven het Bestuur aanleiding om daar kort bij stil te staan. Het Bestuur heeft pas in een laat stadium advies gevraagd over dit besluit, omdat het op basis van een juridisch advies meende dat het besluit niet adviesplichtig was. Desondanks is daarna besloten het VO alsnog in de gelegenheid te stellen advies uit te brengen. In het kader van de adviesaanvraag is aangegeven, dat het Bestuur op geen enkele manier de intentie heeft gehad om aan het VO een wettelijke adviesrecht te onthouden. Aan het VO is medegedeeld, dat indien het VO negatief zou adviseren, het Bestuur het besluit in heroverweging zou nemen. Daarmee is naar het oordeel van het Bestuur gehandeld op een manier, die in lijn is met de bedoeling van de Pensioenwet.

Tot slot is het van belang om op te merken, dat het Bestuur meent dat het op grond van de voorliggende informatie een evenwichtig besluit heeft genomen over deze kwestie. Alle informatie die het Bestuur bij zijn besluitvorming heeft betrokken, is eveneens aan het VO verstrekt. Het Bestuur betreurt het dat bij enkele leden van het VO kennelijk een ander beeld is ontstaan.

5 Philips Pensioenfonds in cijfers

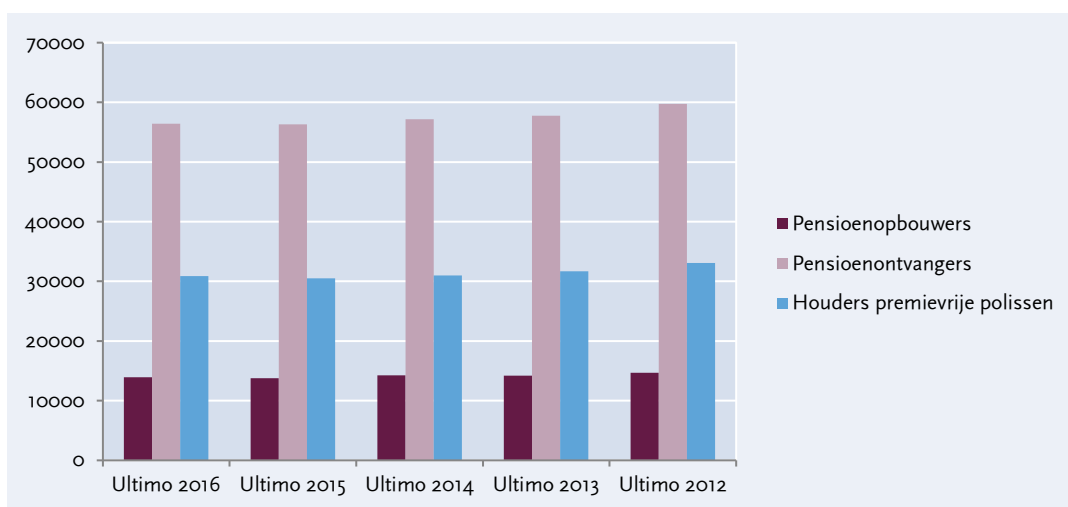
2016

5.I Kerncijfers: vijfjarenvergelijking

Bedragen in miljoenen euro's

5.I.I Pensioenen

Aantal deelnemers	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014	Eind 2013	Eind 2012
Pensioenopbouwers	13.912	13.788	14.243	14.186	14.668
Pensioenontvangers	56.411	56.329	57.183	57.751	59.720
Houders premievrije polissen	30.895	30.483	30.988	31.663	33.093
Totaal	101.218	100.600	102.414	103.600	107.481

Premies	2016	2015	2014	2013	2012
Werkgever	210	204	232	244	209
Werkgever koopsommen	3	2	1	1	2
Werknemers pensioenregeling	15	14	5	0	0
Werknemers vrijwillige verzekeringen	1	1	1	1	1
Totaal	229	221	239	246	212

Uitkeringen	2016	2015	2014	2013	2012
Pensioenen	674	683	694	704	716
Uitgaande waardeoverdrachten individueel	4	4	11	6	4 ²⁶
Totaal	678	687	705	710	720

²⁶ In het jaarverslag 2012 was ten onrechte € 0 opgenomen bij waardeoverdrachten individueel.

Indexaties (in %)	2016	2015	2014	2013	2012
Pensioenopbouwers in het Philips flex pensioen	0	0	2,05	0	0
Pensioenopbouwers in het Philips Executives Pension Plan	0	0	0,45	0	0
Indexatie pensioenontvangers en houders premievrije polissen	0	0	0,30	0	0

5.1.2 Beleggingen

Verdeling belegd vermogen ²⁷	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014	Eind 2013	Eind 2012
Vastgoed	2.027	1.904	1.781	790	684
Aandelen	6.040	5.145	5.062	2.526	2.319
Vastrentende waarden	10.936 ²⁸	10.377 ²⁸	10.905 ²⁸	10.417	10.798
Overig	-127 ²⁹	142 ²⁹	87 ²⁹	1.156	1.437
Totaal	18.876	17.568	17.835	14.889	15.238

Resultaten beleggingen (in %)	2016	2015	2014	2013	2012
Direct vastgoed			12,6	43,9	4,4
Indirect vastgoed ³⁰	5,0	5,1	5,2	5,4	0,7
Aandelen	10,9	8,3	16,2	18,1	15,5
Vastrentende waarden	10,7 ²⁸	1,2 ²⁸	27,4 ²⁸	-4,3	13,5
Totaal beleggingsresultaat³¹	10,2	0,2	19,6	0,9	12,9

²⁷ In paragraaf 6.5 'Toelichting op de balans' zijn de beleggingen voor risico pensioenfonds gebaseerd op een andere grondslag (RJ610). Deze cijfers zijn exclusief de beleggingen voor risico deelnemers.

²⁸ Marktwaaarde en rendement vastrentende waarden is exclusief swap overlay voor 2014, 2015 en 2016.

²⁹ Deze post bestaat in 2014, 2015 en 2016 voornamelijk uit de beleggingscategorieën grondstoffen, cash, currency overlay en swap overlay. In voorgaande jaren waren de allocaties hoogrenderende bedrijfsobligaties en staatsobligaties uit opkomende markten opgenomen onder de post 'Overige'. Deze allocaties staan vanaf 2014 onder vastrentende waarden. Tot 2014 was de swap overlay onder vastrentende waarden gerapporteerd. Vanaf 2014 is deze overlay onder de post 'Overige' opgenomen.

³⁰ Vanaf 2015 is het rendement op vastgoed niet meer uitgesplitst in direct en indirect vastgoed maar als één totaalrendement op 'Vastgoed' weergegeven. Dit komt omdat het aandeel van direct vastgoed op de gehele vastgoedportefeuille zeer beperkt is. De jaren 2014 en eerder is deze splitsing nog wel van toepassing.

³¹ Het totaal beleggingsresultaat vanaf 2014 is inclusief afdekking rente-, valuta- en inflatierisico.

5.1.3 Financiële positie

	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014	Eind 2013	Eind 2012
Pensioenvermogen	18.799	17.443	17.849	14.853	15.207
Voorziening pensioenverplichtingen	16.729	15.941	15.687	13.793	14.592
Gewogen gemiddelde marktrente ³²	1,27%	1,62%	1,79%	2,66%	2,32%
Dekkingsgraad ³³	112,3%	109,3%	113,8%	108%	104%
Beleidsdekkingsgraad	108,0%	111,6%	-	-	-
Vereiste dekkingsgraad ³⁴	117,8%	116,7%	109,9%	107%	107%

³² De gewogen gemiddelde marktrente komt voort uit de door DNB voorgeschreven curve ter bepaling van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

³³ Vanaf eind 2014 betreft het hier de actuele dekkingsgraad (per eind 2015 en eind 2016 zijn ook de beleggingen voor risico deelnemers en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers meegenomen).

³⁴ De vereiste dekkingsgraad per eind 2015 en eind 2016 is gebaseerd op het strategische beleggingsbeleid van het Fonds. De vereiste dekkingsgraad van 2014 en eerder is gebaseerd op het feitelijke beleggingsbeleid.

5.2 Ontwikkelingen deelnemers

	Opbouwers	Houders premievrije polissen	Ontvangers ouderdoms-pensioen	Ontvangers arbeidsongeschiktheids-pensioen	Ontvangers nabestaandenpensioen	Ontvangers wezen-pensioen
Saldo einde vorig verslagjaar	13.788	30.483	37.912	931	18.111	306
Toetreding	1.656					
Vertrek / Revalidatie	-1.388	1.388				
Arbeidsongeschiktheid				24		
Pensioentoeckenning	-189	-1.731	1.920		1.256	40
Overlijden	-20	-73	-1.609	-6	-1.198	-1
Afkoop			-168		-35	-17
Afloop				-53		-34
Waardeoverdracht		-47				
Andere oorzaken ³⁵	65	875	312	-33	-370	-14
Saldo mutaties	124	412	455	-68	-347	-26
Stand einde verslagjaar	13.912	30.895	38.367	863	17.764	280

³⁵ Betreft aanpassing van de telgrondslagen definitie in 2016 mede als gevolg van de transitie naar PGM als uitvoerder voor de pensioenadministratie. De aangepaste teldefinitie is verwerkt in de stand per einde jaar; echter de beginstand is hierop niet gecorrigeerd.

5.3 Pensioenregelingen Philips

Philips Pensioenfonds voerde in 2016 vier pensioenregelingen uit die van toepassing waren op verschillende groepen deelnemers: het Philips flex pensioen, het Philips flex pensioen ES, de Philips eindloonregeling en het Philips Executives Pension Plan. Het Fonds voerde in 2016 twee regelingen uit die zijn gebaseerd op een individuele beschikbare premieregeling: het Structured DC-plan van het Philips Executives Pension Plan en de prepensioneringsregeling van het Philips flex pensioen. Beide regelingen zijn gesloten voor nieuwe deelnemers. Hieronder worden de regelingen verder toegelicht.

Philips flex pensioen

Deze middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie is van toepassing op 12.602 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2016). Sinds 1 januari 2014 is de pensioenrichtleeftijd gelijk aan 67 jaar. Voor een groep arbeidsongeschikte deelnemers voor wie de pensioenopbouw wordt voortgezet, geldt een pensioenrichtleeftijd van 62,5 jaar (van toepassing op 244 deelnemers). Voor deelnemers die tussen 1 januari 2006 en 31 december 2013 arbeidsongeschikt zijn geworden, geldt een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar (van toepassing op 110 deelnemers).

Het Philips flex pensioen heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst.

Omdat de meeste actieve aangeslotenen van Philips Pensioenfonds deelnemer zijn aan het Philips flex pensioen, zijn de kerngegevens van de flex-regeling samengevat in onderstaand overzicht. Deze gegevens gelden voor diegenen die op of na 1 januari 1950 zijn geboren en op 1 januari 2006 in dienst waren van Philips. Ook voor alle nieuwe toetreders vanaf 1 januari 2006 geldt deze regeling.

Philips flex pensioen ES

Per 1 januari 2015 voert Philips Pensioenfonds het Philips flex pensioen voor Executives en Senior Directors (ES) uit. Deelnemers aan het Philips Executives Pension Plan zijn per 1 januari 2015 overgegaan naar deze nieuwe pensioenregeling. Naast de Executives van Philips nemen ook Senior Directors vanaf 1 januari 2015 deel aan deze regeling. Deze pensioenregeling is van toepassing op 830 deelnemers (stand per 31 december 2016).

Het Philips flex pensioen ES is gelijk aan het Philips flex pensioen, met uitzondering van de premieafspraken die met de werkgever zijn gemaakt.

	Philips flex pensioen vanaf 1 januari 2014 Philips flex pensioen ES vanaf 1 januari 2015 (kerngegevens per 1 januari 2017)
Franchise	€ 13.572
Maximaal pensioengevend salaris	€ 103.317
Opbouwpercentage ouderdomspensioen	1,85% ³⁶ van de pensioengrondslag
Percentage nabestaandenpensioen	70% van het ouderdomspensioen
Werknemersbijdrage pensioenregeling	2% van de pensioengrondslag

³⁶ Dit is een geambieerd opbouwpercentage. Het feitelijke opbouwpercentage kan ook minder zijn.

Pensioenregeling bij ABN AMRO Pensioenen

Philips heeft voor medewerkers met een salaris boven € 103.317 (maximaal pensioengevend salaris per 1 januari 2017) een voorziening getroffen bij ABN AMRO Pensioenen voor het nabestaandenpensioen boven € 103.317 en de voortzetting van pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid vanaf € 103.317. Daarnaast hebben deze Philips-medewerkers de mogelijkheid om voor hun ouderdomspensioen bij ABN AMRO Pensioenen vrijwillig deel te nemen aan de netto pensioenregeling, die Philips in het leven heeft geroepen.

Philips eindloonregeling

De eindloonregeling is van toepassing op 476 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2016). De pensioenleeftijd is 60 jaar, 62,5 jaar of 65 jaar. De Philips eindloonregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Er kunnen geen deelnemers meer toetreden in de eindloonregeling.

Philips Executives Pension Plan

Dit betreft een middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie gecombineerd met een beschikbare premieregeling. De pensioenrichtleeftijd is 62,5 jaar. Het Philips Executives Pension Plan is per 1 januari 2015 opgeheven voor vrijwel alle deelnemers. De regeling is enkel nog van toepassing op 4 arbeidsongeschikte deelnemers waarvoor de pensioenopbouw wordt voortgezet (stand per 31 december 2016).

Prepensioneringsregeling

In de prepensioneringsregeling heeft de deelnemer de mogelijkheid om het beschikbare premiedeel te beleggen in drie verschillende fondsen: het aandelenfonds, het obligatiefonds en het geldmarktfonds. De beleggingen in deze fondsen zijn voor rekening en risico van de deelnemers. Het is niet meer mogelijk om actief in de prepensioneringsregeling in te leggen. Per ultimo 2016 is voor 1.912 deelnemers een prepensioneringskapitaal bij het Fonds verzekerd.

6 Jaarrekening

2016

6.1 Balans per 31 december 2016

Bedragen in miljoenen euro's

Na bestemming van saldo van baten en lasten

Activa	2016	2015
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]	21.117	19.391
Beleggingen voor risico deelnemers [2]	125	136
Vorderingen en overlopende activa [3]	2	3
Liquide middelen [4]	43	2
Totaal activa	21.287	19.532

Passiva	2016	2015
Algemene reserve [5]	2.070	1.502
Technische voorziening [6]	16.729	15.941
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [7]	125	136
Langlopende schulden ('premiereserve') [8]	80	92
Overige schulden en overlopende passiva [9]	2.283	1.861
Totaal passiva	21.287	19.532

Het pensioenvermogen exclusief beleggingen voor risico deelnemers ultimo 2016 bedraagt € 18.799 miljoen (ultimo 2015: € 17.443 miljoen) en betreft het totaal van de post 'Algemene reserve' en de post 'Technische voorziening'. Het pensioenvermogen inclusief beleggingen voor risico deelnemers ultimo 2016 bedraagt € 18.924 miljoen (ultimo 2015: € 17.579 miljoen) en betreft het totaal van de post 'Algemene reserve', de post 'Technische voorziening' en de post 'Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers'.

6.2 Staat van baten en lasten over 2016

Bedragen in miljoenen euro's

Baten	2016	2015
Premiebijdragen (van werkgever en werknemers) [10]	229	228
Premiebijdragen voor risico deelnemers	-	-
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen [11]	1.782	-4
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers [12]	6	4

Lasten	2016	2015
Pensioenuitkeringen [13]	-674	-683
Pensioenuitvoeringskosten [14]	-13	-17
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen		
- Pensioenopbouw [15]	-221	-209
- Toeslagverlening	-3	-3
- Rentetoevoeging [16]	9	-26
- Onttrekking pensioenuitkeringen	700	711
- Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	20	20
- Wijziging rentetermijnstructuur [17]	-1.239	-707
- Wijziging actuariële grondslagen [18]	-22	-
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten [19]	-3	-12
- Overige wijzigingen [20]	-29	-28
Wijziging voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers [21]	11	146
Saldo overdrachten van rechten [22]	4	9
Overige baten en lasten [23]	11	-89
Saldo van baten en lasten	568	-660

Bestemming van het saldo van baten en lasten	2016	2015
- Algemene reserve	568	-660

6.3 Kasstroomoverzicht over 2016

Bedragen in miljoenen euro's

Onderstaande bedragen hebben betrekking op daadwerkelijke kasstromen in het verslagjaar en kunnen afwijken van de bedragen in de Staat van baten en lasten waarin de bedragen worden verantwoord in het jaar waarop zij betrekking hebben.

Kasstroom uit pensioenactiviteiten	2016	2015
Ontvangen premies	229	256
Ontvangen waardeoverdrachten	9	9
Betaalde pensioenuitkeringen	-673	-683
Betaalde waardeoverdrachten	-5	-7
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-14	-21
Overige ontvangsten en betalingen	-17	260
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-471	-186

Kasstroom uit beleggingsactiviteiten	2016	2015
Verkopen en mutaties in beleggingen voor risico pensioenfonds	7.134	7.276
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	568	547
Aankopen beleggingen	-7.176	-7.615
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-14	-24
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	512	184

Mutatie liquide middelen	41	-2
---------------------------------	-----------	-----------

6.4 Toelichting behorende tot de jaarrekening

1 Inleiding

De Stichting³⁷ heeft ten doel ten behoeve van de aangeslotenen, gewezen aangeslotenen, de pensioengerechtigden en de overige aanspraakgerechtigden, door Philips gesloten pensioenovereenkomsten als bedoeld in de Pensioenwet, uit te voeren, in de ruimste zin des woords, en in overeenstemming met de pensioenreglementen die zijn vastgesteld op basis van de pensioenovereenkomsten en de tussen de Stichting Philips Pensioenfonds (verder aangeduid als: het Fonds) en Philips gesloten financierings- of uitvoeringsovereenkomsten.

Het Fonds zal, hetzij de dekking van de pensioenaanspraken en -rechten op pensioen voortvloeiende uit bovenvermelde pensioenreglementen in eigen beheer (voor eigen risico) houden, hetzij overeenkomsten van verzekering sluiten met één of meer verzekeraars als bedoeld in artikel 1 van de Pensioenwet. Het Fonds ontvangt ter verwezenlijking van het gestelde doel bijdragen van Philips, waaronder de bijdragen van aangeslotenen. Ook kan het Fonds andere bijdragen ontvangen.

Om de uitbetaling van pensioenen nu en in de toekomst zo goed mogelijk zeker te stellen, moet het Pensioenfonds ervoor zorgen dat het over voldoende financiële middelen beschikt. Het geld dat hiervoor nodig is, wordt enerzijds verkregen uit beleggingsopbrengsten en anderzijds via premiebetalingen. Afspraken over de premie zijn tussen de werkgevers en het Pensioenfonds gemaakt en vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomsten. Nadat de overeengekomen premie betaald is, hebben de werkgevers geen verdere financiële verplichtingen meer. Ook niet indien de financiële positie van het Fonds zich minder goed ontwikkelt dan gedacht op het moment dat de premie werd overeengekomen. Het Fonds houdt daarom voor de 'regeling risico fonds' zo mogelijk buffers aan om tegenvallers op te vangen. Indien die niet toereikend zijn, wordt in eerste instantie de indexatie verlaagd en kan uiteindelijk ook verlaging van opgebouwde aanspraken worden doorgevoerd. Het Fonds houdt voor de 'regeling risico deelnemers' geen buffers aan om tegenvallers op te vangen. Waardemutaties komen daardoor direct ten gunste of ten laste van de voor betreffende deelnemers aanwezige middelen.

Het Fonds is bevoegd de administratie van de uitgevoerde pensioenregelingen en het beheer van het vermogen, inclusief dat deel van het vermogen dat wordt aangehouden ten behoeve van de uitvoering van één of meer premieovereenkomsten, geheel of ten dele op te dragen aan één of meer derden.

Indien het Fonds werkzaamheden uitbesteedt aan een derde draagt het Fonds er zorg voor dat deze derde de bij of krachtens de wet gestelde regels, die op de uitbesteding van toepassing zijn, naleeft. Het Fonds zal daartoe onder meer een uitbestedingsovereenkomst, die voldoet aan de gestelde eisen, aangaan met deze derde.

2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (R). De Jaarrekening is gebaseerd op de bepalingen van het Financieel Toetsingskader.

³⁷ Stichting Philips Pensioenfonds, met statutaire zetel te Eindhoven (High Tech Campus 5.2, 5656 AE Eindhoven), KvK nummer 41087111

3 Algemene grondslagen

Algemeen

Alle bedragen zijn vermeld in miljoenen euro's. Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Cijfers ter vergelijking zijn voor vergelijkingsdoeleinden waar nodig aangepast.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het Fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het Bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa, verplichtingen en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft. In 2016 hebben herzieningen van schattingen van de voorziening pensioenverplichtingen

plaatsgevonden (in verband met de toepassing van de prognosetafel AG 2016 en fonds specifieke ervaringssterfte, die gebaseerd is op het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2016). In 2015 was sprake van een herziening van de schatting voor de voorziening pensioenverplichtingen (als gevolg van wijzigingen in de DNB rentetermijnstructuur) en de waardering van hypotheek. Wijzigingen in schattingen worden toegelicht onder de desbetreffende waarderingsgrondslag. Het financieel effect wordt gekwantificeerd vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsresultaten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen actuele waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	Eind 2016	Eind 2015	Eind 2014	Eind 2013	Eind 2012
USD	1,0547	1,0863	1,2101	1,3780	1,3184
GBP	0,8536	0,7370	0,7760	0,8320	0,8111
JPY	123,0208	130,6765	145,0790	144,8294	113,9955
CHF	1,0720	1,0874	1,2024	1,2255	1,2068
SEK	9,5820	9,1582	9,4726	8,8500	8,5768

97

4. Specifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen van dat soort beleggingen.

Beleggingen voor risico pensioenfondsen en voor risico deelnemers worden op dezelfde wijze gewaardeerd.

Lopende interestposities uit hoofde van beleggingen worden verantwoord als onderdeel van de marktwaarde van de betreffende beleggingscategorie.

Op grond van de RJ610 worden vorderingen, schulden en tijdelijke banksaldi in verband met beleggingstransacties onder de beleggingsrubriek geassocieerd, behorend bij de portefeuille waarin deze zijn opgenomen.

Schulden uit hoofde van derivaten, en schulden uit hoofde van ontvangen liquiditeitenonderpand worden evenwel opgenomen onder 'overige schulden'. Voor derivaten geldt hierbij dat de openstaande posities niet gesaldeerd worden weergegeven, maar dat het totaal van alle 'deals' met een positieve waarde wordt verantwoord onder beleggingen, en dat het totaal van alle 'deals' met een negatieve waarde wordt verantwoord onder de 'overige schulden'.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De actuele waarde is gebaseerd op twee door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties, waarbij de laagste waarde van beide taxaties is aangehouden voor het totaal van het direct vastgoed. Resultaten door wijziging in actuele waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord. Bij de waardering wordt gebruikgemaakt van zowel de huurkapitalisatie- als de Discounted Cash Flow-methode (DCF). De taxaties worden hierbij uitgevoerd door Vastgoed gecertificeerde taxateurs. Bij de taxaties is gewerkt volgens de richtlijnen van de RICS (Royal Institution of Chartered Surveyors), ROZ/IPD (vereniging Raad voor Onroerende Zaken / Investment Property Databank) en IVS (International Valuation Standard) alsmede volgens de aanbevelingen van het platform taxateurs en accountants. Ten behoeve van de taxaties worden de objecten bezocht door de taxateurs. De taxateurs hebben bevestigd dat ze ten behoeve van de taxaties de gevraagde informatie ontvangen hebben c.q. door het Fonds is verklaard dat het Fonds alle relevante informatie aan taxateurs heeft aangeleverd.

Beleggingen in direct vastgoed waarvoor een verkoopovereenkomst tot stand is gekomen doch die aan het eind van het verslagjaar nog niet geleverd zijn, zijn gewaardeerd tegen de overeengekomen verkoopprijs.

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum, waarbij de onderliggende vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd op actuele waarde die in de meeste gevallen is ontleend op basis van onafhankelijke taxatie, en in enkele gevallen aangevuld met schattingen van het management van het vastgoedfonds. Bij niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden periodieke analyses van resultaten uitgevoerd, evenals analyse van de gecontroleerde jaarrekeningen van de indirecte vastgoedbeleggingen, en vergelijking met de waardenopgaven van de fondsmanagers. Niet in alle gevallen zijn gecontroleerde jaarrekeningen beschikbaar voor vaststelling van de jaarrekening.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar, waarbij de onderliggende aandelenbeleggingen zijn gewaardeerd op marktwaarde conform de hiervoor genoemde grondslagen voor (directe) beleggingen.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoersen inclusief opgelopen interest. Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebeoordeling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijden.

De actuele waarde van de hypotheekleningen bestaat uit de netto contante waarde van de verwachte rente- en aflossingsstromen uit de hypotheekportefeuille. De verwachte kasstromen worden bepaald rekening houdend met gemiddelde voortijdige aflossingen en contant gemaakt met behulp van een rentevoet die is gebaseerd op de euro swapcurve verhoogd met een opslag voor de specifieke risico's van hypothecaire leningen alsmede een opslag in verband met kosten. Deze opslag is afgeleid uit een gemiddelde opslag in basispunten afkomstig van markttransacties welke vergelijkbaar zijn met het risicoprofiel van de hypothecaire leningen van het Fonds.

De actuele waarde van de onderhandse lening bestaat uit de netto contante waarde van de verwachte rente- en aflossingsstromen. Deze kasstromen worden contant gemaakt met behulp van een rentevoet met daarin een opslag voor specifieke risico's gerelateerd aan de structuur en gestelde zekerheden van de lening.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen of, als die er niet zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. In deze waarderingsmodellen wordt de waarde van interest rate swaps en inflation linked swaps bepaald op basis van het verschil tussen de waarde van alle toekomstige betalingen door de tegenpartij aan het Fonds en de waarde van alle toekomstige betalingen door het Fonds aan de tegenpartij. Voor interest rate swaps worden deze kasstromen bepaald op basis van de in het contract vastgelegde rente (veelal Euribor of Libor) en wordt de OIS-curve (Overnight indexed swapcurve) gehanteerd bij de contantmaking van die verwachte kasstromen. Voor inflation linked swaps worden de verwachte kasstromen afgeleid uit een curve van 'forward nulcouponswaps', de zogenaamde 'break-even inflatiecurve' en wordt de OIS-curve gehanteerd bij de contantmaking van die verwachte kasstromen.

De marktwaarde van valutatermijnaffaires wordt bepaald door de waarde van de vreemde valuta tegen de termijntoetsen op het afsluitmoment af te zetten tegen de waarde van de vreemde valuta tegen de termijntoetsen op de balansdatum.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Voor beleggingen in private equity is dit de intrinsieke waarde ultimo boekjaar ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum.

Beleggingen voor risico deelnemers

De grondslagen voor de waardering van de beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor de beleggingen die voor rekening van het Fonds worden aangehouden.

Onttrekkingen uit beleggingen voor risico deelnemers betreffen de overdrachten van door deelnemers opgebouwde middelen vanuit de beschikbare premiefondsen naar het pensioenvermogen van het Fonds of naar een verzekeraar (onder toekenning van aanspraken).

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, tenzij anders vermeld, onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde, zijnde de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen van het Fonds. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Het financieel effect van de rentetermijnstructuur wordt toegelicht onder [6] Technische voorziening. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkeling. Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Sterftekansen: Prognosetafel AG 2016 gecorrigeerd met de fonds specifieke ervaringssterfte, gebaseerd op het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2016.
- Alle (gewezen) mannelijke aangeslotenen worden verondersteld een partner te hebben die drie jaar jonger is.
- Alle (gewezen) vrouwelijke aangeslotenen worden verondersteld een partner te hebben die drie jaar ouder is.
- Een opslag van 2,0% van de voorziening pensioenverplichtingen ter dekking van toekomstige uitvoeringskosten.
- Arbeidsongeschiktheidsrisico op basis van verwachte schadelast, afgeleid met behulp van ervaringscijfers uit het verleden.

100

Schattingswijziging voorziening pensioenverplichtingen 2016

In 2016 heeft het Algemeen Bestuur besloten tot toepassing van de meest recente informatie omtrent levensverwachting (Prognosetafel AG 2016) bij de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen. Daarnaast heeft het Algemeen Bestuur op basis van nadere analyse besloten tot aanpassing van de gehanteerde ervaringssterfte. De fondsspecifieke correctie is gebaseerd op het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2016. De nieuwste AG-Prognosetafel en fonds specifieke ervaringssterfte 2016 hebben per saldo tot een toename van de voorziening verplichtingen geleid met circa 0,1% (€ 22 miljoen). Als gevolg hiervan is de actuele dekkingsgraad per november 2016 met 0,2 dekkingsgraadpunt afgenomen. De wijziging is verder toegelicht onder [17] Wijziging actuariële grondslagen.

Overige wijziging voorziening pensioenverplichtingen 2016

Daarnaast heeft afschaffing plaatsgevonden van de korting in verband met groot leeftijdsverschil. Hier is een voorziening voor getroffen als onderdeel van de technische voorziening.

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

Hieronder wordt opgenomen de totale actuele waarde van de door deelnemers gespaarde pensioenkapitalen in beschikbare premieregelingen. De waarde van de door deelnemers te verwerven pensioenrechten is daarmee gelijk aan de waarde van het gespaarde kapitaal.

Langlopende schulden

Premiereserve

De 'premiereserve' komt voort uit de cao-afspraken in 2014 en is een aparte post die niet tot het pensioenvermogen behoort en daarmee geen invloed heeft op de dekkingsgraad. Indien de ontvangen premie in de flex-regeling hoger is dan benodigd ter financiering van het geambieerde opbouwpercentage (1,85%), dan wordt het meerdere toegevoegd aan de premiereserve. Het premieoverschot komt dan niet in de algemene reserves van het Fonds. Indien de ontvangen premie in de flex-regeling lager is dan benodigd ter financiering van het geambieerde opbouwpercentage, dan kan het Algemeen Bestuur besluiten om een bedrag aan de premiereserve te onttrekken om de opbouw van 1,85% te realiseren. De gelden uit de premiereserve dienen ter financiering van:

1. geambieerde pensioenopbouw;
2. extra indexatie ten behoeve van de pensioenopbouwers binnen het Philips flex pensioen (ES) ter grootte van het verschil tussen de cao-verhoging (looninflatie) en de prijsinflatie;
3. in het verleden niet (volledig) verleende extra indexaties zoals bedoeld onder 2.

Bij een omvang van de premiereserve groter dan een jaarlijks te bepalen grensniveau, dat afhankelijk is van de premie en de voorziening pensioenverplichtingen voor de pensioenopbouwers, kan het Algemeen Bestuur besluiten het meerdere te laten vrijvallen naar de algemene middelen van het Fonds. Er is geen sprake van rendementstoerekening. De hoogte van de mutatie(s) in de post premiereserve wordt jaarlijks op 1 april middels besluit van het Algemeen Bestuur vastgesteld. De premiereserve wordt verantwoord onder de langlopende schulden.

Actuele- en beleidsdekkingsgraad

Het Fonds baseert beleidsbeslissingen op de beleidsdekkingsgraad, voor zover dat wettelijk vereist is. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als een voortschrijdend gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de afgelopen twaalf maanden. De actuele dekkingsgraad wordt berekend als het quotiënt van de middelen ter dekking van de pensioenverplichtingen en de technische voorziening en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers. De middelen ter dekking van de technische voorziening en de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan het totaal van de activa minus de schulden en de overlopende passiva. Voor het bepalen van de actuele dekkingsgraad wordt de technische voorziening bepaald op basis van de door DNB maandelijks gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Premiebijdragen

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben.

Beleggingsresultaten

Beleggingsresultaten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben. Directe en indirecte resultaten en aan de verslagperiode toe te rekenen (gefactureerde of nog te factureren) kosten van beleggingen, worden afzonderlijk gepresenteerd. Onder de directe resultaten worden opbrengsten uit rente, dividend en dergelijke gepresenteerd. Ten aanzien van dividend is

uitsluitend het in het verslagjaar ter beschikking gestelde dividend als opbrengst verantwoord. Waardeveranderingen zijn indirecte beleggingsresultaten en worden aan de periode toegerekend waarin zij optreden. Onder de beleggingsresultaten voor risico deelnemers zijn opgenomen de directe en de indirecte beleggingsopbrengsten, onder aftrek van hieraan toerekenbare kosten zoals transactiekosten en kosten van beheer en bewaring.

Overige baten

Overige baten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten betreffen de aan het verslagjaar toe te rekenen kosten van pensioenbeheer en overige kosten welke verband houden met het besturen van het Fonds.

Wijziging voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt.

Toeslagverlening

De verhoging van de technische voorziening uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Uit de technische voorziening wordt een rente van -0,06% onttrokken (2015: rente van 0,16% toegevoegd) op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Wijziging rentetermijnstructuur

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De wijziging rentetermijnstructuur op balansdatum als gevolg van wijzigingen in de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging actuariële grondslagen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Individuele waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten verwerkt op het moment waarop deze betaald dan wel ontvangen worden. Collectieve waardeoverdrachten worden in de

staat van baten en lasten verwerkt op moment van betaling van het overeengekomen voorschotbedrag.

Overige wijzigingen

De overige mutaties worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Wijziging voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers

De mutatie in de voorziening heeft betrekking op toegevoegd rendement, onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten en omzetting naar technische voorziening.

Saldo overdrachten van rechten

Waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Overige lasten

Overige lasten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd en zijn gebaseerd op waargenomen kasstromen. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en uit beleggingsactiviteiten.

6.5 Toelichting op de balans

Bedragen in miljoenen euro's

[1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen	Vastgoed	Aandelen	Vast-rentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
2016						
Beleggingen met positieve waarde	1.968	5.707	10.863	1.879	15	20.432
Overige vorderingen	8	15	25	-	-	48
Liquiditeiten	-	-	528	-	153	681
	1.976	5.722	11.416	1.879	168	21.161
Overige schulden	-6	-1	-37	-	-	-44
	1.970	5.721	11.379	1.879	168	21.117
Beleggingen met positieve waarde	1.968	5.707	10.863	1.879	15	20.432
Beleggingen met negatieve waarde	-	-	-	-2.195	-	-2.195
Beleggingen exclusief gerelateerde vorderingen en schulden	1.968	5.707	10.863	-316	15	18.237

2015						
Beleggingen met positieve waarde	1.672	4.935	10.470	1.370	21	18.468
Overige vorderingen	7	12	25	-	-	44
Liquiditeiten	-	-	757	-	176	933
	1.679	4.947	11.252	1.370	197	19.445
Overige schulden	-6	-	-48	-	-	-54
	1.673	4.947	11.204	1.370	197	19.391
Beleggingen met positieve waarde	1.672	4.935	10.470	1.370	21	18.468
Beleggingen met negatieve waarde	-	-	-	-1.792	-	-1.792
Beleggingen exclusief gerelateerde vorderingen en schulden	1.672	4.935	10.470	-422	21	16.676

De beleggingen onder vastrentende waarden zijn inclusief de opgelopen interest.
Per balansdatum is € 0 miljoen aan beleggingen uitgeleend (eind 2015: € 0 miljoen).

Ontvangen en verstrekt onderpand

Het Fonds ontvangt en verstrekt onderpand uit hoofde van valuta-, rente- en inflatiederivaten in de vorm van liquiditeiten en vastrentende waarden gebaseerd op de waardeontwikkelingen van genoemde derivaten. In geval van een positieve waardeontwikkeling ontvangt het Fonds onderpand en in geval van een negatieve waardeontwikkeling verstrekt het Fonds onderpand.

Liquiditeiten

Per ultimo 2016 heeft het Fonds € 46 miljoen (2015: € 31 miljoen) aan liquiditeitenonderpand ontvangen als gevolg van een netto positieve waardeontwikkeling van valuta-, rente- en inflatiederivaten. Dit bedrag staat zowel vermeld onder liquiditeiten als onder de overige schulden en overlopende passiva als terugbetalingsverplichting, zie toelichting [9] op pagina 118. Daarnaast heeft het Fonds ultimo 2016 voor € 0 miljoen (2015: € 0 miljoen) aan liquiditeiten als onderpand verstrekt.

Vastrentende waarden

Per ultimo 2016 heeft het Fonds voor een actuele waarde van € 493 miljoen (2015: € 429 miljoen) aan vastrentende waarden als onderpand verstrekt als gevolg van een netto negatieve waardeontwikkeling van de valuta-, rente- en inflatiederivaten. Dit bedrag is verantwoord als belegging met een positieve waarde onder vastrentende waarden. Het Fonds heeft ultimo 2016 geen vastrentende waarden als onderpand ontvangen (2015: € 0 miljoen).

Liquiditeiten

De in de beleggingsportefeuilles aangehouden liquiditeiten die niet in geldmarktfondsen belegd zijn ten bedrage van € 153 miljoen (2015: € 176 miljoen) worden opgenomen onder overige beleggingen.

Onder vastrentende waarden worden opgenomen de door het Fonds gehouden participaties in geldmarktfondsen.

Geldmarktfondsen	2016	2015
BlackRock Euro Institutional Liquidity Fund	423	663
Aviva Investors Euro Liquidity Fund	25	63
BlackRock USD Institutional Liquidity Fund	34	-
BlackRock GBP Institutional Liquidity Fund	-	-
Totaal	482	726

De afname in de beleggingen in geldmarktfondsen hangt samen met de toename van de beleggingen in vastgoed. De ontvangen € 46 miljoen (2015: € 31 miljoen) aan liquiditeitenonderpand uit hoofde van valuta-, rente- en inflatiederivaten heeft het Fonds geïnvesteerd in geldmarktfondsen. Dit is niet opgenomen in de voorgaande tabel.

Geldmarktfondsen BlackRock

De Euro / USD / GBP Institutional Liquidity Funds zijn conservatief beheerde fondsen bestaande uit korte termijn geldmarktproducten met hoge kredietwaardigheid. De fondsen hebben een Aaa rating (Moody's).

Geldmarktfonds Aviva

Het Euro Liquidity Fund van Aviva Investors is een conservatief beheerd fonds bestaande uit korte termijn geldmarktproducten met hoge kredietwaardigheid. Het fonds heeft een Aaa rating (Moody's).

Verloopoverzicht beleggingen

Beleggingen	Vastgoed	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 31 december 2014	707	4.854	11.048	-451	27	16.185
Aankopen/verstrekkingen	984	745	3.710	-	-	5.439
Verkopen/aflossingen	-88	-893	-4.099	751	-9	-4.338
Waardeverschillen en verkoopresultaten	69	229	-189	-722	3	-610
Stand per 31 december 2015	1.672	4.935	10.470	-422	21	16.676
Aankopen/verstrekkingen	552	2.259	4.287	-	-	7.098
Verkopen/aflossingen	-344	-1.971	-4.644	208	-7	-6.758
Waardeverschillen en verkoopresultaten	88	484	750	-102	1	1.221
Stand per 31 december 2016	1.968	5.707	10.863	-316	15	18.237

Actuele waarde

Zoals vermeld in de 'Algemene grondslagen' zijn de beleggingen van het Fonds gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum en is het over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de actuele waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen.

Schattingen van de actuele waarde zijn momentopnamen, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen etcetera) en zijn derhalve gewaardeerd op basis van de beste inschatting die van bovenstaande factoren gemaakt kan worden. Voor sommige financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden, geldt dat de actuele waarde als gevolg van het kortetermijnkarakter van de vorderingen en schulden de boekwaarde benadert.

De waardering van de beleggingen is bepaald met behulp van onderstaande methodes (classificatie is gebaseerd op RJ 290.916):

Beleggingen	Vastgoed	Aandelen	Vast- rentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
2016						
Genoteerde marktprijzen	1.051	5.706	10.246	-1	-	17.002
Onafhankelijke taxaties	5	-	-	-	-	5
Netto contante waarde berekeningen	-	-	582	-315	-	267
Andere methode	912	1	35	-	15	963
Totaal niveaus	1.968	5.707	10.863	-316	15	18.237

Beleggingen	Vastgoed	Aandelen	Vast- rentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
2015						
Genoteerde marktprijzen	1.003	4.934	9.849	-6	-	15.780
Onafhankelijke taxaties	49	-	-	-	-	49
Netto contante waarde berekeningen	-	-	606	-416	-	190
Andere methode	620	1	15	-	21	657
Totaal niveaus	1.672	4.935	10.470	-422	21	16.676

Liquiditeiten van het Fonds die zijn geïnvesteerd in geldmarktfondsen zoals opgenomen onder vastrentende waarden, behoren tot 'Genoteerde marktprijzen' en zijn niet opgenomen in bovenstaande overzichten. Geldmarktfondsen en andere beleggingsfondsen kunnen als 'Genoteerde marktprijzen' geïnclassificeerd worden indien door deze fondsen dagelijks een intrinsieke waarde wordt afgegeven waartegen ook dagelijks kan en wordt gehandeld.

Bij de bepaling van de waardering van de beleggingen zijn de volgende uitgangspunten gebruikt:

Genoteerde marktprijzen

Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld op een actieve markt. Hieronder vallen de beursgenoteerde aandelen in vastgoedfondsen, aandelen, obligaties en futures.

Onafhankelijke taxaties

Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van direct vastgoed in bezit van het Fonds. Ultimo 2016 bedroeg de waarde van het direct vastgoed € 5 miljoen (2015: € 49 miljoen). Voor de belangrijkste uitgangspunten bij de waardering van het (directe) vastgoed wordt verwezen naar de grondslagen voor deze post in de 'Algemene grondslagen'.

Netto contante waarde berekeningen

De reële waarde van de hypothecaire leningen wordt bepaald met behulp van een netto contante waarde methode. Ultimo 2016 bedroeg de waarde van de hypothecaire leningen € 579 miljoen (2015: € 603 miljoen). De verwachte kasstromen worden contant gemaakt met een rentevoet die is gebaseerd op de euro swapcurve verhoogd met een specifiek opslag voor de risicokenmerken van de portefeuille alsmede een opslag in verband met kosten. Voor de toegepaste opslagen wordt verwezen naar de toelichting bij 'Vastrentende waarden'.

De netto contante waarde berekening van de rentederivaten vindt plaats aan de hand van de OIS-curve. Voor de valutaderivaten en inflatiederivaten wordt aansluiting gezocht bij marktdata. Ultimo 2016 bedroeg de actuele waarde van deze derivaten € 315 miljoen negatief (2015: € 416 miljoen negatief). Verder wordt verwezen naar de grondslagen voor de post derivaten in de 'Algemene grondslagen'.

Andere methode

Voor de niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages (andere methode). Deze rapportages zijn niet door een accountant gecontroleerd en de periode van deze rapportages loopt niet (in alle gevallen) synchroon met het boekjaar van het Fonds. Om deze onzekerheid te mitigeren, vinden monitoringactiviteiten plaats gedurende het jaar, wordt op kwartaalbasis de waardeontwikkeling gevolgd en beoordeeld aan de hand van ontwikkelingen in de markt. Daarnaast wordt jaarlijks achteraf een aansluiting gemaakt met de gecontroleerde jaarrekeningen van deze fondsen. De waardering kan hoger of lager zijn, maar is gezien de mitigerende maatregelen naar inschatting niet materieel voor vermogen en resultaat. Ultimo 2016 bedroeg de waarde van de niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen € 912 miljoen (2015: € 620 miljoen).

Ook bij private equity (ultimo 2016: € 15 miljoen; ultimo 2015: € 21 miljoen, opgenomen onder overige beleggingen) wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportages.

Vastgoed

Vastgoed	2016	2015
Direct vastgoed	5	49
Indirect beursgenoteerd vastgoed	1.051	1.003
Indirect niet-beursgenoteerd vastgoed	912	620
Stand per 31 december	1.968	1.672

Direct vastgoed is getaxeerd door onafhankelijke, gecertificeerde taxateurs. Begin 2016 is een direct vastgoedobject verkocht en geleverd tegen de per ultimo 2015 in de waardering opgenomen overeengekomen verkoopwaarde.

Gezien de geringe waarde van het resterende direct vastgoed, is er per ultimo 2016 geen taxatie verricht, maar zijn de taxatiewaarden van ultimo 2015 gehanteerd. Het Fonds heeft vastgesteld dat er geen relevante marktontwikkelingen zijn die ertoe zouden leiden dat de taxatiewaarden van ultimo 2015 in belangrijke mate afwijken van de marktwaarde van het resterende direct vastgoed ultimo 2016.

Indirect vastgoed betreft beleggingen in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen. De beursgenoteerde beleggingen zijn tegen de beurskoers per balansdatum opgenomen voor een bedrag van € 1.051 miljoen (2015: € 1.003 miljoen). Deze beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde.

De niet-beursgenoteerde beleggingen zijn toegenomen vanwege het aankopen van additionele beleggingen in indirect niet-beursgenoteerd vastgoed.

Aandelen

Aandelen	2016	2015
Aandelen ontwikkelde markten	5.086	4.418
Aandelen opkomende markten (niet zijnde BRIC)	417	335
Aandelen BRIC (Brazilië, Rusland, India, China)	204	182
Stand per 31 december	5.707	4.935

De aandelenbeleggingen zijn beursgenoteerd.

De indeling in bovenstaande tabel is gebaseerd op de landenclassificatie volgens de definitie van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling). De toepassing van OESO sluit aan bij hetgeen DNB voorschrijft voor de toezichtsrapportages.

109

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden	2016	2015
Staatsobligaties	8.006	7.977
Bedrijfsobligaties	2.266	1.879
Hypotheke	579	603
Onderhandse leningen	3	3
Inflation linked bonds	9	8
Stand per 31 december	10.863	10.470

De staatsobligaties, bedrijfsobligaties en inflation linked bonds zijn beursgenoteerd.

De actuele waarde van de hypotheke bestaat uit de netto contante waarde van de verwachte rente- en aflossingsstromen uit de hypotheekportefeuille. De verwachte kasstromen worden bepaald rekening houdend met gemiddelde voortijdige aflossingen ad 5,1% (2015: 4,7%) en contant gemaakt met behulp van een rentevoet die is gebaseerd op de euro swapcurve verhoogd met een opslag voor de specifieke risico's van hypothecaire leningen alsmede een opslag in verband met kosten. De opslag op de euro swapcurve voor specifieke risico's van hypothecaire

leningen is afgeleid uit een gemiddelde opslag in basispunten afkomstig van markttransacties die vergelijkbaar zijn met het risicoprofiel van de hypothecaire leningen van het Fonds. De generieke opslag betreft de volgende componenten: illiquiditeit, kredietrisico, vervroegd aflossen en (funding)kosten. De volgende opslagen zijn gebruikt:

Opslag op euro swapcurve (in basispunten)	2016 opslag	2015 opslag
Generieke opslag	75	79
Specifieke opslagen:		
<i>Risicoklassen woninghypotheken:</i>		
- AAA met NHG	0	0
- AAA	0	0
- AA	1	1
- A	2	2
<i>Risicoklassen bedrijfshypotheken:</i>		
- AAA met gemeentegarantie	30	30
- AAA	30	30
- AA	31	31
- A	57	57

In 2016 is een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd op de hypotheekportefeuille. Hierbij is beoordeeld wat het effect op de waardering van de portefeuille is bij een mutatie van de gehanteerde opslagen op de rentevoet (euro swapcurve) voor waardering van de hypotheekportefeuille.

110

Gevoeligheidsanalyse hypotheekportefeuille	Verandering in waardering in miljoenen €	Totale waardering hypotheeken
Verandering in risico-opslag in basispunten:		
- Afname van 50 basispunten	+14	593
- Toename van 50 basispunten	-14	565
- Toename van 100 basispunten	-27	552

Van de totale waarde van de hypotheeken heeft € 501 miljoen betrekking op woningen (2015: € 521 miljoen) en heeft € 78 miljoen betrekking op bedrijfshypotheken (2015: € 82 miljoen).

Derivaten

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt onder meer gebruikgemaakt van financiële derivaten. Het Fonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om vormen van marktrisico zoveel mogelijk af te dekken.

De marktwaarde van de derivatenposities ultimo 2016 en ultimo 2015 blijkt uit onderstaande tabel:

Derivaten	2016			2015		
	Saldo	Positief	Negatief	Saldo	Positief	Negatief
Valutaderivaten	-223	72	-295	-104	28	-132
Aandelenderivaten	-1	1	-2	1	1	-
Grondstoffenderivaten	-	-	-	-7	1	-8
Rentederivaten	238	1.803	-1.565	40	1.340	-1.300
Inflatiederivaten	-330	3	-333	-352	-	-352
Stand per 31 december	-316	1.879	-2.195	-422	1.370	-1.792

In onderstaande tabel worden de uitstaande derivatenposities vermeld uitgedrukt in notional bedragen die door het Fonds zijn aangegaan uit hoofde van het strategisch afdeckingsbeleid.

Derivaten (notionals)	2016			2015		
	Saldo	Long	Short	Saldo	Long	Short
Valutaderivaten	-9.030	546	-9.576	-7.128	496	-7.624
Rentederivaten	245	5.161	-4.916	174	5.161	-4.987
Inflatiederivaten	2.215	2.215	-	2.215	2.215	-

111

Naast een toelichting op de rente- en valutarisico's in paragraaf 6.7 'Risicobeheer', volgt hieronder een toelichting op de inflatie-, aandelen- en grondstoffenderivaten.

Het inflatierisico is het risico dat de waarde van de portefeuille onvoldoende meegroeit om de toename van de pensioenverplichtingen als gevolg van inflatie bij te houden. Om dit risico deels af te dekken, heeft het Fonds inflatieprotectie in de portefeuille opgenomen in de vorm van inflation linked swaps. Bij een stijging van de inflatie met 1%, neemt de waarde van de inflation linked swaps toe met ongeveer € 466 miljoen (2015: € 430 miljoen).

Daarnaast heeft het Fonds derivatencontracten afgesloten voor efficiënt portefeuillebeheer waaronder aandelenderivaten en grondstoffenderivaten. De notional bedragen hiervan kunnen fluctueren, maar zijn over het algemeen beperkt.

Overige beleggingen

Overige beleggingen	2016	2015
Private Equity	15	21
Stand per 31 december	15	21

[2] Beleggingen voor risico deelnemers	Zakelijke waarden	Vastrentende waarden	Liquiditeiten ²⁰	Totaal
Stand per 31 december 2014	67	205	10	282
Aankopen/verstrekkingen	5	17	5	27
Verkopen/aflossingen	-40	-133	-4	-177
Waardeverschillen en verkoopresultaten	-1	5	0	4
Stand per 31 december 2015	31	94	11	136
Aankopen/verstrekkingen	-	-	5	5
Verkopen/aflossingen	-7	-11	-4	-22
Waardeverschillen en verkoopresultaten	2	4	-	6
Stand per 31 december 2016	26	87	12	125

Dit betreft beleggingen uit hoofde van de prepensioneringsregeling van het Philips flex pensioen en een zeer beperkt deel van de per 1 januari 2015 gesloten beschikbare premieregeling van het Philips Executives Pension Plan. Het opgebouwde kapitaal uit de beschikbare premieregeling van het Philips Executives Pension Plan is, gebaseerd op de individuele keuze van de betrokken deelnemer, in 2015 voor een deel ingebracht in de Philips flex ES-regeling van het Fonds en voor een deel ondergebracht bij een pensioenregeling bij ABN AMRO Pensioenen.

112

De beleggingen voor risico deelnemers zijn fondsbeleggingen met een dagelijkse liquiditeit. Deze beleggingen zijn gewaardeerd tegen actuele waarde met behulp van de methodiek 'Genoteerde marktprijzen'.

[3] Vorderingen en overlopende activa	2016	2015
Vordering op werkgever	-	-
Waardeoverdrachten	1	2
Belastingen	-	1
Overige vorderingen	1	-
Stand per 31 december	2	3

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd korter dan één jaar.

[4] Liquide middelen	2016	2015
Liquide middelen	43	2
Stand per 31 december	43	2

Onder liquide middelen wordt verstaan bij banken aangehouden rekening-courantsaldi, kasmiddelen en bij banken aangehouden overige middelen, die niet opgenomen zijn onder en bestemd zijn voor beleggingen. De liquide middelen zijn direct opeisbaar.

[5] Algemene Reserve	
Stand per 31 december 2014	2.162
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-660
Stand per 31 december 2015	1.502
Uit bestemming saldo van baten en lasten	568
Stand per 31 december 2016	2.070

Overeenkomstig de statutaire bepalingen is het resultaat over het boekjaar 2016 toegevoegd aan de algemene reserve.

Solvabiliteit

Op basis van FTK-grondslagen kan het volgende overzicht worden gegeven:

	2016	2015
Algemene reserve	2.070	1.502
Minimaal vereist eigen vermogen (buffer)	700	664
Vereist eigen vermogen (buffer)	3.187	2.877
Minimaal vereiste dekkingsgraad	104,2%	104,2%
Vereiste dekkingsgraad op basis van de feitelijke beleggingsmix	119,1%	118,0%
Vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische beleggingsmix	117,8%	116,7%
Actuele dekkingsgraad	112,3%	109,3%
Beleidsdekkingsgraad	108,0%	111,6%

De berekening van de actuele en beleidsdekkingsgraad is inclusief de beleggingen en voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico deelnemers. Voor de beschrijving van de wijze van berekenen van de actuele en beleidsdekkingsgraad wordt verwezen naar de Algemene grondslagen.

Het Fonds bevond zich per 1 januari 2016, net als per 1 januari 2015, in een tekortsituatie omdat de beleidsdekkingsgraad (111,6%) onder het niveau lag van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische beleggingsmix (116,7%). Om die reden heeft het Fonds op 1 april 2016 een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). In het herstelplan was opgenomen dat het Fonds binnen drie jaar herstelt naar het niveau van de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische beleggingsmix zonder dat het nemen van additionele beleidsmaatregelen noodzakelijk is. De hersteltermijn is binnen de door het Fonds gestelde maximale hersteltermijn van zes jaar. DNB heeft ingestemd met het ingediende herstelplan.

Ultimo 2016 is nog steeds sprake van een tekort en daarom heeft het Fonds in 2017 het herstelplan geactualiseerd en op 31 maart 2017 ingediend. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 6.8 onder 'Gebeurtenissen na balansdatum'.

[6] Technische voorziening	2016	2015
Voorziening pensioenverplichtingen	16.729	15.941
Gewogen gemiddelde discontovoet (marktrente)	1,27%	1,62%

In 2016 is de door de DNB voorgeschreven rente gedaald (ultimo 2016: 1,27%; ultimo 2015: 1,62%).

Het mutatieoverzicht voor de voorziening pensioenverplichtingen is als volgt:

	2016	2015
Stand per 1 januari	15.941	15.687
Pensioenopbouw	221	209
Toeslagverlening	3	3
Rentetoevoeging	-9	26
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-700	-711
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-20	-20
Wijziging rentetermijnstructuur	1.239	707
Wijziging actuariële grondslagen	22	-
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	3	12
Overige wijzigingen	29	28
Stand per 31 december	16.729	15.941

Voor een toelichting wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

De voorziening pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld:

	2016	2015
Pensioenopbouwers	3.801	3.590
Pensioenontvangers	9.472	9.254
Houders van premievrije polissen	3.456	3.097
Totaal	16.729	15.941

	2016	2015
Netto pensioenverplichtingen	16.390	15.617
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	328	313
Voorziening voor zieken	11	11
Totaal	16.729	15.941

Het aantal deelnemers per categorie is als volgt:

Aantal deelnemers	2016	2015
Pensioenopbouwers	13.912	13.788
Pensioenontvangers	56.411	56.329
Houders premievrije polissen	30.895	30.483
Totaal	101.218	100.600

Pensioenregelingen

Philips Pensioenfonds voerde in 2016 vier pensioenregelingen uit, die van toepassing zijn op verschillende groepen deelnemers. Daarnaast voerde het Fonds in 2016 twee regelingen uit met het karakter van een beschikbare premieregeling.

- Philips flex pensioen: deze middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie is van toepassing op 12.602 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2016). Per 1 januari 2014 is de pensioenrichtleeftijd gelijk aan 67 jaar. Voor een groep arbeidsongeschikte deelnemers voor wie de pensioenopbouw wordt voortgezet, geldt een pensioenrichtleeftijd van 62,5 jaar (van toepassing op 244 deelnemers). Voor deelnemers die tussen 1 januari 2006 en 31 december 2013 arbeidsongeschikt zijn geworden, geldt een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar (van toepassing op 110 deelnemers). Het Philips flex pensioen heeft het karakter van een cdc-regeling (collectieve beschikbare premieregeling). Pensioenreglement Flex 67 heeft een franchise van € 13.572 en een opbouwpercentage minder of gelijk aan 1,85% van de pensioengrondslag. Het Philips flex pensioen geldt voor diegenen op wie de bij Philips geldende cao van toepassing is.
- Philips flex pensioen ES: vanaf 1 januari 2015 is deze middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie van toepassing op 830 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2016). De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar. Het Philips flex pensioen ES heeft het karakter van een cdc-regeling. Pensioenreglement flex ES heeft een franchise van € 13.572 en een opbouwpercentage van 1,85% van de pensioengrondslag. Deze gegevens gelden voor executives en senior directors.
- Philips eindloonregeling: deze eindloonregeling is van toepassing op 476 pensioenopbouwers (stand per 31 december 2016). De pensioenleeftijd is 60 jaar, 62,5 jaar

of 65 jaar. De Philips eindloonregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst. Er kunnen geen deelnemers meer toetreden in de eindloonregeling.

- Philips Executives Pension plan: dit betreft een middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie gecombineerd met een beschikbare premieregeling. De pensioenrichtleeftijd is 62,5 jaar. Het Philips Executives Pension Plan is per 1 januari 2015 opgeheven voor vrijwel alle deelnemers. De regeling is enkel nog van toepassing op 4 arbeidsongeschikte deelnemers waarvoor de pensioenopbouw wordt voortgezet (stand per 31 december 2016).
- Prepensioneringsregeling: dit betreft een beschikbare premieregeling, waarbij de beleggingen voor rekening en risico van de deelnemer zijn. Het is niet meer mogelijk om actief in de prepensioneringsregeling in te leggen. Per ultimo 2016 is voor 1.915 deelnemers een prepensioneringskapitaal bij het Fonds verzekerd.

Toeslagverlening

Het Algemeen Bestuur streeft ernaar om toeslagverlening in de toekomst mogelijk te maken. Sinds 2014 is de financiering van de Philips-pensioenen als gevolg van de cao-afspraken tussen Philips en de vakbonden gewijzigd. Het Algemeen Bestuur heeft, op grond van die cao-afspraken, vastgesteld dat het streven blijft om een pensioen te bieden dat op lange termijn zijn koopkracht behoudt. Ofwel, dat het belangrijk is de pensioenen te kunnen verhogen door indexatie.

De werkelijk toe te kennen realisatiepercentages voor de toeslagverlening worden ieder jaar bepaald op basis van een indexatiestaffel. Het Algemeen Bestuur behoudt altijd de mogelijkheid om af te wijken van de indexatiestaffel. Gelet op de huidige beleidsdekkingsgraad en het feit dat sprake is van een reservetekort, is het heel goed mogelijk dat (ook) de komende drie tot vijf jaar geen volledige indexatie mogelijk is.

116

Ambitie pensioenontvangers

Het is de ambitie van Philips Pensioenfonds om de pensioenen jaarlijks te verhogen met de prijsinflatie, uitgedrukt in de afgeleide consumentenprijsindex. Deze index wordt vastgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

In de afgeleide consumentenprijsindex worden, anders dan in de 'gewone' consumentenprijsindex, de veranderingen in de tarieven van productgebonden belastingen (bijvoorbeeld BTW en accijns op alcohol en tabak), gemeentelijke belastingen en subsidies niet meegenomen. Dit komt neer op prijsstijgingen die het gevolg zijn van overheidsmaatregelen. Net zoals in voorgaande jaren is het Algemeen Bestuur van Philips Pensioenfonds van oordeel dat het niet op de weg ligt van het Fonds om via indexatie de effecten van overheidsmaatregelen te compenseren. De verhoging van uw pensioen bij Philips Pensioenfonds (op basis van de ambitie) wijkt dan ook consequent, veelal licht, af van de prijsstijgingen volgens de 'gewone' consumentenprijsindex. Veruit de meeste pensioenfondsden hanteren net als Philips Pensioenfonds de afgeleide consumentenprijsindex.

Ambitie pensioenopbouwers

Het is de ambitie van Philips Pensioenfonds om de opgebouwde pensioenen jaarlijks te verhogen met de looninflatie, uitgedrukt in de collectieve cao-schaalaanpassing binnen Philips. Voor pensioenopbouwers binnen het Philips flex pensioen bestaat het indexatiebesluit daarom uit twee delen:

1. Verhoging op basis van de prijsinflatie die wordt gefinancierd uit het vermogen van Philips Pensioenfonds. De prijsinflatie wordt uitgedrukt in de afgeleide consumentenprijsindex van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

2. Verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie die wordt gefinancierd uit de premiereserve. Dit deel van de indexatie is uitsluitend mogelijk als de premiereserve voldoende middelen bevat.

Naast voormelde indexatieambitie streeft Philips Pensioenfonds voor pensioenopbouwers tevens naar volledige pensioenopbouw met een opbouwpercentage van 1,85%. Een eventueel tekort wordt aangevuld vanuit de premiereserve, zodat volledige opbouw kan plaatsvinden. Indien de premiereserve hiervoor onvoldoende middelen bevat, zal het Fonds overgaan tot het verlagen van het opbouwpercentage. Het risico voor het niet kunnen geven van het geambieerde opbouwpercentage is inherent aan een cdc-regeling.

Indexatiestaffel

Wanneer de pensioenen verhoogd kunnen worden door indexatie, ligt vast in de zogenoemde indexatiestaffel:

- Indien de beleidsdekkingsgraad 116% of lager is, dan wordt geen indexatie toegekend (realisatiepercentage = 0%);
- Indien de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 116%, maar lager is dan 123%, dan wordt gedeeltelijk indexatie toegekend, op basis van lineaire interpolatie (bijvoorbeeld bij een beleidsdekkingsgraad van 120 wordt $(120-116) / (123-116) * 100\% = 57\%$ van de indexatiemaatstaf toegekend; realisatiepercentage = 57%);
- Indien de beleidsdekkingsgraad 123% of hoger is, dan wordt 100% van de indexatiemaatstaf toegekend (realisatiepercentage = 100%).
- De ondergrens is vastgezet op een beleidsdekkingsgraad van 116% en de bovengrens op een beleidsdekkingsgraad van 123%. Het Algemeen Bestuur behoudt altijd de mogelijkheid om af te wijken van de indexatiestaffel.

117

De toekenning aan pensioenopbouwers van een verhoging op basis van het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie is afhankelijk van de beschikbare middelen in de bestemde premiereserve, de bij of krachtens de wet gestelde eisen en alle overige door het Algemeen Bestuur relevant geachte feiten en omstandigheden.

Inhaalindexatie

Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan 123% is inhalen van gemiste indexatie (binnen grenzen) mogelijk. Het inhaalpercentage is voor alle deelnemers gelijk en op individueel niveau kunnen deelnemers niet meer inhalen dan ze feitelijk hebben gemist.

Indien en voor zover de middelen in de bestemde premiereserve daartoe toereikend zijn, kan het Algemeen Bestuur besluiten tot een geheel of gedeeltelijk inhalen van niet eerder verleende voorwaardelijke indexaties die waren gebaseerd op het (positieve) verschil tussen de loon- en prijsinflatie.

[7] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	2016	2015
Stand per 1 januari	136	282
Wijziging voorziening voor risico deelnemers	-11	-146
Stand per 31 december	125	136

De voorziening voor risico deelnemers bestaat uit een voorziening uit hoofde van de prepensioneringsregeling van het Philips flex pensioen en nog een zeer beperkt deel van het per 1 januari 2015 gesloten beschikbare premiedeel van het Philips Executives Pension Plan. Het opgebouwde kapitaal van het beschikbare premiedeel van het Philips Executives Pension Plan is, gebaseerd op de individuele keuze van de betrokken deelnemer, in 2015 voor een deel ingebracht in de Philips flex ES-regeling van het Fonds en voor een deel ondergebracht bij een pensioenregeling bij ABN AMRO Pensioenen. Het kapitaal belegt het Fonds in een aandelenfonds, obligatiefonds en/of een geldmarktfonds. Een specificatie van de wijziging van de voorziening staat vermeld bij de toelichting [21] Wijziging voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers.

[8] Langlopende schulden (premiereserve)	2016	2015
Stand 1 januari	92	108
(Eenmalige) storting onderneming vanwege overgang Philips Executives Pensioenplan naar Philips flex pensioen ES	-	7
Premie overschot	-	-
Onttrekking vanwege tekort op pensioenpremie	-12	-23
Onttrekking vanwege indexatie (verschil looninflatie min prijsinflatie)	-	-
Stand per 31 december	80	92

Per ultimo 2016 bedraagt de zogenaamde 'premiereserve' € 80 miljoen. In 2016 is € 12 miljoen aan de premiereserve onttrokken zijnde het tekort van de door de werkgevers en werknemers betaalde premie, die nodig was voor het opbouwen van de aanspraken van de pensioenopbouwers. Toevoegingen aan of onttrekkingen uit de 'premiereserve' worden op één moment in het boekjaar bepaald, zijnde 1 april.

De premiereserve heeft naar zijn aard een langlopend karakter; van de premiereserve heeft naar verwachting € 58 miljoen een looptijd van korter dan 1 jaar, zijnde het deel van de premiereserve dat in 2017 aangewend zal worden.

[9] Overige schulden en overlopende passiva	2016	2015
Schulden aan werkgever	-	-
Uitkeringen	-	-
Derivaten	2.195	1.792
Belastingen en premies sociale verzekeringen	15	13
Waardeoverdrachten	-	1
Terugbetalingsverplichtingen (ontvangen liquiditeitenonderpand)	46	31
Overige schulden en overlopende passiva	27	24
Stand per 31 december	2.283	1.861

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan 1 jaar met uitzondering van derivaten. De resterende looptijd van de terugbetalingsverplichtingen is mede afhankelijk van de ontwikkeling van de waarde van het onderliggende derivaat en naar zijn aard derhalve onzeker. Derivaten en terugbetalingsverplichtingen zijn verder gespecificeerd onder toelichting [1] Beleggingen voor risico pensioenfondsen.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Inzake de uitvoering van het pensioenbeheer is het Fonds een langlopende verplichting aangegaan met een derde-partij. De hieraan verbonden kosten per jaar maken vanaf 2016 onderdeel uit van de kosten pensioenbeheer binnen de post [14] Pensioenuitvoeringskosten en kunnen in verband met vertrouwelijkheidsbepalingen in het contract niet afzonderlijk worden vermeld. De resterende looptijd van het contract is vier jaar.

Investeringsverplichtingen

Per balansdatum bestaan er de volgende investerings- en stortingsverplichtingen in beleggingsfondsen:

	2016	2015
Private equity	4	4
Indirect vastgoed	287	155

Vastgoedfraude

Het Fonds heeft vanaf 2010 schikkingen getroffen met personen en rechtspersonen in het kader van de vastgoedfraude. Een toelichting op de ontvangen bedragen is terug te vinden in toelichting [12] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen.

Het Algemeen Bestuur heeft voorts alles in het werk gesteld om de schade die het Fonds heeft geleden te verhalen op diegenen die daarvoor aansprakelijk kunnen worden gehouden. Gelet op de mate van onzekerheid omtrent de uitkomsten van deze activiteiten, is er onvoldoende voldaan aan de voorwaarden voor opname van een vordering op de balans. In 2017 was tot het opmaken van het jaarverslag voor € 0 miljoen aan schikkingsbedragen ontvangen dat als bate wordt verantwoord in 2017. Het Fonds verwacht nog bedragen te ontvangen uit schikkingsovereenkomsten.

Verbonden Partijen

Identiteit van verbonden partijen

De aangesloten onderneming, medewerkers van het Fonds en bestuurders van het Fonds zijn te kwalificeren als verbonden partijen.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar toelichting [14]

Pensioenuitvoeringskosten. Het Fonds heeft voor in totaal € 0,9 miljoen aan hypothecaire leningen verstrekt aan leden van het Bestuur (2015: € 0,9 miljoen), verdeeld over zeven leningdelen. Hiervan staat ultimo 2016 nog € 0,7 miljoen aan hoofdsom open verdeeld over zes leningdelen. De gemiddelde (ongewogen) rentevoet bedraagt 2,3%, en in 2016 is € 0,2 miljoen aan aflossingen ontvangen. Deze hypotheekleningen zijn verstrekt tegen de gebruikelijke condities die gelden voor werknemers van het Fonds. Er zijn geen andere leningen verstrekt aan, noch vorderingen op bestuurders.

Overige transacties met verbonden partijen

Met ingang van 2014 is er met de werkgever een gewijzigde uitvoeringsovereenkomst overeengekomen met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling. Conform de cao betaalt Philips jaarlijks een vast premiepercentage van 24% van de salarissen voor de pensioenopbouw (26,2% voor de regeling flex ES). Dat percentage staat vast tot 2019. De onderneming zal geen extra premie of bijdragen betalen indien het Fonds te weinig reserves heeft.

Ultimo 2016 had het Fonds voor in totaal € 0,7 miljoen aan hypothecaire leningen verstrekt aan drie medewerkers van het Fonds, niet zijnde bestuurders, onderverdeeld in vijf leningdelen.

Medewerkers van het Fonds nemen deel aan de pensioenregeling van het Fonds onder reguliere condities.

Van het totaal van de beleggingen voor risico van het Fonds is € 0 miljoen (2015: € 0 miljoen) direct, dan wel indirect belegd in de onderneming waarvoor de pensioenregelingen worden uitgevoerd.

6.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2016

Bedragen in miljoenen euro's

[10] Premiebijdragen (van werkgever en werknemers)	2016	2015
Werkgeversgedeelte regulier	210	204
Werknemersgedeelte regulier	15	14
Eenmalige koopsom	-	7
Premie overige regelingen	1	1
Inkoopsommen	3	2
Totaal	229	228

Werkgevers- en werknemersgedeelte

Vanaf 1 januari 2014 is het premiebeleid gewijzigd. De totale premie van de flex-regeling is voor een periode van vijf jaar (1 januari 2014 t/m 31 december 2018) vastgesteld op 24% van het pensioengevend salaris. Sinds januari 2015 betalen de pensioenopbouwers in de flex-regeling een deel van deze totale premie, namelijk 2% van de pensioengrondslag.

Het Philips Executives Pension Plan (EPP) is per 1 januari 2015 gesloten. Alle voormalige EPP-deelnemers zijn deelnemer geworden in de flex ES-regeling met ingang van 1 januari 2015. De premie voor de flex ES-regeling bedraagt 26,2% van het pensioengevend salaris en staat eveneens vast voor dezelfde periode t/m 31 december 2018.

Voor de deelnemers die op 1 januari 2006 zijn overgegaan van de flex 62,5-regeling naar de flex 65-regeling is een voorwaardelijke suppletietoeslag van toepassing. Dit betreft een zogenoemde VPL-toezegging. De suppletietoeslag is per individu vastgesteld afhankelijk van de leeftijd van betrokkene op 31 december 2005. Deze per individu vastgestelde suppletietoeslag wordt tot uiterlijk 1 januari 2021 tijdsevenredig opgebouwd en ingekocht. De benodigde premie voor inkoop van het tijdsevenredig deel van de toeslag is opgenomen in de (reguliere) CDC-premie. Voor degenen die voor 1 januari 2021 met pensioen gaan wordt het resterend deel van de toeslag ineens ingekocht. Hiervoor wordt een aparte koopsom bij de werkgever in rekening gebracht. Het tijdsevenredig deel van de toeslag wordt na inkoop onvoorwaardelijk en toegevoegd aan de pensioenverplichtingen van het Fonds.

De kostendekkende premie is als volgt:

	Gedempte kostendekkende premie		Zuivere kostendekkende premie	
Pensioenopbouw actieven	96		202	
Premievrije pensioenopbouw AO-ers en Arbeidsongeschiktheidspensioen	4		7	
Ingang Partnerpensioen op risicobasis	2		5	
Totaal actuariële inkooppremie		102		214
Opslag voor vereist eigen vermogen	17			36
Opslag voor de uitvoeringskosten	7			7
Opslag voor voorwaardelijke toeslagverlening	59			-
Totaal kostendekkende premie		185		257

Met ingang van het boekjaar 2016 toetst het pensioenfonds de premie aan een gedempte kostendekkende premie. Bij deze gedempte kostendekkende premie, wordt uitgegaan van damping op basis van verwacht rendement minus ambitie. Voor de damping kiest het fonds als discontovoet het verwacht rendement van de portefeuille verminderd met de verwachte prijsinflatie, als bedoeld in artikel 4 lid 2b uit het Besluit FTK. Het fonds gaat voor het berekenen van het verwacht rendement uit van de maximale parameters zoals bepaald door de commissie parameters en bij het berekenen van de prijsinflatie voor de minimale parameter hiervoor. Aangezien gekozen is voor verwacht rendement minus prijsinflatie wordt alleen een opslag voor het vereist eigen vermogen aan de kostendekkende premie toegevoegd voor zover deze groter is dan de opslag voor prijsinflatie.

Bij het toegroeien van het actuele naar het structurele niveau van de verwachte prijsinflatie wordt rekening gehouden met het indexatiemoment van 1 april. Het rendement op vastrentende waarden als onderdeel van het toekomstig rendement is per eind december 2015 voor 5 jaar vastgesteld op basis van de dan geldende rentecurve. Ook de curve voor de verwachte prijsinflatie wordt per eind 2015 voor 5 jaar vastgesteld.

Onderstaand volgt een overzicht waarin de hiervoor genoemde premies zijn opgenomen. Hieraan toegevoegd zijn de interne kostendekkende premie van het Fonds en de feitelijke premie.

Overzicht premie	2016	2015
Interne kostendekkende premie	235	-
Gedempte kostendekkende premie	185	-
Zuivere kostendekkende premie	257	241
Feitelijke premie	229	221

Uit de vorige tabel blijkt dat de feitelijke premie (€ 229 miljoen) lager is dan de interne kostendeekkende premie (€ 235 miljoen). Dit effect wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de feitelijke premie voor deelnemers aan de flex- en flex ES-regeling (€ 229 miljoen; 24% resp 26,2% van de salarissom) lager was dan de premie die benodigd zou zijn om te komen tot een volledige pensioenopbouw voor deelnemers aan de flex- en flex ES-regeling (€ 235 miljoen). Het negatieve verschil op actuariële grondslagen van € 6 miljoen is onttrokken aan de premiereserve en gebruikt ter aanvulling van de financiering van de opbouw. Het verschil met de werkelijke onttrekking van € 12 miljoen, zoals toegelicht bij de post 'premiereserve' onder langlopende schulden op pagina 118, bedroeg € 6 miljoen. Dit verschil wordt verklaard doordat gedurende 2016 diverse koopsommen zijn voldaan die geen onderdeel zijn van de kostendeekkende premie, maar wel onderdeel uitmaken van de feitelijke premie. Daarnaast vindt de bepaling van de hoogte van de kostendeekkende premie en de feitelijke onttrekking uit de premiereserve op verschillende momenten gedurende het verslagjaar plaats. Het verschil maakt onderdeel uit van de € 12 miljoen die verantwoord is in de post 'Overige baten en lasten'.

De premiebijdragen voor risico deelnemers bedragen gedurende 2016 € 0 miljoen (2015: € 0 miljoen).

[11] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
2016				
Vastgoedbeleggingen	74	87	-2	159
Aandelen	128	485	-7	606
Vastrentende waarden	361	761	-14	1.108
Derivaten	-1	-102	-	-103
Overige beleggingen	-	2	-	2
Liquiditeiten	-3	14	-1	10
Totaal	559	1.247	-24	1.782

Onder directe beleggingsopbrengsten vastgoed is een bedrag opgenomen van € 2 miljoen (in 2015: € 9 miljoen) uit hoofde van in het verslagjaar ontvangen schikkingen met personen en rechtspersonen in het kader van de vastgoedfraude. Tot het opmaken van het jaarverslag zijn in 2017 geen schikkingsbedragen ontvangen.

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten over het verslagjaar zijn transactiekosten opgenomen. Deze transactiekosten zijn reeds verrekend met het rendement, en zijn niet altijd betrouwbaar uit het rendement te halen.

Van de transactiekosten is € 7 miljoen (2015: € 2 miljoen) op betrouwbare wijze vastgesteld. De overige transactiekosten zijn niet op betrouwbare wijze vast te stellen. Dit heeft te maken met het feit dat voor veel transacties sprake is van zogenaamde netto-prijzen waarbij de kosten onderdeel uitmaken van de transactieprijs en niet afzonderlijk worden vermeld. Deze kosten maken wel onderdeel uit van de gerapporteerde indirecte beleggingsopbrengsten.

Onder 'Kosten vermogensbeheer' zijn de kosten opgenomen van de beheerders en bewaarder. Deze zijn aan de verschillende beleggingscategorieën toegekend naar rato van het belegd vermogen. Exploitatiekosten vastgoed zijn – gesaldeerd met huuropbrengsten – opgenomen als onderdeel van de directe beleggingsopbrengsten van vastgoedbeleggingen. Kosten vermogensbeheer zijn in 2016 toegenomen ten opzichte van 2015. Dit is hoofdzakelijk het gevolg van een toegenomen gemiddeld belegd vermogen en een veranderde samenstelling van het belegd vermogen.

[11] Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
2015				
Vastgoedbeleggingen	56	81	-2	135
Aandelen	125	257	-6	376
Vastrentende waarden	367	-177	-14	176
Derivaten	-1	-722	1	-722
Overige beleggingen	-	3	-	3
Liquiditeiten	-1	30	-1	28
Totaal	546	-528	-22	-4

125

[12] Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	2016	2015
Beleggingsresultaat prepensioneringsregeling van het Philips flex pensioen	6	2
Beleggingsresultaat beschikbare premiedeel van het Philips Executives Pension Plan	-	2
Totaal	6	4

De beleggingsresultaten voor risico deelnemers zijn overwegend indirecte beleggingsresultaten. Het aandeel van directe beleggingsresultaten en vermogensbeheerkosten in de beleggingsresultaten is zeer beperkt en wordt daarom niet uitgesplitst.

[13] Pensioenuitkeringen	2016	2015
Ouderdomspensioen	-514	-522
Nabestaandenpensioen	-156	-157
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-3	-3
Afkopen	-1	-1
Totaal	-674	-683

[14] Pensioenuitvoeringskosten	2016	2015
Kosten pensioenbeheer	-5	-7
Overige kosten	-8	-10
Totaal	-13	-17

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het Fonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Beloning bestuurders

Vergoedingen aan de leden van het Algemeen Bestuur van het Fonds vinden als volgt plaats:

- Gepensioneerdenleden van het Algemeen Bestuur ontvangen een vaste vacatievergoeding;
- De Onafhankelijke Voorzitter van het Fonds, die per 1 september 2014 is aangesteld, ontvangt een vaste vergoeding. De Onafhankelijk Voorzitter is niet in dienst van het Fonds;
- De leden van het Uitvoerend Bestuur (aangesteld per 1 juli 2014, 1 december 2014 en 1 december 2015) zijn (en waren reeds bij hun aanstelling) in dienst van het Fonds en ontvangen een salaris.

Over 2016 is in dit verband een totaalbedrag aan vergoedingen en salaris (inclusief pensioenlasten) betaald van € 1,1 miljoen (2015: € 1,1 miljoen).

Daarnaast vergoedt het Fonds de door werknemersleden van het Algemeen Bestuur bestede tijd met betrekking tot het besturen van het Fonds aan de Philips-bedrijfsonderdelen waar de betrokken leden werkzaam zijn. Deze vergoedingsregeling wordt gezien als een belangrijke randvoorwaarde voor het optimaal functioneren van de werknemersleden binnen het Bestuur. Over 2016 is in dit verband een totaalbedrag aan vergoedingen betaald van € 0,1 miljoen (in 2015: € 0,2 miljoen).

Een dergelijke vergoeding vindt niet plaats voor de werkgeversleden van het Algemeen Bestuur, vanwege het feit dat zij ex-officio zitting hebben in het Bestuur.

Er zijn aan de leden van het Algemeen Bestuur in het verslagjaar geen voorschotten of leningen verstrekt, met uitzondering van het oversluiten van een hypotheeklening van € 0,1 miljoen. De hoofdsom van eerder aan leden van het Algemeen Bestuur verstrekte leningen bedraagt € 0,6 miljoen (2015: € 0,8 miljoen). Het betreft bestaande hypotheekleningen aan een tweetal bestuursleden. Meer hierover op pagina 121.

Personeelsbestand (inclusief leden Uitvoerend Bestuur)

Gedurende het boekjaar 2016 bedroeg het gemiddeld aantal werknemers bij het Fonds 19 (2015: 20, gemeten in fte's). De kosten van deze werknemers kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Salarissen

Salarissen	2016	2015
Bruto salarissen	-3	-3
Sociale lasten en pensioenlasten	-1	-1

Honoraria Accountant

	EY	Overig EY Netwerk	Totaal EY
2016			
1. Controle jaarrekening	0,3	0,0	0,3
2. Overige controleopdrachten	0,0	0,0	0,0
3. Andere niet-controlediensten	0,0	0,0	0,0
Totaal	0,3	0,0	0,3

	EY	Overig EY Netwerk	Totaal EY
2015			
1. Controle jaarrekening	0,2	0,0	0,2
2. Overige controleopdrachten	0,1	0,0	0,1
3. Andere niet-controlediensten	0,0	0,0	0,0
Totaal	0,3	0,0	0,3

Deze honoraria betreffen de honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening over 2016, alsmede eventuele honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening over 2015, voor zover de hiervoor in boekjaar 2015 opgenomen kosteninschatting niet toereikend is gebleken.

[15] Pensioenopbouw	2016	2015
Actuariel benodigde koopsom voor pensioenopbouw en risicodekking	-214	-202
Opslag voor uitvoeringskosten	-7	-7
Totaal	-221	-209

De benodigde premie door toevoeging van nieuwe nominale pensioenopbouw voor de actieven (Philips flex en Philips flex ES) en voor uitvoeringskosten aan de voorziening pensioenverplichtingen bedroeg over 2016 € 221 miljoen (2015: € 209 miljoen voor Philips flex en Philips flex ES).

[16] Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	2016	2015
Oprenting pensioenverplichtingen	9	-26
Gehanteerde percentage oprenting	-0,06%	0,16%

De rentetoevoeging ten behoeve van de voorziening pensioenverplichtingen wordt bepaald op basis van de 1-jaarsrente van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen (-0,06%). Door de negatieve 1-jaarsrente is er feitelijk sprake van een rente-onttrekking.

[17] Wijziging rentetermijnstructuur	2016	2015
Wijziging rentetermijnstructuur	-1.239	140
Vervallen van de driemaandsmiddeling per 1 januari 2015	-	-570
Aanpassing UFR-systematiek per 31 december 2015	-	-277
Totaal	-1.239	-707

De methode voor het bepalen van de rentetermijnstructuur in 2015 zoals gepubliceerd door DNB is op twee momenten veranderd. Allereerst is de driemaandsmiddeling, die tot eind 2014 onderdeel was van de rentetermijnstructuur, per 1 januari 2015 komen te vervallen. Ten tweede is de UFR-systematiek per 15 juli 2015 gewijzigd. Beide effecten zijn in bovenstaande tabel zichtbaar.

128

[18] Wijziging actuariële grondslagen	2016	2015
Overlevingstafels Prognosetafel AG 2014-2064 naar Prognosetafel AG 2016	-17	-
Aanpassing ervaringssterfte	-4	-
Garantieregelingen bij inkoop ouderdomspensioen uit prepensioneringskapitaal	-1	-
Kostenopslag	-	-
Totaal	-22	0

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële grondslagen worden herzien.

In 2016 heeft het Actuariel Genootschap een nieuwe prognosetafel opgesteld van de levensverwachting (AG-Prognosetafel 2016). Dit heeft in 2016 geleid tot een verhoging van de technische voorziening met het bedrag van € 17 miljoen, met een negatief effect op de actuele dekkingsgraad van 0,2 dekkingsgraadpunt.

Bij het verschijnen van de nieuwe AG-prognosetafel analyseert het Fonds of de prognosetafel aansluit bij de levensverwachting van het Fonds. Het resultaat van deze analyse is een fonds specifieke ervaringssterfte: met ervaringssterfte wordt het verschil in (verwachte) sterfte tussen

de gehele bevolking en die van deelnemers bij Philips Pensioenfonds bedoeld. De specifieke ervaringssterfte is onderzocht aan de hand van de volgende kenmerken: leeftijd, geslacht, inkomen en sector. Hiervoor is gebruik gemaakt van het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2016. De nieuwe fonds specifieke ervaringssterfte heeft in 2016 geleid tot een verhoging van de technische voorziening met € 4 miljoen, met een negatief effect op de actuele dekkingsgraad van 0,0 dekkingsgraadpunt tot gevolg.

Het overig resultaat heeft betrekking op garantieregelingen (inkoop ouderdomspensioen uit prepensioneringskapitaal) uit het verleden. De voorzieningen voor deze garantieregelingen zijn als gevolg van nieuwe reglementsfactoren in 2016 verhoogd met € 1 miljoen.

[19] Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	2016	2015
Toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen	-7	-18
Onttrekking aan de voorziening pensioenverplichtingen	4	6
Totaal	-3	-12

[20] Overige wijzigingen in de voorziening pensioenverplichtingen	2016	2015
Overdracht tussen regelingen	-19	-39
Overige technische grondslagen	-10	11
Totaal	-29	-28

Onderdeel van de overdracht tussen regelingen van € 19 miljoen (2015: € 13 miljoen) betreft voornamelijk het effect van de verwerking van prepensioneringskapitalen naar pensioenaanspraken in de Philips flex-regeling. De post overige technische grondslagen betreft een voorziening die getroffen is voor de afschaffing van de korting van het groot leeftijdsverschil. Dit betreft een correctie op de reeds ingegane partnerpensioenen.

[21] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers	2016	2015
Premiebijdragen	-	-
Waardeoverdrachten extern	-	107
Beleggingsopbrengsten	-6	-4
Waardeoverdrachten intern	17	43
Totaal	11	146

De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers is gelijk aan de mutatie in de beleggingen voor risico deelnemers. De waardeoverdrachten extern van € 107 miljoen in 2015 is het effect van de verwerking van de overdracht van kapitalen van het beschikbaar premiedeel van het Philips Executives Pension Plan naar een pensioenregeling bij ABN AMRO Pensioenen (zie ook onder [23] Overige baten en lasten). Het rendement in 2016 is € 6 miljoen positief en verhoogt de voorziening pensioenverplichtingen voor risico deelnemers. Een bedrag van € 17 miljoen is onttrokken uit de voorziening ten gevolge van pensionering, ontslag, echtscheiding of overlijden van de deelnemer.

[22] Saldo overdracht van rechten	2016	2015
Inkomende waardeoverdrachten	8	13
Uitgaande waardeoverdrachten	-4	-4
Totaal	4	9

Waardeoverdracht betreft de ontvangst van of overdracht aan een pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever. De overdrachtswaarde is de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, opgebouwd tot de ontslagdatum. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van die pensioenaanspraken.

[23] Overige baten en lasten	2016	2015
Resultaat voor risico deelnemers		
Waardeoverdrachten extern	-	-107
Waardeoverdrachten intern	-	-
Resultaat voor risico Pensioenfonds		
Incidentele resultaten uit pensioenadministratie	-1	2
Storting in premiereserve	-	-7
Onttrekking uit premiereserve	12	23
Totaal	11	-89

De mutaties in de premiereserve zijn nader toegelicht onder toelichting [8] op pagina 118.

6.7 Risicobeheer

Een belangrijk risico voor het Fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het Fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. Het Fonds is wettelijk verplicht om buffers aan te houden volgens hiervoor geldende algemene normen alsook naar de specifieke normen die door de toezichthouder worden opgelegd. De aan te houden buffers vertalen zich in een vereiste dekkingsgraad, ook wel vereist eigen vermogen genoemd. De hoogte van het vereist eigen vermogen is onder meer afhankelijk van het door het Fonds gevoerde beleid waarvan het beleggingsbeleid de belangrijkste is. De beleidsdekkingsgraad ultimo 2016 bevindt zich onder het vereist eigen vermogen. Derhalve is een herstelplan van kracht. Indien de solvabiliteit van het Fonds zich negatief blijft ontwikkelen, bestaat het risico dat het Fonds aanvullende maatregelen moet treffen.

Het Fonds heeft in zijn beleid een onder- en bovengrens van het vereist eigen vermogen gesteld. Informatie over het vereist eigen vermogen en de ontwikkeling hiervan wordt elk kwartaal aan het Algemeen Bestuur gerapporteerd.

Solvabiliteitsrisico

De solvabiliteitstoets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de Fonds specifieke restrisico's (na afdekking). In de volgende tabel zijn de benodigde buffers en het tekort of het surplus berekend op basis van de feitelijke beleggingsmix in de evenwichtssituatie. Bij de evenwichtspositie wordt verondersteld dat de aanwezige middelen zodanig zijn dat de aanwezige solvabiliteit precies gelijk is aan de gewenste solvabiliteit (het vereist eigen vermogen).

	eind 2016	eind 2015
Voorziening pensioenverplichtingen (a)	16.729	15.941
Buffers:		
S1 Renterisico	277	344
S2 Risico zakelijke waarden	2.319	2.063
S3 Valutarisico	324	317
S4 Grondstoffenrisico	-	71
S5 Kredietrisico	1.083	938
S6 Verzekeringstechnisch risico	399	393
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	-	-
Diversificatie-effect	-1.215	-1.249

	eind 2016	eind 2015
Totaal S (vereiste buffers) (b)	3.187	2.877
Vereist eigen vermogen (art. 132 Pensioenwet) (a+b)	19.916	18.818
Aanwezig vermogen (Totaal activa – schulden = pensioenvermogen)	18.799	17.443
Surplus / Tekort	-1.117	-1.375
Vereist eigen vermogen op basis van de feitelijke beleggingsmix (in percentage van de voorziening pensioenverplichtingen)	119,1%	118,0%

De stijging van het vereist eigen vermogen ultimo 2016 ten opzichte van ultimo 2015 heeft drie belangrijke oorzaken:

- De aan te houden buffer voor het risico op zakelijke waarden (S2) is gestegen als gevolg van een toegenomen omvang van posities in zakelijke waarden.
- De allocatie naar grondstoffen is begin 2016 afgebouwd. Hierdoor hoeft geen buffer voor grondstoffenrisico (S4) meer te worden aangehouden. Dit heeft echter tot gevolg dat er in de beleggingsportefeuille minder spreiding is met als gevolg dat het diversificatie-effect afneemt. Hierdoor neemt de aan te houden buffer op totaal niveau toe. Dit zorgt voor een verhoging van het vereist eigen vermogen (ongeveer 0,4%-punt).
- Het kredietrisico (S5) neemt toe (ongeveer 0,3%-punt) met name vanwege een lagere kredietwaardigheid van Oostenrijk. Dit heeft tot gevolg dat voor Oostenrijks staatspapier een hogere buffer moet worden aangehouden.

132

Daarnaast is het renterisico afgenomen. Deze afname komt voornamelijk vanwege de rentedaling. De rentedaling zorgt er namelijk voor dat de renteschok in absolute zin kleiner wordt. Het effect van een absoluut kleinere schok is op de voorziening pensioenverplichtingen groter (vanwege de omvang) dan op de vastrentende waarden met als gevolg dat het renterisico afneemt.

Voor het vaststellen of een pensioenfonds zich bevindt in een tekortsituatie is vanaf 1 januari 2015 het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix bepalend. Ultimo 2016 bedroeg dit vereist eigen vermogen in percentage van de voorziening pensioenverplichtingen 117,8%. Ultimo 2016 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 108,0% waardoor het Fonds zich in een tekortsituatie bevindt. Het vereist eigen vermogen op basis van de feitelijke beleggingsmix (119,1%) wijkt af van het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix (117,8%). Dit heeft een aantal oorzaken waarvan we hier de belangrijkste noemen:

- De feitelijke asset allocatie kan afwijken van de strategische verdeling. Benchmarkgewichten worden niet continu aangepast naar hun Allocatie Richtniveau, maar kunnen drijven als gevolg van marktbewegingen. Ook heeft de vermogensbeheerder de ruimte om binnen bepaalde grenzen hiervan af te wijken (tactische positionering).
- Binnen een beleggingscategorie kunnen de feitelijke beleggingen afwijken van de voor het strategisch vereist eigen vermogen gemodelleerde benchmarkverdeling.
- Voor de bepaling van het renterisico (S1) gaat het Fonds voor het strategisch vereist eigen vermogen uit van de theoretisch gewenste hedge. Dit betekent bijvoorbeeld dat wordt verondersteld dat het mogelijk is om alle looptijdpunten, ook de hele lange looptijden, van de reële verplichtingen in de gewenste mate af te dekken. Het feitelijke vereist eigen vermogen gaat uit van de rentegevoelige posities die daadwerkelijk in portefeuille aanwezig zijn.

Door het Fonds zijn bij de bepaling van de inputvariabelen ter bepaling van de te onderscheiden risico's de uitgangspunten van DNB gehanteerd, waarbij ten aanzien van derivaten rekening is gehouden met de desbetreffende exposurewaarde.

Het Fonds berekent de vereiste dekkingsgraad conform het standaardmodel van DNB. Het Fonds kan gebruikmaken van het standaardmodel omdat de beleggingsportefeuille van het Fonds:

- beleggingsproducten bevat die DNB heeft gebruikt bij de bepaling van de te hanteren risicoscenario's en correlatieparameters in het standaardmodel;
- goed gespreid is over diverse assetcategorieën en regio's;
- geen complexe derivatenconstructies bevat;
- geen gestructureerde producten bevat waarin transparantie ontbreekt over de onderliggende risico's.

Tevens voert het Fonds jaarlijks een analyse uit of de wijze waarop het Fonds de vereiste dekkingsgraad berekent, moet worden aangepast. Te denken valt aan de toepasbaarheid van het standaardmodel waarbij het Fonds onder andere analyseert of eventuele opslagen benodigd zijn voor liquiditeitsrisico (S7), concentratierisico (S8), operationeel risico (S9) en actief risico (S10).

Doordat geen of te lage buffers kunnen doorwerken in indexatiebesluiten of zelfs kunnen leiden tot kortingsmaatregelen, ligt het solvabiliteitsrisico uiteindelijk bij de deelnemers. De aanwezige buffers verkleinen dit risico voor de deelnemers.

De in de tabel genoemde risico's worden onderstaand nader toegelicht:

133

Marktrisico (S1 – S4)

Marktrisico betreft het risico dat het Fonds financiële verliezen lijdt door bewegingen op de financiële markten. Hieronder vallen onder meer het renterisico (S1), koersrisico op zakelijke waarden (S2) (het risico van daling van aandelenkoersen), valutarisico (S3) (het risico van koersdalingen van directe of indirecte valutapositionen) en het grondstoffenrisico (S4). Met name de beheersing van het renterisico is voor het Fonds van groot belang vanwege het feit dat de waardering van de pensioenverplichtingen is gebaseerd op de actuele rentetermijnstructuur. Een daling van de rente leidt tot een toename van de waarde van de pensioenverplichtingen. Voor het Fonds is het daarom belangrijk dat het beleggingsbeleid optimaal is afgestemd op de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen rekening houdend met de financiële ambitie en risicohouding van het Fonds.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarde van vastrentende waarden, rentederivaten en de pensioenverplichtingen veranderen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Onderdeel van het beleid van het Fonds is dat het rentehedge-percentage niet vast is, maar afhankelijk is van de omvang van de vastrentende waarden die bedoeld zijn voor een stuk zekerheid tezamen met de rentederivaten versus de verwachte toekomstige pensioenuitkeringen van het Fonds. Het Fonds heeft namelijk gekozen voor een vaste verdeling tussen vastrentende waarden en zakelijke waarden. Ultimo 2016 bedroeg de nominale rentehedge 65,5% (ultimo 2015: 65,4%). In het beleggingsbeleid van het Fonds wordt uitgegaan van de reële voorziening pensioenverplichtingen (op basis van de 1-dags swapcurve gecorrigeerd met de volledige inflatiecurve) die beter afgestemd is op de financiële ambitie van het Fonds. Ultimo 2016 bedroeg de reële rentehedge 34,4% (ultimo 2015: 36,8%).

In onderstaande tabel zijn de modified durations opgenomen van enerzijds de vastrentende waarden en derivaten die bedoeld zijn om het renterisico af te dekken en anderzijds de reële voorziening pensioenverplichtingen (op basis van de 1-dags swapcurve gecorrigeerd met de volledige inflatiecurve). De modified duration is een maatstaf voor de rentegevoeligheid.

Modified Duration	2016	2015
Vastrentende waarden en derivaten (bedoeld voor renteafdekking)	20,2	19,4
Reële voorziening pensioenverplichtingen - beleid	21,0	19,7

De samenstelling van de vastrentende waarden (met uitzondering van de beleggingen in hypotheek) naar looptijd is als volgt:

	2016 (%)	2015 (%)
Resterende looptijd < 5 jaar	11,8	11,6
Resterende looptijd > 5 & < 10 jaar	16,6	13,8
Resterende looptijd > 10 & < 20 jaar	21,9	26,3
Resterende looptijd > 20 jaar	49,7	48,3

Risico zakelijke waarden (S2)

Risico zakelijke waarden is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die worden veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden beperkt door diversificatie.

De procentuele verdeling van de beleggingen in aandelen is weergegeven in de volgende tabellen:

Verdeling naar markt	2016 (%)	2015 (%)
Ontwikkelde markten, waarvan:	89,1	89,5
- Verenigde Staten	59,5	35,9
- Japan	8,7	11,2
- Verenigd Koninkrijk	5,5	7,4
- Overig	26,3	45,5
Opkomende markten	10,9	10,5
Totaal	100,0	100,0

De indeling in bovenstaande tabel is gebaseerd op de landenclassificatie volgens de definitie van de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling). De toepassing van OESO sluit aan bij hetgeen DNB voorschrijft voor de toezichtsrapportages. De beleggingen in aandelen in de Verenigde Staten zijn toegenomen. Dit is het gevolg van een aanpassing van de regionale gewichten binnen de benchmark voor aandelen waarbij de Verenigde Staten een groter gewicht hebben gekregen.

Verdeling naar sector	2016 (%)	2015 (%)
Nijverheid en Industrie	50,5	49,3
Financiële instellingen	19,4	20,6
Handel	5,7	5,7
Transport en opslag	2,4	2,6
Overige dienstverlening	19,1	19,0
Diversen	2,9	2,8
Totaal	100,0	100,0

In de aandelenbeleggingen zijn geen individuele beleggingen aanwezig groter dan 5% van de totale waarde van de aandelenbeleggingen.

135

In de niet-beursgenoteerde directe en indirecte vastgoedportefeuille zijn ultimo 2016 opgenomen:

2016	Woningen	Kantoren	Winkels	Industrieel	Overig	Totaal
Europa	69	89	154	110	17	439
Azië	2	6	35	3	2	48
Australië	-	35	36	-	-	71
Noord Amerika	102	126	50	65	16	359
Totaal	173	256	275	178	35	917

2015	Woningen	Kantoren	Winkels	Industrieel	Overig	Totaal
Europa	31	107	123	81	14	356
Azië	1	6	32	3	1	43
Australië	-	31	37	-	-	68
Noord Amerika	60	75	18	43	6	202
Totaal	92	219	210	127	21	669

In de niet-beursgenoteerde directe en indirecte vastgoedportefeuille zijn geen individuele beleggingen aanwezig groter dan 5% van de totale waarde van deze portefeuille per ultimo 2015, met uitzondering van beleggingen in drie indirect vastgoedfondsen.

Valutarisico (S3)

Het strategische beleid van het Fonds met betrekking tot het afdekken van valutarisico is om benchmark-exposures van valuta in ontwikkelde markten voor iedere beleggingscategorie volledig af te dekken, aangezien tegenover dit risico naar verwachting op lange termijn geen beloning staat en de kosten van het afdekken relatief laag zijn. Benchmark-exposures van valuta in opkomende markten worden niet afgedekt, aangezien de kosten van het afdekken van dit risico relatief hoog zijn, terwijl het risico op totaalniveau voor het Fonds beperkt is. Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd, bedraagt ultimo boekjaar circa 54% (2015: 47%) van de beleggingsportefeuille en is evenals in 2015 voor de belangrijkste valuta, zijnde Amerikaanse dollar, het Britse pond en de Japanse yen, nagenoeg volledig afgedekt tegen de euro. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten - € 223 miljoen (2015: - € 104 miljoen). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven waarbij de beleggingen in vreemde valuta voor afdekking per categorie als volgt kunnen worden gespecificeerd:

	2016				2015			
	Aandelen	Vastrentende waarden	Vastgoed	Overige beleggingen en derivaten	Aandelen	Vastrentende waarden	Vastgoed	Overige beleggingen en derivaten
GBP	270	228	90	6	340	172	113	8
JPY	440	2	113	5	495	2	114	5
USD	3.307	2.347	980	152	1.755	2.073	743	150
Overige valuta	1.177	947	336	11	1.302	649	328	11
Totaal	5.194	3.524	1.519	174	3.892	2.896	1.298	174

De valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten is als volgt weer te geven:

	2016			2015
	Voor afdekking	Valutaderivaten	Nettopositie (na afdekking)	Nettopositie (na afdekking)
EUR	8.688	8.803	17.491	16.426
GBP	594	-599	-5	-22
JPY	560	-568	-8	-1
USD	6.786	-6.663	123	107
Overige valuta	2.471	-1.196	1.275	1.058
Totaal	19.099	-223	18.876	17.568

Grondstoffenrisico (S4)

Het Fonds heeft de derivatenpositie in grondstoffen begin 2016 afgebouwd. Ultimo 2016 had het Fonds geen exposure naar grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het Fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het Fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst en marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van het kredietrisico is het tegenpartijrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het Fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het Fonds financiële verliezen lijdt. Beheersing vindt plaats door:

- het stellen van limieten aan tegenpartijen;
- het uitsluitend werken met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het Fonds, uit hoofde van OTC-derivaten adequaat worden afgedekt door onderpand;
- het vragen van extra zekerheden, zoals onderpand bij hypothecaire geldleningen;
- het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen;
- het enkel beleggen in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert ter afdekking van het settlementrisico. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren in de vastrentende waarden portefeuille (exclusief geldmarktfondsen) wordt het volgende overzicht gegeven:

	2016 (%)	2015 (%)
AAA	31,3	40,9
AA	39,2	34,9
A	5,8	5,2
BBB	11,3	9,3
BB	4,8	3,5
B	5,4	4,5
Overig	2,2	1,7
Totaal	100,0	100,0

Ten aanzien van de sectorverdeling zijn de beleggingen in vastrentende waarden (exclusief geldmarktfondsen) als volgt onderverdeeld:

	2016 (%)	2015 (%)
Overheidsinstellingen, waarvan:	74,2	76,8
<i>Frankrijk</i>	30,0	29,3
<i>Duitsland</i>	21,6	26,0
<i>België</i>	11,7	11,8
<i>Nederland</i>	8,8	9,1
<i>Overig</i>	27,9	23,8
Handel en industrie	13,2	10,7
Financiële instellingen	9,8	9,7
Serviceinstellingen	2,8	2,7
Overige	0,0	0,1
Totaal	100,0	100,0

Inzake concentratie van risico's kan worden gemeld dat ultimo 2016 geen sprake is van beleggingen in een individuele tegenpartij groter dan 5% van het totaal aan beleggingen in vastrentende waarden (niet meegenomen bovengenoemde overheidsinstellingen) (2014: idem). De hoge concentratie naar overheidsinstellingen is een gevolg van het beleid waarbij het Fonds voor een groot deel belegt in relatief 'veilige' Europese staatsobligaties met een focus op staatsobligaties van Duitsland en Frankrijk. Het beleid is erop gericht om een deel van de

pensioenuitkeringen die het Fonds in de toekomst verwacht te moeten doen in aanzienlijke mate zeker te kunnen stellen.

Verzekeringstechnisch risico (S6)

De belangrijkste actuariële risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden en arbeidsongeschiktheid. Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Met andere woorden het risico dat de opbouw van het pensioenvermogen niet volstaat voor de uitkering van de pensioenverplichting. Voor de inschatting van de voorziening pensioenverplichtingen in het kader van de levensverwachting is het Fonds in het verslagjaar uitgegaan van de ultimo 2016 gehanteerde overlevingstafels AG-Prognosetafel 2016 alsmede de fonds specifieke ervaringssterfte.

Op deze wijze is het langlevensrisico naar verwachting adequaat verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen. Dit neemt niet weg dat toekomstige ontwikkelingen kunnen leiden tot nog verdere verbetering of verslechtering van de levensduur en dat diensgevolge in de toekomst verdere verhoging of verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen aan de orde kan komen.

Het overlijdensrisico ontstaat doordat deelnemers eerder komen te overlijden dan gemiddeld verondersteld in de tarifiering. Dit geldt voor pensioenvormen waarvoor een uitkering bij overlijden is verzekerd (bijvoorbeeld nabestaandenpensioen). Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het Fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij arbeidsongeschiktheid en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht.

139

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het Fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico kan het volgende worden gemeld:

- Ultimo 2016 is tussen de 70% en 80% van de beleggingen te beschouwen als liquide, wat wil zeggen dat de beleggingen onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. Ongeveer € 482 miljoen van de beleggingen bestaan uit liquide beleggingen in geldmarktfondsen. Een deel hiervan zal het Fonds de komende jaren in niet-beursgenoteerd indirect vastgoed beleggen.
- Voor de uitstaande swaps houdt het Fonds dekking aan via liquiditeiten en obligaties.

Uit voorgaande concludeert het Fonds dat het op dit moment geen aanleiding ziet om in de solvabiliteitstoets buffer aan te houden voor liquiditeitsrisico's.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het Fonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden als adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt.

Voor aanwezige concentratierisico's moet, in zijn algemeenheid, een pensioenfonds een passende solvabiliteit aanhouden. De scenario's in het standaardmodel gaan uit van goed gediversifieerde portefeuilles van zowel beschikbare activa als voorzienbare pensioenverplichtingen.

Het strategische beleggingsbeleid van Philips Pensioenfonds betreft niet een enkele beleggingsmix, maar een bandbreedte van beleggingsmixen. Deze bandbreedte wordt de strategische ruimte genoemd. Binnen de strategische ruimte worden zogenaamde Allocatie Richtniveaus vastgesteld, die onder meer aangeven welk deel van de portefeuille wordt belegd in vastrentende waarden en welk deel in zakelijke waarden. Op dit moment is het Allocatie Richtniveau voor vastrentende waarden 60% en voor zakelijke waarden 40%. Het grootste deel van de vastrentende waarden is ultimo 2016 belegd in hoge kwaliteit obligaties, met als doel een deel van de toekomstige pensioenuitkeringen zeker te stellen. Om te zorgen voor voldoende diversificatie wordt niet alleen in Euro staatsobligaties, maar ook in wereldwijde staatsobligaties, wereldwijde bedrijfsobligaties en hypotheek belegd. Daarnaast zijn ook obligatiecategorieën met een hoger risico opgenomen, namelijk hoogrenderende bedrijfsobligaties en staatsobligaties uit opkomende markten. Binnen zakelijke waarden wordt het vermogen gespreid over wereldwijde aandelen, wereldwijd vastgoed, grondstoffen en cash.

Voor iedere beleggingscategorie wordt een portefeuille aangehouden die breed gespreid is over landen/regio's en sectoren. Staatsobligaties en aandelen worden hierbij passief beheerd tegen respectievelijk Barclays en MSCI benchmarks die breed gespreid zijn. Voor de overige categorieën (m.u.v. hypotheek, waar geen goede benchmark beschikbaar is) worden de portefeuilles eveneens beheerd tegen een breed gespreide benchmark.

Omdat de beleggingen goed zijn gespreid over diverse beleggingscategorieën, regio's en sectoren concludeert het Fonds dat er op dit moment geen aanleiding is om in de solvabiliteitstoets buffer aan te houden voor concentratierisico's.

Operationeel risico (S9)

Het operationeel risicomanagement is primair de verantwoordelijkheid van het lijnmanagement. Het zogenaamde 'Operational Risk Framework' kent een viertal pijlers.

1. Een eerste pijler is de risico controle matrix. In de risico controle matrix zijn de risico's en maatregelen vastgelegd. De integraal risicomangers hebben periodiek beoordelingen uitgevoerd van de opzet en werking van de beheersingsmaatregelen. Deze beheersingsmaatregelen zijn vastgelegd in de risico controle matrix. Over de uitkomsten van de beoordeling hebben de integraal risicomangers gerapporteerd aan het Uitvoerend Bestuur, de Audit & Risk commissie en het Algemeen Bestuur. In 2016 is de risico controle matrix aangepast naar de meest actuele omstandigheden, inzichten en risico-inschattingen. Daar waar het Uitvoerend Bestuur het nodig achtte, is op bevindingen die naar voren kwamen uit onderzoeken, adequate actie ondernomen door het treffen van aanvullende beheersmaatregelen.
2. Een tweede pijler is de aanwezigheid van actuele en normatieve beschrijvingen van de processen in de vorm van procesbeschrijvingen. Deze beschrijvingen zijn in het verslagjaar geactualiseerd.
3. Een derde pijler is de systematische registratie en behandeling van incidenten. Fouten, risico's of afwijkingen van procedures worden gemeld aan de integraal risicomangers, die hierover maandelijks rapporteren aan het Uitvoerend Bestuur. Op kwartaalbasis wordt gerapporteerd aan de Audit & Risk commissie en Algemeen Bestuur. Van alle gemelde incidenten wordt de impact bepaald en onderverdeeld in high, medium en low impact. In

geval van een high impact incident worden de voorzitter van de Audit & Risk commissie en de voorzitter van het Algemeen Bestuur direct geïnformeerd. Een gedraging of gebeurtenis, die een ernstig gevaar vormt voor de integere uitoefening van het bedrijf van het Fonds zal op grond van artikel 19a van het Besluit financieel toetsingskader gemeld worden bij DNB. Er worden dan direct maatregelen getroffen om het probleem op te lossen of het ontstane risico te mitigeren. De risicomangers bewaken de voortgang en kwaliteit van de oplossing van de gemelde incidenten en leggen hierover verantwoording af aan de Audit & Risk commissie. In het verslagjaar is geen incident gemeld met high-impact (2015: 0).

4. Als vierde pijler gelden de beleidsdocumenten die door het Fonds zijn goedgekeurd. Besluitvorming door het Algemeen Bestuur hierover heeft begin 2016 plaatsgevonden.

Het Fonds heeft de uitvoerende werkzaamheden voor het pensioen- en vermogensbeheer uitbesteed aan externe partijen. Per 1 januari 2016 is de pensioenadministratie overgegaan van Aon Hewitt naar PGGM. In dit kader was een project gevormd dat heeft geresulteerd in een beheerste overgang.

Om te waarborgen dat het Fonds zekerheid heeft dat de externe partijen de risico's voor de uitbesteede activiteiten toereikend beheersen, zijn met alle partijen uitbestedingsovereenkomsten aangegaan. In de overeenkomsten is onder meer geregeld dat de externe partijen periodiek rapporteren over de werkzaamheden die zij voor het Fonds uitvoeren. Deze rapportages gaan in op de gang van zaken binnen de primaire processen.

Een andere belangrijke beheersingsmaatregel betreft de 'ISAE3402'-rapportages. Deze rapportages beschrijven een groot aantal processen bij de externe partijen en de wijze waarop deze processen worden beheerst. De rapportages worden voorzien van het oordeel van een onafhankelijke auditor. De ontvangen rapportages worden door het Fonds beoordeeld en het Uitvoerend Bestuur kan op basis daarvan besluiten tot het treffen van aanvullende beheersingsmaatregelen. Dit laatste doet zich veelal voor als de ISAE3402-rapportage niet alle relevante processen of systemen bevat. In zo'n geval wordt doorgaans aanvullende procesinformatie bij de beheerder opgevraagd en beoordeeld.

Uit voorgaande concludeert het Fonds dat het op dit moment geen aanleiding ziet om in de solvabiliteitstoets buffer aan te houden voor operationeel risico.

Actief beheerrisico (S10)

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel)portefeuille vastgelegde benchmark.

Het actief beheerrisico wordt bepaald conform de handreiking van DNB. Het risicoscenario voor actief beheerrisico is alleen op het aandelenrisico (beursgenoteerde aandelen) van toepassing. Hierbij merkt DNB op dat portefeuilles met een tracking error kleiner dan 1% buiten beschouwing worden gelaten.

De allocatie naar aandelen is geheel passief belegd. De tracking errors van deze mandaten liggen tussen 0% en 0,7% zodat het Fonds het actief beheerrisico als zeer laag inschat en hiervoor geen buffer toepast in de solvabiliteitstoets.

6.8 Gebeurtenissen na balansdatum

Indexatie 2017

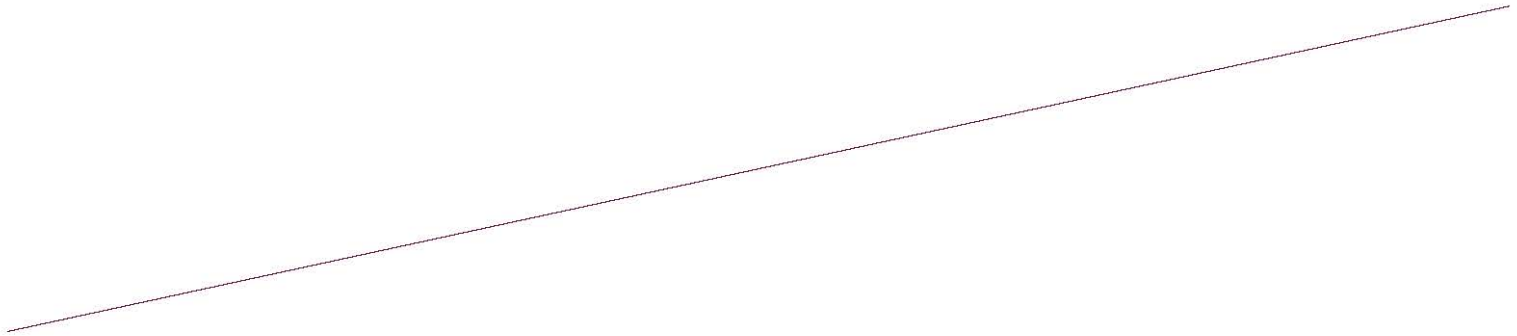
In januari 2017 heeft het Algemeen Bestuur besloten niet over te gaan tot indexatie.

Herstelplan 2017

Het Fonds bevindt zich per 1 januari 2017, net als gedurende het verslagjaar, in een tekortsituatie omdat de beleidsdekkingsgraad (108,0%) onder het niveau ligt van het vereist eigen vermogen gebaseerd op de strategische beleggingsmix (117,8%). Om die reden heeft het Fonds op 31 maart 2017 een herstelplan ingediend bij De Nederlandsche Bank (DNB). In het herstelplan is opgenomen dat het Fonds binnen twee jaar herstelt naar het niveau van de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische beleggingsmix zonder dat het nemen van additionele beleidsmaatregelen noodzakelijk is. De hersteltermijn is binnen de door het Fonds gestelde maximale hersteltermijn van zes jaar.

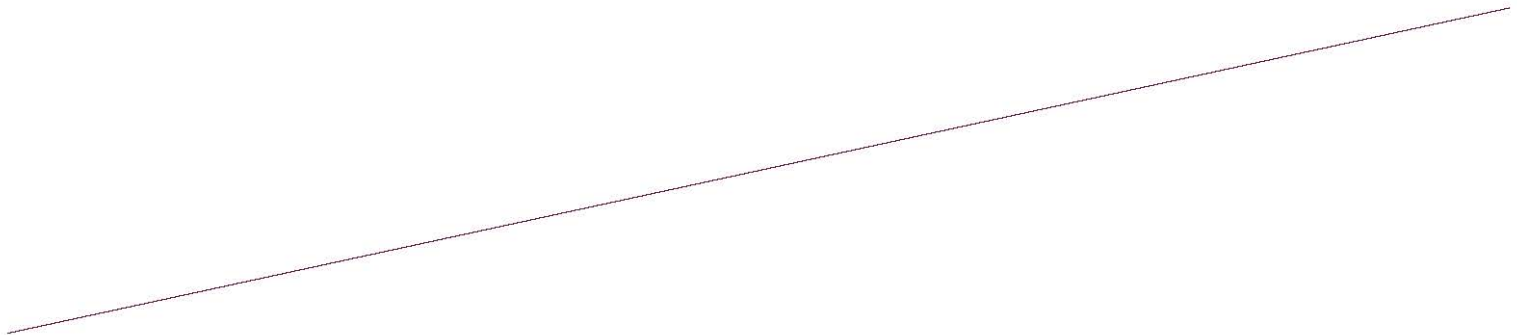
Eindhoven, 23 mei 2017
Het Algemeen Bestuur

Dr. R.Th. Wijmenga
Drs. B.F.W. Lindenhovius
Mr. R.W.L.M. Mangelmans
Drs. P. van der Steen MFE
Dr. T.J.J. Denteneer
Drs. F.E. Leene
Ir. A.L. Uittenbroek
Drs. R.G.A. ter Huurne
C.J.M. Reuvers
Mr. J.B.J. Kemme
Drs. A.C. Joosten-Hendriks
J.A. Kuijsten AAG

7 Overige gegevens

2016

7.1 Financiering en uitvoering

Uitvoeringsovereenkomsten

Philips heeft zich jegens Philips Pensioenfonds bij overeenkomst (de zogenoemde uitvoeringsovereenkomsten) verbonden tot het betalen van de ingevolge de geldende actuariële en bedrijfstechnische nota door Philips in totaal aan het Pensioenfonds verschuldigde pensioenpremie. Een en ander onder het voorbehoud dat bij een ingrijpende wijziging van omstandigheden het door Philips op grond van de uitvoeringsovereenkomsten te betalen bedrag onder bepaalde voorwaarden verminderd kan worden.

Beheer van middelen

Ten aanzien van het beheer van de middelen van het Fonds bepalen de statuten onder meer:

Artikel 12

1. Het Algemeen Bestuur voert een beleggingsbeleid dat in overeenstemming is met de doelstellingen van de Stichting en de prudent-person regel als bedoeld in artikel 135 PW. De waarden worden belegd in het belang van de aanspraak- en Pensioengerechtigden. De beleggingen worden gewaardeerd op basis van marktwaardering.
2. De middelen van de Stichting zullen niet worden belegd in aandelen Philips, noch in geldleningen aan Philips.

Uitvoering van de regelingen

Ten aanzien van de uitvoering van de regelingen bepalen de statuten van het Fonds onder meer:

Artikel 4

1. De Stichting heeft een omgekeerd gemengd bestuur, als bedoeld in artikel 99 van de Pensioenwet.
2. Het Algemeen Bestuur is belast met het bestuur van de Stichting. Daartoe behoort het nastreven van de doelstellingen van de Stichting, waaronder het beheer van de middelen van de Stichting.
Bij het vervullen van hun taak richten de leden van het Algemeen Bestuur en de personen die het dagelijks beleid van de Stichting bepalen of mede bepalen zich naar de belangen van de Aangeslotenen, de gewezen Aangeslotenen, de andere aanspraakgerechtigden en Philips. Zij zorgen ervoor dat dezen zich door hen op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen.
3. Het Algemeen Bestuur is binnen de doelstellingen van de Stichting bevoegd tot alle daden van beheer en beschikking, daaronder begrepen het sluiten van de in artikel 291, lid 2, van het tweede Boek van het Burgerlijk Wetboek bedoelde overeenkomsten.
4. Het Algemeen Bestuur bestaat uit acht nader aan te duiden niet-uitvoerende bestuursleden, een onafhankelijke voorzitter (hierna te noemen: de voorzitter) en ten minste twee uitvoerende bestuursleden. Van de eerder genoemde acht niet-uitvoerende bestuursleden worden drie bestuursleden aangeduid als leden A, drie als leden B en twee als leden C. De voorzitter is eveneens een niet-uitvoerend bestuurslid.
De uitvoerende bestuursleden worden aangeduid als leden D.
De niet-uitvoerende bestuursleden stellen het aantal uitvoerende bestuursleden vast.
5. Het Algemeen Bestuur is (eind)verantwoordelijk voor het bestuur van de Stichting. Het Algemeen Bestuur bestaat uit alle bestuursleden.
De navolgende onderwerpen blijven, onverminderd het elders in de statuten bepaalde, voorbehouden aan de besluitvorming door het Algemeen Bestuur:

- a. het nemen van maatregelen van algemene strekking;
- b. het sluiten, wijzigen of beëindigen van uitvoeringsovereenkomst(en);
- c. het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- d. het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid; en
- e. de onderwerpen die daartoe zijn aangewezen in een besluit van het Algemeen Bestuur.

De vaststelling van het beleid inzake beloningen blijft voorbehouden aan de niet-uitvoerende bestuursleden.

6. De uitvoerende bestuursleden vormen het Dagelijks Bestuur van de Stichting en zijn, met inachtneming van principes van afstemming en raadpleging binnen het Algemeen Bestuur, belast met het dagelijks bestuur, met dien verstande dat het Algemeen Bestuur belast is met de in lid 5 vermelde onderwerpen en met hetgeen op grond van het elders in deze statuten bepaalde voorbehouden blijft aan het bestuur als geheel. De taakverdeling en de verdeling van de bevoegdheden binnen het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur en tussen de uitvoerende bestuursleden, de niet-uitvoerende bestuursleden en de voorzitter wordt nader in een bestuursreglement geregeld.
7. De niet-uitvoerende bestuursleden zijn belast met het intern toezicht op de uitvoerende bestuursleden. De wijze waarop het intern toezicht wordt uitgeoefend wordt nader in het bestuursreglement vastgesteld.
8. De voorzitter ziet toe op een goede samenstelling en het functioneren van het Algemeen Bestuur en het Dagelijks Bestuur en is namens het Algemeen Bestuur eerste aanspreekpunt voor het Verantwoordingsorgaan over het functioneren van het Algemeen Bestuur.
9. De leden D geven leiding aan het Bestuursbureau; het Algemeen Bestuur kan één van hen specifiek daarmee belasten.

145

Artikel 10

1. De Stichting heeft een Bestuursbureau. Het Dagelijks Bestuur, casu quo het conform artikel 4 lid 9 aangewezen bestuurslid D, geeft leiding aan het Bestuursbureau. De medewerkers van het Bestuursbureau worden benoemd en ontslagen door het Dagelijks Bestuur.
2. Medewerkers van het Bestuursbureau zijn in dienst van de Stichting, voorzover het Algemeen Bestuur niet anders bepaalt.
3. Medewerkers van het Bestuursbureau dienen zich bij de uitoefening van hun werkzaamheden te richten naar het belang van de Stichting en de in artikel 5 lid 17 bedoelde gedragscode in acht te nemen. Zij zullen geen instructies aannemen van derden, met uitzondering van de in het kader van de uitoefening van hun werkzaamheden regulier te achten instructies van hun leidinggevende(n).

Artikel 3.4

De Stichting is bevoegd de administratie van de door haar uitgevoerde pensioenregelingen en het beheer van haar vermogen, inclusief dat deel van het vermogen dat wordt aangehouden ten behoeve van de uitvoering van één of meer premieovereenkomsten, geheel of ten dele op te dragen aan één of meer derden.

 Bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het resultaat bepalen de statuten onder meer:

Artikel 3.3

De Stichting ontvangt ter verwezenlijking van het gestelde doel bijdragen van Aangeslotenen, als bedoeld in artikel 11, lid 1, sub a en b en/of van Philips. Zij kan ook andere bijdragen ontvangen. De Stichting bestemt de door haar ontvangen middelen ter verwezenlijking van het doel.

Artikel 13.3

Het Algemeen Bestuur stelt het bestuursverslag, alsmede de bestemming van het resultaat, vast en zorgt ervoor dat de ingevolge de PW vereiste bescheiden binnen zes maanden na afloop van het boekjaar aan De Nederlandsche Bank worden overgelegd.

7.2 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Philips Pensioenfonds te Eindhoven is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2016.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Philips Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 140 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 7 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132 (Vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is 108,0%.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Philips Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Apeldoorn, 23 mei 2017

R. Kruijff AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

7.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Algemeen Bestuur van Stichting Philips Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Philips Pensioenfonds te Eindhoven gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Philips Pensioenfonds op 31 december 2016 en van het resultaat over 2016, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2016;
- de staat van baten en lasten over 2016;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Philips Pensioenfonds (hierna: de stichting) zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 140 miljoen
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen (afgerond), zijnde het totaal van de technische voorziening en de algemene reserve.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritische grens bevindt. Aangezien de stichting in een herstelsituatie zit maar de beleidsdekkingsgraad per jaareinde niet dichtbij een kritieke grens ligt, hebben wij een percentage van 0,75% gehanteerd.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met de audit & risk commissie overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 7 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het algemeen bestuur en de audit & risk commissie gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Risico	Onze controle-aanpak
Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad	
De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. De stichting is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of de stichting voldoende buffers heeft. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids)dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2016 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariael rapport van de certificerend actuaaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maand-dekkingsgraden.

Risico	Onze controle-aanpak
	- Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandtoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen key items de overgang van de AG prognosetafel en de wijziging van de ervaringssterfte. - Daarnaast heeft de certificerend actuaaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaaris.

Waardering en toelichting van niet-(beurs)genoteerde beleggingen

De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto-contante-waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen.

De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en netto-contante-waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van markt-gegevens. Bij de stichting betreffen dit met name de posities in direct vastgoed respectievelijk hypotheek en derivaten. De posities in niet-(beurs)genoteerde vastgoedfondsen en private equity kennen inherent relatief veel waarderingsonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. De posities in direct

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2016. De controle omvatte mede voor een deelwaarneming onderzoek van de waardering van de derivaten en de gehanteerde rentecurve. Inzake de hypotheekportefeuille omvatte de controle mede onderzoek van de gehanteerde disconteringscurve inclusief opslag voor de risicokenmerken. Hierbij hebben wij onze eigen waarderingsspecialisten betrokken. Inzake de niet (beurs)genoteerde vastgoedfondsen omvatte de controle mede onderzoek van de meest recente rapportages en gecontroleerde jaarrekeningen 2016 alsmede uitkomsten van back-testing procedures.

Risico	Onze controle-aanpak
vastgoed en private equity zijn gelet op de omvang door ons niet aangemerkt als significante post voor de jaarrekening. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven in de paragraaf '4. Specifieke grondslagen' en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 'Actuele waarde'. Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2016 voor € 912 miljoen is belegd in niet-(beurs)genoteerde fondsen, € 315 miljoen (negatief) in derivaten en dat € 579 miljoen is belegd in hypotheke. Uit deze toelichting blijkt dat een schattingswijziging heeft plaatsgevonden met betrekking tot hypotheke. Daarnaast is in de toelichting een gevoeligheidsanalyse opgenomen ten aanzien van de waardering van hypotheke. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de niet-(beurs)genoteerde beleggingen niet juist gewaardeerd zijn.	

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

De technische voorziening waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreft een significante post in de balans van de stichting. De technische voorziening dient krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Actuariel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen,

Bij de controle van de technische voorziening hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van de stichting. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2016. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag

Risico	Onze controle-aanpak
bijzondere aandacht gehad in onze controle. De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf '4. Specifieke grondslagen' en een nadere toelichting opgenomen op de mutaties in de voorziening pensioenverplichtingen in '6.6 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2016'. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door toepassing van de meest recente prognosetafels en aanpassing van de ervaringssterfte op basis van nader onderzoek. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 21 miljoen hoger uitgekomen. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.	alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2016. Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het dagelijks bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaaris. Bij de uitvoering van deze werkzaamheden hebben wij een eigen actuariële specialist betrokken en specifiek de uitkomsten van de door de stichting uitgevoerde analyses op de ervaringssterfte en kostenopslag beoordeeld. Bij de controle van de pensioen gerelateerde posten in de jaarrekening, inclusief de administratieve basisgegevens, hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van de een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij met de andere accountant de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de zelfstandig verrichtte werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.
Overdracht van de pensioenadministratie per 1 januari 2016	
Per 1 januari 2016 is de pensioenadministratie overgegaan naar een nieuwe pensioenuitvoerder. De pensioenadministratie bevat de administratieve basisgegevens welke de basis vormen voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen	De overdracht van de pensioenadministratie heeft bijzondere aandacht gehad in onze controle. Wij hebben in dit kader werkzaamheden verricht welke toezien op de kwaliteit van de data in de administratie van de voorgaande pensioenuitvoerder, het proces van migratie en de kwaliteit van de

Risico	Onze controle-aanpak
Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de administratieve basisgegevens niet juist en/of volledig zijn overgegaan en verwerkt in de pensioenadministratie.	geconverteerde data in de pensioenadministratie van de nieuwe pensioenuitvoerder. Daarnaast is als onderdeel van de controle van de administratieve basisgegevens mede aandacht besteed aan de aansluiting tussen de aanspraken en voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2015 volgens de voorgaande pensioenuitvoerder en per 1 januari 2016 volgens de nieuwe pensioenuitvoerder.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens.
- andere informatie, bestaande uit, kerngegevens, profiel en personalia, intern toezicht, verantwoording, Philips Pensioenfonds in cijfers en English Summary.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur, algemeen bestuur en audit & risk commissie voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het dagelijks bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het dagelijks bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het algemeen bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou

kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De audit & risk commissie is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting. Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het vaststellen van het jaarverslag.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het dagelijks bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het algemeen bestuur en de audit & risk commissie onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het algemeen bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het algemeen bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het algemeen bestuur en de audit & risk commissie hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Den Haag, 23 mei 2017

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. S.B. Spiessens RA

8 English Summary

2016

8.I Key Data

Amounts in millions of euro

This section contains the key data of Philips Pensioenfond, as well as texts which are summaries of more detailed explanatory information provided in other sections of this annual report.

8.I.I Financial position

	End 2016	End 2015
Total net assets ³⁸	18,799	17,443
Total net actuarial liabilities	16,729	15,941
Actual funding ratio ³⁹	112.3%	109.3%
Policy funding ratio ³⁹	108.0%	111.6%
Mandatory funding ratio ⁴⁰	117.8%	116.7%
Minimum mandatory funding ratio	104.2%	104.2%
Real funding ratio	89.5%	91.4%
Real market interest coverage ratio	77.2%	79.5%
Premium funding ratio	110.3%	119.5%

158

The actual funding ratio represents the assets of a pension fund in relation to its pension liabilities (all pensions to be paid now and in the future). For the actual funding ratio we take as our starting point the nominal pension liabilities, i.e. the pension liabilities without account being taken of pension increases as a result of future indexation.

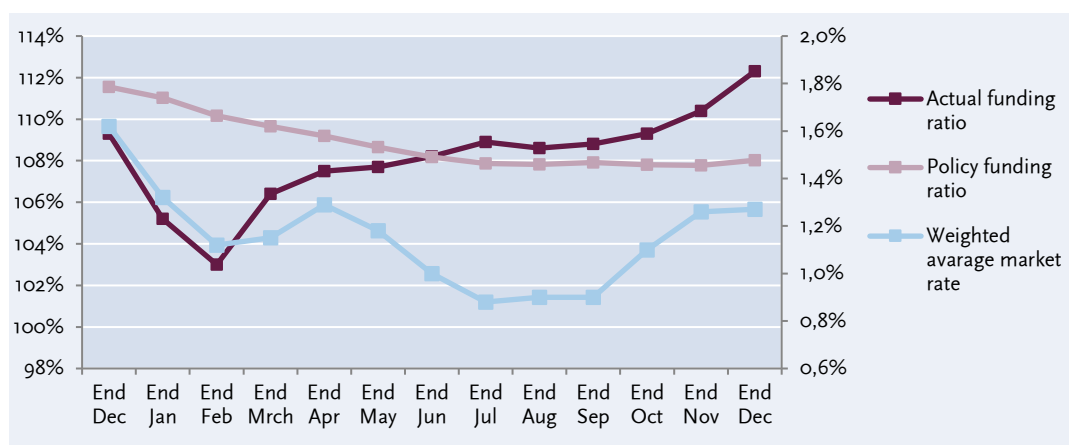
The policy funding ratio is calculated by taking the average of the actual funding ratios over the past 12 months. This means that the effect of fluctuations in the actual funding ratio is less pronounced in the policy funding ratio. That is why only the development of the actual funding ratio is reviewed.

³⁸ The pension assets are the sum total of investments for which the risk is incurred by the Fund, accounts receivable, accrued income and cash minus other liabilities (including the premium reserve) and accrued liabilities. The pension assets as shown here therefore exclude investments for which the risk is incurred by the members. At year-end 2015 the pension assets including investments for which the risk is incurred by the members stood at € 17,579 million and at year-end 2016 they were € 18,924 million.

³⁹ The calculation of both the actual and the policy funding ratio also takes into account the investments for which the risk is incurred by the participants and the provision for pension liabilities for which the risk is incurred by the participants.

⁴⁰ The mandatory funding ratio at year-end 2015 is based on the strategic investment policy.

Development of actual and policy funding ratio 2016

The actual funding ratio fell in the first two months of 2016, but from February it showed an upward trend. Over 2016 as a whole there was a net increase of 3% in the actual funding ratio to 112.3%. Although the interest rate rose in the last months of the year, it fell over 2016 as a whole. While the lower interest rate meant that the value of fixed-income investments increased, it also caused the pension liabilities to increase. The increase in the pension liabilities was greater than the increase in the value of the fixed-income investments.

In spite of this, the funding ratio showed an increase. This was due to good returns on the Fund's other investments, notably investments in equity.

Recovery plan

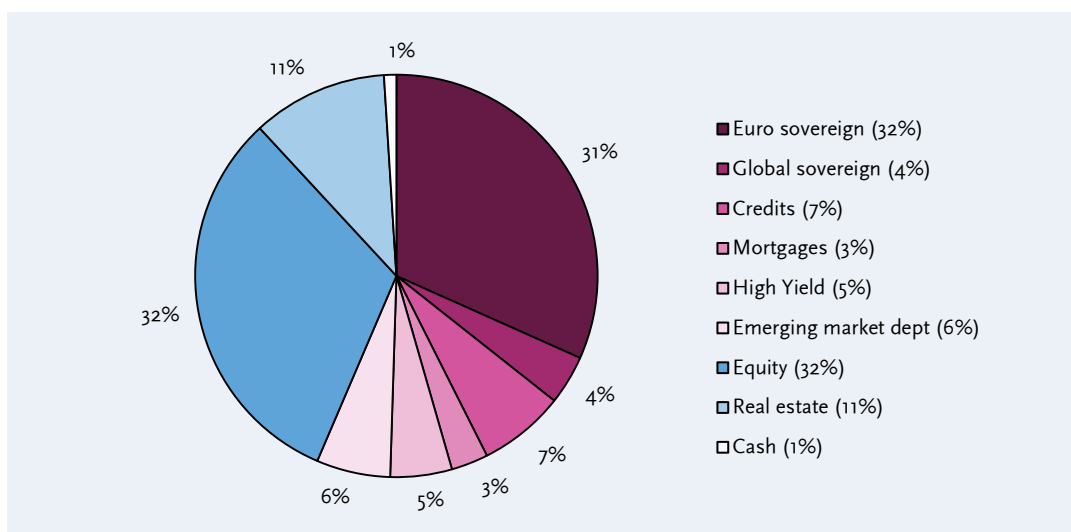
Since January 1, 2015 the policy funding ratio of Philips Pensioenfond has been below the level required by law. Consequently the Fund's financial buffer is insufficient. As long as this remains the case, the Fund has to draw up a recovery plan each year, detailing how it proposes to bring the policy funding ratio back to the level of the required funding ratio. The recovery plan indicates that the continuation of the current policy will enable the Fund to achieve the required funding ratio again in due course.

8.1.2 Investments

	End 2016	End 2015
Total distribution of investment assets ⁴¹	18,876	17,568

⁴¹ The investment assets are the sum total of investments for which the risk is incurred by the Fund. The pension assets are the sum total of investments for which the risk is incurred by the Fund, accounts receivable, accrued income and cash minus other liabilities (including the premium reserve) and accrued liabilities.

Actual distribution of portfolio (end 2016)⁴²

Results of investments	2016	2015
Total return on investments ⁴³	10.2%	0.2%

Overview of the investment policy

The objective (ambition) of the investment policy is to make a significant contribution to achieving a realistic pension, i.e. a pension that retains its value for pensioners and holders of paid-up policies and an inflation-proof pension for those accruing a pension. To realize this ambition it is imperative that we should be able to index-link the pensions, and to make this possible in the long term the Fund has to obtain a sufficient return on its investments.

The following strategic asset allocation between fixed-income securities and marketable securities was used throughout 2016. This allocation offers a good chance of achieving the ambition of a realistic pension without excessive risks. In this connection the Fund proceeds on the basis of the scenarios which it adopts, partly on the basis of past experience, in order to ascertain whether the ambition is feasible.

At year-end 2016 the strategic distribution was as follows:

- *60% of the Fund's assets is invested in fixed-income holdings*
These are largely relatively 'safe' investments which can safeguard to a considerable degree the pension benefits that the Fund expects to pay in the future, because the yields are fairly predictable. They are mainly investments in government bonds with a spread within and outside Europe. There are also investments in slightly riskier fixed-income holdings, such as corporate bonds and bonds in emerging markets. Due to the higher risk, the yields from these investments are less predictable, though the higher risk is offset by a higher expected return.

⁴² In 2014 the allocation to 'real estate' was increased. As it takes some time to build up an indirect non-listed real estate portfolio, the Fund invests temporarily in a combination of listed real estate and cash in order to replicate as closely as possible the desired real estate profile.

⁴³ The stated return includes coverage of the interest, currency and inflation risk. The total return excluding coverage of the interest and inflation risk was 0.4% at year-end 2015 and 8.8% at year-end 2016.

- 40% of the Fund's assets is invested in *securities*
These are the 'higher-risk' investments, namely investments in equities and real estate, where the aim is to obtain an outperformance in relation to the increase in the liabilities.

8.1.3 Pensions

Number of members	End 2016	End 2015
Members not yet retired⁴⁴	13,912	13,788
- Philips flex pension	12,602	12,435
- Philips flex pension ES	830	821
- Philips final pay scheme	476	528
- Philips Executives Pension Plan	4	4
Retired members	56,411	56,329
- Retirement pension	38,367	37,912
- Survivor's pension	17,764	18,111
- Orphan's pension	280	306
Non-contributors with vested rights	30,895	30,483
Total	101,218	100,600

Developments in number of members and remaining data

The total number of persons accruing pension benefits with the Fund increased in 2016 from 13,788 to 13,912. The category of persons accruing pension benefits also includes former Philips employees who are entitled to continued pension accrual by virtue of disability or a severance scheme. The number of employees accruing pension benefits with Philips Pensioenfonds increased in 2015 from 12,816 to 13,007. The following table provides a breakdown of persons accruing pension benefits.

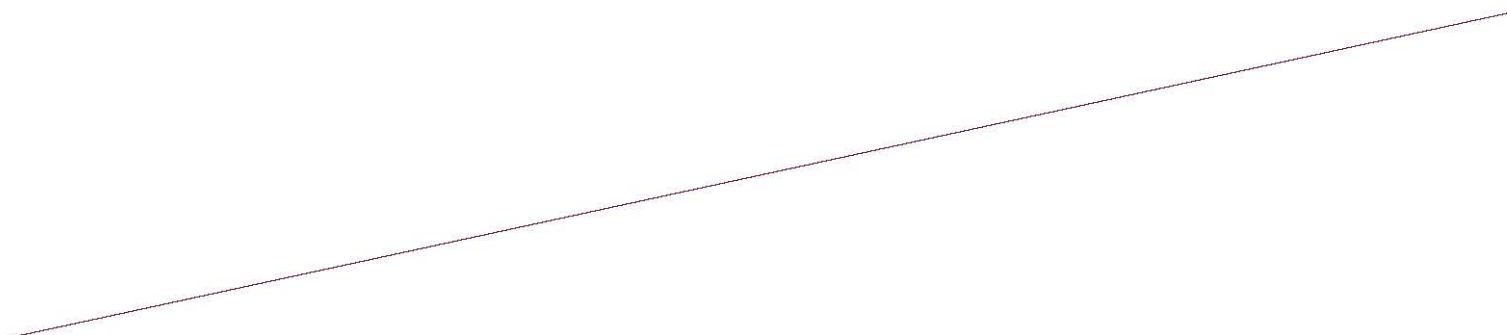
Number of members not yet retired	End 2016	End 2015
Philips employees	13,007	12,816
Former Philips employees with a severance scheme	42	41
Former Philips employees who are disabled	863	931
Total	13,912	13,788

Contributions	2016	2015
Employer's periodical	210	204
Employer's one-off single premium	3	2
Employees' pension plan	15	14
Employees' voluntary insurances	1	1
Total	229	221

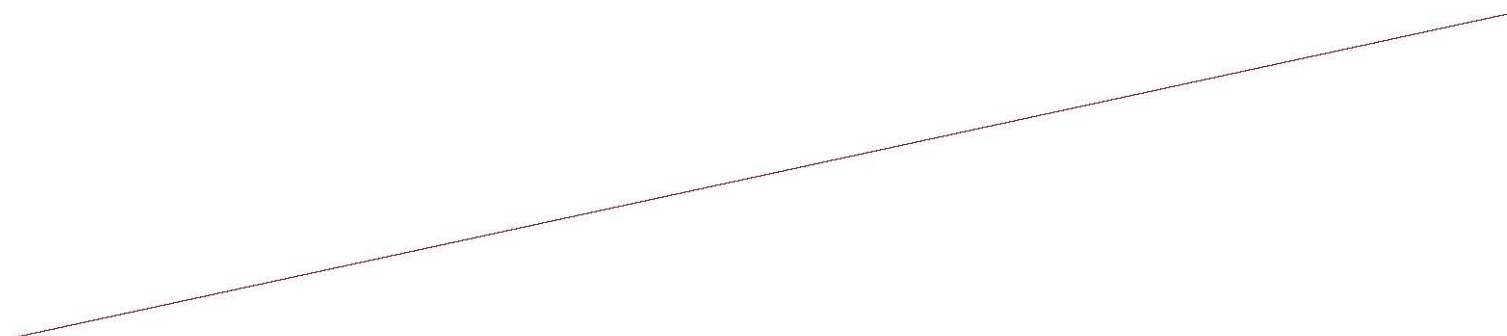
⁴⁴ Participants who receive a disability pension (year-end 2016: 863 participants) are included in the figures under 'Members not yet retired'.

Benefit payments	2016	2015
Pensions	673	682
Surrender	1	1
Transfer value Individual	4	4
Total	678	687

Indexations	2016	2015
Members not yet retired, Philips flex pension	0%	0%
Members not yet retired, Philips Executives Pension Plan	0%	0%
Retired members and non-contributors with vested rights	0%	0%

2016

Colofon

Digitaal jaarverslag

Dit jaarverslag is digitaal beschikbaar op de website van Philips Pensioenfonds. U kunt het downloaden op www.philipspensioenfonds.nl/downloads. Wilt u een digitale versie via e-mail toegestuurd krijgen, neemt u dan contact op met de Klantenservice via het contactformulier op www.philipspensioenfonds.nl/contact

Algemene pensioeninformatie

Heeft u vragen over pensioenzaken? Bel dan tussen 9.00 en 17.00 uur met de Klantenservice van Philips Pensioenfonds via +31 (0)30 – 277 56 40. U kunt ook een bericht sturen aan de Klantenservice via het contactformulier www.philipspensioenfonds.nl/contact. Voor meer informatie kunt u ook onze website bezoeken: www.philipspensioenfonds.nl

Bezoekadres

Noordweg Noord 150
3704 JG ZEIST

Postadres

Postbus 716
3700 AS ZEIST

Postadres Bestuursbureau en Algemeen Bestuur

Postbus 80031
5600 JZ EINDHOVEN

E-mailadres Bestuursbureau en Algemeen Bestuur

algemeenbestuur.ppf@philips.com

Redactie

Stichting Philips Pensioenfonds

Copyright © Stichting Philips Pensioenfonds